

**KÖK DEĞERLERE İLİŞKİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN
ADAYLARININ ALGILARI: NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

Sinem Çengel

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren (.....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Sinem

Soyadı: ÇENGEL

Bölümü: İlköğretim

İmza:

Teslim tarihi:/.../.....

TEZİN

Türkçe adı: Kök Değerlere İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Algıları: Nitel Bir Araştırma

İngilizce adı: Perception Of Social Studies Teacher Candidates Ragarding The Root Values: A Qualitative Study

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Sinem ÇENGEL

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Sinem ÇENGEL tarafından hazırlanan “Kök Değerlere İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Algıları: Nitel Bir Araştırma” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Doç. Dr. Bahadır KILCAN)

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Başkan: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Tez Savunma Tarihi:/...../.....

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Unvan Ad Soyad

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans sürecimin her aşamasında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, değerli fikir ve görüşlerinden yararlandığım kıymetli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Bahadır KILCAN 'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Araştırma sürecinde desteklerini esirgemeyen kıymetli hocalarım Doç Dr. Bülent AKBABA ve Dr. Gökçe KILIÇOĞLU' na teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak her zaman beni destekleyen ve bugünlere gelmemi sağlayan aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

**KÖK DEĞERLERE İLİŞKİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN
ADAYLARININ ALGILARI: NİTEL BİR ARAŞTIRMA
(Yüksek Lisans Tezi)**

Sinem Çengel
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Haziran, 2019

ÖZ

Bu araştırmada, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kök değerleri (adalet, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, dostluk, dürüstlük, öz denetim, yardımseverlik ve vatanseverlik) Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının nasıl algıladıklarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda; öğretmen adaylarının kök değerlere ilişkin geliştirdikleri metaforlar, çizdikleri resim/karikatürler ve kök değerlere yönelik öğretmen adayları ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler incelenmiştir. Nitel araştırma yönteminde tarama modelinde gerçekleştirilen araştırmada kök değerlere yönelik mecazlar yoluyla veri toplama, yarı yapılandırılmış görüşme ve doküman analizi birlikte kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu amaçlı örneklem yoluyla belirlenen 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Gazi Üniversitesinde eğitim gören 170 sosyal bilgiler eğitimi lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; sınıf farkı gözlemlenmeksizin öğretmen adaylarının çoğunun kök değerleri olmazsa olmaz unsur, temel oluşturan ve eksikliğinde olumsuzluk oluşturan olarak algıladıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra öğretmen adaylarının tamamına yakınının kök değerleri olumlu düzeyde algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Olmazsa olmaz unsur kategorisindeki öğretmen adaylarının sınıf düzeyi yükseldikçe temsil sayısının azaldığı görülmektedir. Görüşme yapılan on öğretmen adayının kök değerlere ilişkin bilgilerinin eksik olduğu ifadelerinden tespit edilmiştir. Kök değerleri tahmin yoluyla ifade eden görüşmeciler genel değerler olarak ifade ederek kök değerlerin gerekli olduğu görüşünü ortaya koymuştur. Kök değerlerin nasıl kazandırılacağına ilişkin çoğunluk etkinlik ve edebi türler ile kazandırılacağı şeklinde

görüş belirtmiştir. Kök değerlerin aynı zamanda bizi biz yaparak vatana hayırlı bireyler olmayı, insanlar arası iletişimi, devamlılığı ve huzur ortamını oluşturduğunu belirterek kök değerlere yönelik olumlu düzeyde görüş dile getirmişlerdir. Araştırma sonuçlarına dayalı olarak kök değer konusunun farklı şekillerde ele alınmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Eğitimi, Kök Değerler, Metafor
Sayfa Adedi: 115
Danışman: Doç. Dr. Bahadır KILCAN

**PERCEPTION OF SOCIAL STUDIES TEACHER CANDIDATES
RAGARDING THE ROOT VALUES: A QUALITATIVE STUDY
(Post Graduate Thesis)**

Sinem engel

GAZİ UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATION SCIENCES

June, 2019

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine how social studies teacher candidates perceive the root values (justice, patience, respect and love, responsibility, friendship, honesty, self-control, helpfulness and patriotism) in the 2018 Social Studies Curriculum. In accordance with this purpose; the metaphors regarding the root values developed by teacher candidates, their drawings/cartoons and the semi-structured interviews with them regarding the root values were examined. In the research conducted with the scanning model in the qualitative research method, data collecting through metaphors for the root values, semi-structured interview and document analysis were used together. The study group of the research consists of 170 undergraduate students who are determined through purposeful sampling and who are studying social studies education at Gazi University in the spring term of 2018-2019 academic year. Content analysis were used in the analysis of the obtained data. According to the results obtained from the research; regardless of the grade, it is seen that most of the teacher candidates perceive the root values as the sine qua non elements forming the basic and that creates negativity in the absence. In addition, it was concluded that almost all of the teacher candidates perceive the root values at a positive level. It is seen that as the grade of the teacher candidates in the category of sine qua non rises, the number of the representatives decreases. It was determined that the knowledge of ten teacher candidates regarding the root values are insufficient from their statements. The interviewers who expresses the root values by estimation stated them as the basic values and expressed that they are necessary. About how to gain the root values, the majority stated that they can be gained by activities and literary genres. They also expressed positive views by saying that the root values help us to become socially beneficial

individuals by leading us to the right path, to establish communication and continuation between people and creating tranquility. Based on the results of the research, suggestions on dealing the subject of the root values in different ways were made.

Key Words: Social Studies Education, Root Values, Metaphor
Number of Pages: 115
Consultant: Assoc. Prof. Dr. Bahadır KILCAN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZ	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1.Araştırmanın Problem Durumu.....	1
1.2.Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Önemi.....	1
1.4. Varsayımlar.....	3
1.5. Sınırlılıklar	3
BÖLÜM II.	4
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1.Değer	4
2.1.1. Değerlerin Özellikleri	6
2.1.2. Değerlerin İşlevleri	8
2.1.3. Değerlerin Sınıflanması.....	10

2.2. Değerler Eğitimi.....	13
2.2.1.Okulda Değerler Eğitimi	17
2.2.2. Değerler Eğitimi ve Öğretmen	18
2.3. Değer Eğitiminde Yaklaşımlar	22
2.3.1. Telkin Yoluyla Değer Aktarımı Yaklaşımı	22
2.3.2. Değerleri Açıklama Yaklaşımı	23
2.3.3. Değer Analizi Yaklaşımı.....	25
2.3.4. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı.....	26
2.3.5. Örtük Program.....	27
2.4. Kök Değerler	28
2.4.1. Sosyal Bilgiler Programında Kök Değerler	31
2.4.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Kök Değerler Eğitimi	33
2.5. Öğretim Programlarında Kök Değerler	35
2.5.1. Adalet	35
2.5.2. Dostluk	36
2.5.3. Dürüstlük	37
2.5.4. Öz Denetim	37
2.5.5. Sabır	38
2.5.6. Saygı.....	39
2.5.7. Sevgi	41
2.5.8. Sorumluluk	41
2.5.9. Vatanseverlik	42
2.5.10. Yardımseverlik	43
BÖLÜM III.....	45
YÖNEM.....	45
3.1. Araştırmanın Deseni.....	45
3.2. Çalışma Grubu.....	45
3.3. Veri Toplama Araçları	46
3.5. Verilerin Analizi.....	48
BÖLÜM IV.....	51
BULGULAR VE YORUM.....	51
4.1.Katılımcıların Kök Değerlere Yönelik Algıları.....	51
4.1.1. Birinci Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların Kök Değerlere İlişkin Bulguları	51

4.1.2. İkinci Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların Kök Değerlere İlişkin Bulguları ..	57
4.1.3. Üçüncü Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların Kök Değerlere İlişkin Bulguları	63
4.1.4. Dördüncü Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların Kök Değerlere İlişkin Bulguları	68
4.2. Katılımcıların Kök Değerlere İlişkin Görüşleri	72
4.2.1 Katılımcıların Kök Değerlerin Neler Olduğuna Yönelik Görüşleri	72
4.2.2. Katılımcıların Kök Değer Düşüncelerine Yönelik Görüşleri	74
4.2.3. Katılımcıların Kök Değer Gerekliliğine Yönelik Görüşleri	76
4.2.4. Katılımcıların Kök değer Kazandırılmasına Yönelik Görüşleri	77
4.2.5. Katılımcıların Kök Değerlerin Neler Sağladığına Yönelik Görüşleri	79
BÖLÜM V.	82
SONUÇ VE TARTIŞMA	82
4.1. Kök Değer Metaforlarına İlişkin Sonuç ve Tartışma	82
4.2. Görüşmelere İlişkin Sonuç ve Tartışma	83
4.3. Öneriler	87
KAYNAKLAR	88
EKLER	95
Ek-1. Metafor Yoluyla Kök Değerler Kavramına Yönelik Veri Toplama Formu ..	96
Ek-2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kök Değerlere Yönelik Görüşme Formu.....	97
EK-3. Gazi Üniversitesi Uygulama İzni	98

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Kök Değerlere Yönelik Oluşturulan Metafor Formlarının Ayıklama, Derleme ve Geçerli Kabul Edilme Sonrasındaki Sayıları.....	49
Tablo 2. Birinci Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların “Kök Değerler” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar.....	52
Tablo 3. Birinci Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların “Kök Değerler” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri.....	53
Tablo 4. İkinci Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların “Kök Değerler” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar.....	57
Tablo 5. İkinci Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların “Kök Değerler” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri.....	58
Tablo 6. Üçüncü Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların “Kök Değerler” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar.....	62
Tablo 7. Üçüncü Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların “Kök Değerler” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri.....	63
Tablo 8. Dördüncü Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların “Kök Değerler” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	67
Tablo 9. Dördüncü Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların “Kök Değerler” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri.....	67

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1.</i> (1. Sınıf, 43) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür.....	54
<i>Şekil 2.</i> (1. Sınıf, 28) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür.....	55
<i>Şekil 3.</i> (1. Sınıf, 19) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür.....	56
<i>Şekil 4.</i> (2. Sınıf, 50) kodlu katılımcıya ait resim/karikatürü.....	60
<i>Şekil 5.</i> (2. Sınıf, 19) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür.....	61
<i>Şekil 6.</i> (3. Sınıf, 46) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür.....	65
<i>Şekil 7.</i> (3. Sınıf, 21) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür.....	66
<i>Şekil 8.</i> (4. Sınıf, 11) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür.....	68
<i>Şekil 9.</i> (4. Sınıf, 8) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür.....	69
<i>Şekil 10.</i> (4. Sınıf, 7) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür.....	70
<i>Şekil 11.</i> (4. Sınıf, 3) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür.....	71
<i>Şekil 12.</i> Öğretmen adayı kök değerleri.....	71
<i>Şekil 13.</i> Öğretmen adayları kök değer düşünceleri.....	73
<i>Şekil 14.</i> Öğretmen adaylarının kök değer gerekliliğine yönelik düşünceleri.....	75
<i>Şekil 15.</i> Öğretmen adaylarının kök değerleri kazandırmaya yönelik düşünceleri.....	76
<i>Şekil 16.</i> Öğretmen adaylarının kök değerlerin neler sağladıklarına yönelik düşünceleri...	79

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

f: Frekans

?: Yüzde

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TTK: Talim Terbiye Kurulu

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve kavramsal çerçeve yer almaktadır.

1.1.Araştırmanın Problem Durumu

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kök değerler, Sosyal Bilgiler öğretmen adayları tarafından nasıl algılanmaktadır?

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kök değerleri Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının nasıl algıladığını ve öğretmen adaylarının geliştirecekleri metafor kategorilerini belirlemektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Demokratik toplumlarda eğitim kurumlarının amacı tek başına bilişsel boyutu tamamlamakla kalmaz bunun yanında topluma ait olan tüm değerlerin çocuklara öğretildiği bir kurum olma özelliğine sahip olmak için çalışmalıdır (Maslow' dan aktaran Akbaş, 2004, s. 29). Başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerde, duygusal zeka (EQ) ve ruhsal zeka (SQ) mantık zekasını (IQ) geride bırakmaya başlamıştır. Yapılan işlerin sonuçlarını bilimsel dayanaklarla desteklemeye çalışanlar, bazı durumlarda çare bulamayınca aklın ve

bilimin ötesinde yönelimlere giriştiler. İnsanoğlunun en iyi taraflarının duygu boyutunda saklandığını ortaya çıkarttılar. Bu durumda, değerlerin kazandırılmasında sosyal zekayı destekleyerek yapılacak olan eğitim önemlidir (Yaman, 2011, s.76).

Değerler bireyin varlığını, varoluşunu ve gerçekliğini açıklama, bildirme eylemidir. Değerler yoluyla bayındırlık ve bilgelik, kazanma olanakları bulanabilir. Bu sebeple değer, her toplumun yapısında yıllar boyunca -daha çok toplumun oluşumunda ve ilerlemesinde- yer edinmiştir. O özellikleri korunduğu müddetçe değer, kültür ve medeniyet, belirli bir döngü içerisinde birbirini inşa edip, yeniden oluşturmuştur. Değerlerden bağımsız varlığını sürdürebilmek tarih sahnesinde neredeyse imkansızdır (Yavuz, 2010, s. 44).

Toplumsal huzur ve bütünlüğün devam ettirilebilmesi, ancak değerlerin yeni nesillere aktarılmasıyla mümkün olacaktır. Değerlerden bağımsız bir eğitim olamaz. Bu sebeple, eğitimin amaçlarından biri toplumun ortak değerlerini yeni yetişen nesillere kazandırmak ve benimsetmektir. Değişen değerlerin yerine uygun olan yeni değerler koymaktır. Değerlerini davranışa dönüştüren bireyler yetiştirmektir. Çocukların ve gençlerin iyi insan, iyi vatandaş; kendisi ve çevresindekilerle barışık ve uyumlu kişilikler, sağlam karakterli bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olmaktır (Hökelekli, 2010, s. 7). Bu doğrultuda oluşturulan 2018 öğretim programları ile değer kavramı daha da ortaya çıkarılmıştır.

Değerlerimiz, ayrı ayrı program, öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak ele alınmamıştır. Tam tersi tüm eğitim sürecinin nihai amacı ve ruhu olarak değerlerimiz, öğretim programlarının her aşamasında ve her bir bölümünde yer almıştır (MEB, 2018, s. 4). Program içerisinde değerlerimiz başlığı altında kök değerler olarak on tane (dostluk, dürüstlük, sabır, sevgi, saygı, sorumluluk, adalet, öz denetim, vatanseverlik, yardımseverlik) değer belirlenmiştir. Kök değerler kendi başlarına ve diğer değerler ile birlikte ilişkilendirilerek aktarılacaktır. Söz konusu kök değerlerin öğretiminde önemli faktör olan öğretmen ön plana çıkmaktadır.

Değer öğretimi konusunda öğretmenler kendi değerleri ve değer algıları doğrultusunda öğrencilere aktarımda bulunmaktadır. Bu durum değer eğitiminde öğretmenlerin değer algılarının önemini ortaya çıkartmaktadır. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında yer alan kök değerlerin öğretmen adayları tarafından nasıl algılandığını belirlemek, değerlerin hangi doğrultuda aktarılacağını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

1.4. Varsayımlar

1. Araştırmaya katılacak Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının araştırma kapsamında samimi davrandıkları varsayılmaktadır.
2. Araştırma kapsamına alınacak Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki yapılan düzenlemelere hakim olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

- 1) Gazi üniversitesi Gazi eğitim fakültesi bünyesindeki Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Sosyal Bilgiler Bilim Dalı'nda eğitim gören öğretmen adayları ile sınırlıdır.
- 2) Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforlar ile sınırlıdır.
- 3) Veri toplamak amacıyla kullanılan; mecazlar yoluyla veri toplama formu, doküman analizi yoluyla veri toplamak için öğretmen adaylarından çizimleri istenen resimler/karikatürler ve yarı yapılandırılmış görüşme formuyla sınırlıdır.
- 4) Yapılan görüşmelerin gönüllülük esasına dayanması sebebiyle 1. sınıf düzeyinde gönüllü katılımcı bulunamadığından diğer sınıf düzeyleri ile sınırlıdır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Değer

Değer hükümleri, bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez ya da iyi veya kötü olduğunu gösteren ifadelerdir. İnsanların davranış ve niyetleri hakkında değer hükümlerinde bulunuruz: Çalışkanlık iyi bir özelliktir, demokrasi iyi bir rejimdir, filan marka arabalar çok güzeldir, gibi. Değer yargısı bir şeyin istenilen veya istenilemez olduğunu gösteren ifadeyse, o halde değer de bir şeyin istenilebilir veya istenilemez olduğuna yönelik inançtır (Güngör, 1993, s. 18).

Güngör'ün (1993) yapmış olduğu tanımın yanı sıra değer kavramına yönelik pek çok tanım bulunmaktadır. Değer, iyi ya da arzu edilen şeklinde yargılanan insanların faaliyetlerinde yol gösteren standart ve ilkelerdir (Halstead ve Taylor' dan aktaran Kılcan, 2012, s.10). Doğanay (2007, s. 258) ise hayatımızda kıymet verdiğimiz ve hayatımıza dokunan fikirler şeklinde tanımlar. Aydın'a (2010) göre ise değer, bir objeye varlık veya olaya, kişisel ve sosyal anlamda verilen kıymet ya da yücelik anlamındadır. Bir varlığa ait olan önemli özellikleri değer şeklinde anlamlandırdığımız gibi; istek duyulan, bireylerin yaşamlarına rehberlik eden, bizimle birlikte önem sıralamaları bulunan amaçlarımızı da değer olarak adlandırıyoruz

Değer, bireyin çevresiyle etkileşimi sonucunda içselleştirdiği ve davranışlarını yönlendiren standartlar olarak da tanımlanabilir. Bu tanım, değerlerin kişisel kazanım yönünü ön plana çıkarmaktadır. Değerlerin kişisel boyutunda güdü, karar verme, tutum, inanç ihtiyaç gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Toplumsal anlamda değerler ise, toplum tarafından en iyi, en doğru ve en yararlı olarak kabullenilen öğelerdir. Sosyal değerlerin tanımlanmasında

sosyalleşme, sosyal bilinç, norm ve grup ruhu gibi terimler yer almaktadır (Akbaş, 2004, s. 44).

Öncelikli olarak değerler, belli toprak parçasında hayatını devam ettiren kişilerin dağılmasını engel olan, bir toplumun kültürünü diğerinden ayrı tutan, beraberlik ve bütünlüğü oluşturan kaynaştıran yapılardır. Bir topluma ait davranış, duygu ve fikirler toplumun kültürel değer boyutudur. Bu bağlamda değerler belli bir topluluğu diğerlerinden ayrı tutan ve ona kişilik kazandıran örf, adet ve gelenekler şeklinde de anlamlandırılabilir (Avcı, 2007, s. 21).

Dökmen' e (2012) göre değer, belirli bir kişinin davranışının veya hayattaki hedeflerinin bir diğerinden daha üstün olduğuna yönelik tutarlı ve derin inançtır. Değerlere uygun davranan kişiler toplum için değerlidir. Değerlere uyarken alışmış bulunduğumuz 3 hata bulunmaktadır.

1. Ortamına göre değerlere uyarız;
2. Keyfimizin/moralimizin iyi olup olmamasına göre değerlere uyarız;
3. Karşımızdaki kişiye göre değerlere uyarız (Dökmen, 2012, s. 61-62).

Hayata ve olaylara yönelik verdiğimiz kararlar ve hükümler, değerın kaynağını oluşturmaktadır. Hem duyu organlarımız ile aldığımız hem de mantıksal ve sezgisel olarak anlamlandırdığımız değerler, kişilerin fikirlerini şekillendirerek davranışlarını ortaya koyar. Bireyler de değerlerini ilk önce ailesi olmak üzere yakın ve uzak çevresinde kazanır. Hayatımızı devam ettirdiğimiz çevre, kazandığımız değerlerin biçimlenmesine ve yerleşmesine yardım eder (Tarhan, 2013, s. 24). Değerlerin oluşabilmesinin şartı ihtiyaç olup olmadığına ve içeriğe bağlıdır. Amazon ormanlarında yaşayan kabileler için dolar hiçbir değer ifade etmez. Değerlerimiz denilen şey, insanın ortak hissettiği mutluluklar, hüznler, coşkular, umutlar ve ona sahip olunmadan da haz alınan yaşama dair şeylerdir. Ortak bir çıkarımdır, birlikte var olmaktır, yaşamın değerini içselleştirme kabiliyetidir (Ergün, 2014, s. 57).

Değerlerin kaynağı iki düzlemde ele alınabilir. Yüksek veya aşağı statüye ilişkin sosyal oydaşma, kültür için oldukça değerli olan bazı nesnelere, bireyin sahip olması temeline dayanır. Bunlar bireyin kontrol edemeyeceği değer koşulları ve ortamlarıdır. Kısaca değerler toplumsal bireyden bağımsız kaynak oluşturur. Diğer taraftan bireye içsel olan toplumsal değer kaynakları da bulunur. Kişinin davranışlarıyla ele alınması, doğru

davranışları için övülüp yanlış hareketlerinden dolayı azarlanması da bireyin toplumsal değerlendirmesinde bir kaynak sağlar (Fichter, 1996, s. 114).

Değerlerin yapısı ve kuruluşu, değerleri ortaya çıkartan ve ele alan bireyin, Aristoteles'in belirttiği 3 etkinliği bilmesiyle gerçekleşir: Teoria, praxis ve poesis... Bilgi, ahlak ve sanat... Değer oluşturmak, kişilere ait olan bu üç etkinlikle ilgilidir. Bu etkinliklerden birini diğerine benzetemez veya kapsamına alamayız; bilgi sanata, sanat ahlaka ve ahlak bilgiye özdeş değildir. Fakat hepsinin içerisinde, diğerleri farklı yapı ve düzeylerde de olsa yer alır. Değer, hepsinde, amaç ve sonuç aşamalarında eylem ile beraber meydana gelir: Bilgiye yönelik değerler, ahlaka yönelik değerler ve sanata yönelik değerler şeklinde ortaya çıkar. Değer olarak anlamlandırılan tüm terimler, eyleme dönüşmeden şekillendirilemez. Değer, hem davranışı gerçekleştiren kişiyle, hem davranış sonucu ortaya çıkanla, hem de davranışın olduğu mekanda meydana gelir (Poyraz, 2004, s. 65-66).

Bütün değerler duygu, düşünce ve davranış olmak üzere üç boyuta sahiptir. Kendimiz için önemli olan bir şeyi doğru şekilde kabullensek de, o değerın oluşunu duygu düzeyinde hissedemiyorsak, o değeri eyleme dönüştüremeyiz. Bu durum değerin kabullenilebilmesi için değere duygu yüklenmesinin şart olduğunu ortaya koymaktadır. Sonrasında hissedilen değer benimsenir ve düşünceler şekillendirmeye başlar. Bunun yanında değerler fikirleri de etkileyen ilkeler bütünüdür (Tarhan, 2013, s. 20).

2.1.1. Değerlerin Özellikleri

Toplumu oluşturan ana unsurların başında gelen değerler toplumun şekillenmesinde ve devamlılığın sağlanmasında büyük paya sahiptir. Toplumsal değişimler ve gelişmeler değerlerin çeşitli değişimlere uğrayarak günümüze kadar gelmesini sağlamıştır. Bu durum değerlerin içerdiği anlamı etkilerken ana özelliklerini değiştirememiştir.

Değerlerin özellikleri şu şekilde belirtilmektedir:

1. Değerler, inançtır. Ancak tümüyle objektif, duygudan bağımsız fikir özelliği bulundurmazlar. Eyleme dönüştüğünde duygu ile birleşirler.
2. Değerler, kişinin hedefleriyle ve bu hedefleri elde etmede destek olan eylemlerle (hak bilirlilik, yardımseverlik) ilgilidir.

3. Değerler, bağımsız fiil ve olayların üstündedirler. Örneğin, itaatkârlık değeri, evde, işte, okulda ve haberdar olmadığımız etkileşimlerin tamamında geçerlidir.
4. Değerler, eylemlerin, kişilerin ve faaliyetlerin seçimini ve ya değişmesini şekillendiren ilkeler biçiminde görev üstlenirler.
5. Değerler içerisinde barındırdıkları kıymet derecelerine göre bir sıralamaya tabii olurlar. Bu sıralamada değerlerin üstünlüklerini oluşturan bir yapı geliştirir.
6. Değer değişmeye müsait ögedir. Zamanla ilişkiler ve oluşan yeni gereksinimleri karşılayabilmek amacıyla tercih edilebilirliklerinde değişime uğrayabilir (Schwartz ve Bilsky' den aktaran Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000, s. 60).

Toplumlar tarafından yıllar içerisinde meydana gelen değerler ağır bir süreç içerisinde bir bütün olarak toplumun yapısını oluşturmaktadır. Toplumsal kontrol sistemlerinin ve pekiştirmelerin temelini değerlerin oluşturduğu görülür. Topluma ait değer algıları bireylerden bağımsız ve bireyi üzerindedir (Aral, 2008, s. 7). Bizim onayladığımız İyi, güzel ve doğru olarak ifade ettiğimiz olgular belirli bir mekanizmanın kabul ettiği; kötü, çirkin ve yanlış olarak ifade ettiğimiz olgular ise kabul etmediği değer hükümleridir. Bireyin eylemlerini biçimlendiren ilkeler değişik tür ve kademelerde kabul edilmeyebilir, yani değerlerin kullanımında bir sıralama ve öncelik ilişkisi bulunmaktadır (Güngör, 1993, s. 22-23).

Dürüstlük beraberinde adaleti, adalet güveni, güven de huzuru getirir. Adaletin olmadığı yerde güven değerinin olmayacağı gibi orada huzur da olmaz. Bu sebeple değerler birbiri dışında düşünülemez; birbirleriyle etkileşim halinde, bir diğerine etkide bulunan ve kendisi de etkilenen kabuller bütünüdür (Aydın ve Gürler, 2013, s. 9). Değerleri birbirinden ayıran çizgiler oluşturmak olanaksızdır. Değerler birbirleriyle bağlantılı olup hareketli ve değişkenlik gösteren bir yapıya sahiptir. Değerlerdeki değişim aniden gerçekleşmemektedir değil, zaman içerisinde meydana gelmektedir (Aral, 2008, s. 9). Eğer değerler statik bir yapıda bulunsaydı, kişisel ve sosyal değişimin gerçekleşmesi mümkün olmazdı. Değerler tamamıyla değişkenlik gösteren ve tutarsız bir yapıda olması halinde de bireyin karakter oluşumu ve toplumun sürdürülmesi sağlanamazdı (Silah, 2000, s. 324).

Sophistler; "değerler ve gerçekler onları doğrulayan bireylerin fikirlerine bağlıdır, bu nedenle de görecelidir. Gerçek olan, güzel ve doğru olan onu yorumlayan için öyledir. Fakat bir başkası için aynı şeyleri ifade etmeyebilir" diyorlar (Reboul, 1995, s. 364). Pek

çok insan aynı nesne ya da duruma değer verir. Fakat ayrıldıkları tek önemli nokta bunlardan birine verdikleri değer başkalarının ona verdikleri değerden farklı oluşudur (Fallding' den aktaran Silah, 2000, s. 346).

Değerler, tutum ve inanç gibi üç boyuttan oluşup bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor yönleri sahiptir. Bir değeri ayırt ederek nasıl ve nerede ele alınacağını bilmek bilişsel alanı ifade etmektedir. Daha çok hislere dayanan güzel, çirkin, iyi, kötü şeklindeki değer hükümleri de değerlerde duyuşsal alanın içerisinde yer alır. Psiko-motor düzeyde de diğer boyutlarda öğrenilen erdemlerin eylem halini almasını konu alır. Değerin eylem halini alabilmesi için bilişsel ve duyuşsal boyutunun tam anlamıyla gerçekleşmiş olması gerekir (Akbaş, 2004, s. 45).

Değerler kalıtsal nitelik göstermemektedir. Değerler gelecek nesillere toplumsal roller yardımıyla gösterilerek aktarılması sağlanır. Birey değerleri aile başta olmak üzere çevresinden, çeşitli kaynaklardan ya da model olarak öğrenir (Aral, 2008, s. 9).

2.1.2. Değerlerin İşlevleri

Değerler hem birey hem toplum üzerinde çeşitli oluşumlara sebep olmaktadır. Değer yargılarımız sayesinde toplumda yer edinir ve kendimize özgü kişilik yapısı geliştiririz. Değerlerin belirtilen durumların yanı sıra pek çok işlevi bulunmaktadır.

Rokeach değerlerin işlevlerini, standart olarak değerler şeklinde belirterek aşağıdaki gibi sıralamıştır (Rokeach' den aktaran Silah, 2000, s. 326-327).

- Değerler, toplumsal olaylarda belirli bir tavır takınmamız için bizlere kılavuzluk yaparlar.
- Bizleri belirli bir siyasal ideolojinin veya dini düşüncenin tarafı haline getirirler.
- Değerler, kendimizi başkalarına ifade edebilmemize yardımcı bulunurlar.
- Değerler bizim kendimize olan algımızı ve diğer insanları algılamada, değerlendirme yapmakta, yargıda bulunmada, övgü kazanmada ve aklamada bizlere yol gösterirler.
- Değerler, karşılaştırma sürecinin merkezinde yer alırlar. Biz değerleri başkaları kadar yetkin ve ahlaki olup olmadığımızı kesinleştiren ölçütler olarak kullanırız.
- Değerler başkalarını ikna etmede ve etkilemede, bize başkalarının hangi inançlarına, tutumlarına, değerlerine ve de hareketlerine itiraz etmeye, mücadele

etmeye, üzerinde tartışmaya degeceğini veya etkilemeyi ya da değiştirmeyi denemeye degeceğini söyleme de kullanılan ölçütlerdir.

- Son olarak değerler, bize psiko-analitik anlamda inanç, tutum ve davranışları nasıl mantıklı hale getireceğimizi söyleyen ölçütlerdir. Aksi taktirde, kişisel ve sosyal olarak kabul edilemezlik durumunda kişisel ahlaki ve yetkinlik duyulan benlik duygusunun zarar görmesine sebep olur.

Değerler, bireye bildiğı konuların yanında, bilmediğı konularda da yol gösterir. İnsan bilmediklerini bildiğı durumlar ile karşılaştırarak algılamaya çalışır. Bunun yanında bilmediğı durumlara korku duyar. Benimsediklerimizi doğru biçimde uygulayabilmemize olanak tanıyan değerler; bilmediğimiz durumlar karşısında içimizde bulunan korku duygusunu aşmamızı sağlar. Her kültür kabullendiğı bazı değerleri, bilinmeyene duyulan korkuyu yok etmek için kullanır (Tarhan,2013, s.25-26).

Değerler, insanların yaşamında işaret levhaları gibidir. Tehlikeli durumlarda, kişilerin hazırlıklı olmaları için rehberlik ederler. Değerler yok sayılarak bir hayatın oluşturulması durumunda olumsuzlukların meydana gelmesi olasıdır. Bunun yanında değerler, bireylerin kendi benliklerinin farkına varmasına, sosyal ortamda meydana gelen olguları anlamasına ve değerlendirirken belirli kriterlerde davranmasına yarar. Bireyler değerler aracılığıyla aidiyet bilinci oluşturur, bir olur ve birlikte hareket eder. Değerlerin kazandırılması ve aktif şekilde hayat bulması ne kadar kuvvetlenirse amacın ulaşılabilirliği artar (Aydın ve Gürler, 2013, s. 6).

Değerler aracılığıyla bireyler kendi benliklerini yitirmeden, zamana daha iyi adapte olacaklardır. Ama şu unutulmamalı değerler bizlere yalnızca yol gösterirler, gerçekleştirilecek davranışlar için kesin bilgiler sunmazlar, kararlar bize aittir (Uçar, 2009, s. 24). Değerler belirli kalıp yargıları ve nesnelliğı değil daha çok öznellik ve duygu boyutunu ifade etmektedir. Bu durum her birey için aynı değeri farklı kılmakta, algılamalarında çeşitlilik ortaya koymaktadır.

Bir toplumda güven, barış, adalet, hakkaniyet, merhamet, sorumluluk gibi değerlerin zedelenmesi, bir kısmının yitirilmesi ve değerini kaybetmesi halinde, bireyler sağlıklı bir kişilik ve tamamlanmış bir karakter oluşturamazlar. İnsanların ve toplumun psikolojik sağlık durumu tehdit altına girer; sosyal bütünlük ve işbirliği bozulur, insan inanın kurdu olmaya başlar. Kişiler hayatlarını anlamlandıramaz ve önemsiz olarak algılamaya başlar. Çünkü değerler, eylemlerimize rehberlik eden kurallar ve ilkelerdir. Değer, bireyin kendi

sınırlarının üstüne çıkma, durumların birebir incelemesini yaparak devamlı ve kararlı bir düşünce ve davranışa ulaşma olanağı sağlar. Değerlerin önemini kaybetmesi ya da zedelenmesi, insanları sıhhatli bir ilerlemeden alıkoyar. Bu hayattaki amaçlarını ve varlık sebeplerini bilemeyen kişilerde huzursuzluk, stres, bıkkınlık, anlam boşluğu meydana gelir. Bu durumda bireyin kendine ve doğaya yabancılaşması, hayatın donuklaşması ve insanın otomatikleşmesi söz konusudur (Hökelekli, 2010, s. 5).

Bireyin kendisinde bulunan değer hükümlerinden soyutlanmış şekilde hayatını sürdürebilmesini istemek olması onu otomatikleştirmek ve robotlaştırmaktır. İnsanoğlunu tüm canlı varlıklardan farklı kılan onun kişiliğidir. O kişiliği meydana getiren ise durum ve düşüncelere atfedilen değer yargılarıdır. Değerlerden bağımsız şekilde yaşamını sürdürmek bireyi kimliksiz kılar (Tarhan, 2013, s. 63).

2.1.3. Değerlerin Sınıflanması

Değerlerin sınıflandırılması insanların ve toplumların değer algılarını oluşturmada rehberlik etmektedir. Çeşitli sınıflamaların oluşturulması değerler eğitimi ile ilgili çalışmalara alternatifler sunması bakımından önem taşımaktadır (Acat ve Aslan, 2012, s. 1462).

Spranger değerleri altı temel gruba ayırmış (estetik, kurumsal ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değer) fakat ilerleyen yıllarda Allport ve arkadaşları aracılığıyla bu sınıflama yeniden düzenlenerek ölçeğe dönüştürülmüştür. Yapılan sınıflamaya ait değer grupları ve açıklamaları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir (aktaran Aktaş, 2004, s. 55-56).

1.Bilimsel Değer: Gerçek, bilgi, tartışma ve eleştirel düşünme önemsenir. Bilimsel değerlere sahip bireyler deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.

2.Ekonomik Değer: Yarar sağlayan ve pratik olan önem taşır. Ekonomiye dayalı değer yargılarının yaşam içerisinde önemi kavranması gerekmektedir.

3.Eстетik Değer: Simetri, uyum ve forma önem verir. Kişi yaşamı farklı olaylardan oluşan bir çeşitlilik şeklinde algılar. Toplum açısından sanat zorunlu bir yapı taşıdır

4.Sosyal Değer: Başkalarını sevmek, yardımda bulunma ve bencil davranışlarda bulunmama esasına dayanır. Değerlerin en yükseği insana duyulan sevgidir. Kişi sevgisini insanlara gösterir. Nazik ve sempattir, bencil değildir.

5.Politik Değer: Her şeyin üzerinde bireysel güç, etki ve şöhret bulunur. Temel olarak güç ile alakalıdır.

6.Dini Değer: Dünyayı bir bütün olarak algılar ve kendisini bu bütünlüğe bağlı görür. Dini inancı uğruna dünyadaki zevklerden fedakarlıkta bulunur.

Değerlerden söz ederken değerler iki gruba ayrılmaktadır. Bu değerler amaç ve araç değerlerdir. Bu sınıflamada amaç ve araç değer gruplarında 18'er tane değer vardır (Rokeach' den aktaran Yel ve Aladağ, 2015, s. 122-123).

Amaç Değerler: Hayatın temelini oluşturan amaçları kapsar. Bireysel ve toplumsal değerler olup daha çok tercih edilen hedefleri ifade eder. Birey ve toplum odaklıdır. Barış, eşitlik, mutluluk, erdem, başarılı olma, kendine saygı, özgürlük, aile güvenliği, ulusal güvenlik v.b.

Araç Değerler: Amaç olarak belirlenen değerlere ulaşabilmek amacıyla yararlanılan faaliyetleri belirtmektedir. Tercih edilen davranış türleridir. Ahlaki değerler ve yeterlik değerleridir. Cesaretli, mantıklı sorumluluk sahibi, kibar, dürüst, hırslı, yardımsever, neşeli, sevecen v.b. Değerlerin araç değer olmaları onları küçültmez. Tam tersine ulaştırdığı amaç değerler kadar değerli kılar (Boz, 2014, s. 18).

Bir başka sınıflamaya göre değerler içkin, aşkın ve normatif değerler olarak üçe ayrılmaktadır.

1.İçkin değerler: İnsanın eşya ile münasebetinden ortaya çıkan ve şuurun içinde yer alan değerlerdir. Direkt olarak duygularımıza, maddeye, canlılara ve doğaya ait değerlerdir.

2.Aşkın değerler: İnsanın diğer insanlarla münasebetine insanın kendisi ve başkalarıyla olan münasebetlerine ait değerlerdir. Bilme üzerine değil inanma üzerine kuruludur.

3.Normatif değerler ise bireylerde oluşan davranış ve sözlerdeki değişikliklere ve farklılıklara dayanan değerler olarak ifade edilir. Düşüncenin başka bir düşünceyle, sözün başka bir sözle, davranışın başka bir davranışla, eşyanın başka bir eşyayla değiştirilmesiyle oluşur (Ülken, 1965, s. 6-7).

Ülken'in sınıflaması, temelinde inanma ve bilme bulunmaktadır. Tecrübeler ile bireylerin kendilerinde yer alan ya da kazanılabilen değerler içkin değerler olarak belirtilmiştir. Aşkın değerler olgusal ya da gözlem ve deneye dayanan bilginin çizdiği sınırı aşabilen değerlerdir. Daha çok sezgisel özellikte bulunur. İlahi adalet, kader gibi durumlar söz

konusu olduğunda bireylerin yararlandığı değerler olarak ifade edilir (Aydın ve Gürler, 2013, s. 14).

Schwartz ise Rokeach'ın yapmış olduğu sınıflama 10 temel değer kategorisi olarak belirlenmiştir. Belirlenen gruplarda yer alan değer sayısı 57'dir. Schwartz değer grupları ve listesi aşağıda verilmiştir (Akbaş, 2004: 34; Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000: 61).

- 1- Güç: Toplumsal güç sahibi olmak, otoriteye sahip olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntüsünü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek,
- 2- Başarı: Başarılı olmak, yeterli olmak, hırslı olmak, sözü dinlenen birey olmak, zeki olmak,
- 3- Hazcılık: Zevk, yaşamdan tat almak,
- 4- Uyarılım: Cesaretli olmak, değişken bir yaşam sürdürmek, heyecanlı bir hayata sahip olmak,
- 5- Öz yönelim: Yaratıcı olmak, merak edebilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını belirleyebilmek, bağımsız olmak, kendine saygılı olmak,
- 6- Evrenselcilik: Açık fikirli olmak, erdem sahibi olmak, sosyal adalet, eşitlik, dünya için barışı arzulamak, güzelliklerle dolu bir dünya, tabiatla bütünlük kurma, çevreyi koruma, iç uyum,
- 7- İyilikseverlik: Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahip olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçakgönüllü olmak,
- 8- Geleneksellik: Alçak gönüllü olmak, dindar olmak, hayatın sunduklarını kabul etmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir yaşam, mahremiyet,
- 9- Uyma: Kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek,
- 10- Güvenlik: Ulusal güvenlik, sosyal düzenin devamlılığını arzulamak, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, saygılı olmak.

Bir kişinin değer listesinde en üst ve ilk sırada yer alan değer kişinin ana değeri olarak kabul edilebilir. Varlık gösteren değerlerin tümü bir kişiye aktarıldığında bu değerlerin listesi yaptırıldığında, kişinin en üste koyduğu değer onun her şeyden daha çok önem

verdiği değeridir. Diğer bütün değerler en üste yer alan değere ulaşmada birer araç görevi üstlenmektedir (Güngör, 1993, s. 29).

2.2. Değerler Eğitimi

Zamanla insanların bir araya gelmesiyle oluşan grubun temel amacı güçlü bir toplum olmaktır. Güçlü bir toplum olma yolunda zamana ve şartlara bağlı olarak bir araya gelen insanların bu amaçlarına ulaşması, Bu amacın gerçekleşmesinde bireylerin paylaştıkları ve benimsedikleri değerlerin çok sayıda olması ve bağlayıcılık gücü önem teşkil etmektedir. İnsanlarını birliktelik içerisinde tutabilecek maddi ve manevi değerleri içerisinde barındıran toplumlar yaşamını sürdürürken değerlerde oluşan zedelenme, değişmeme gelişmeme, aktarılmama problemi bu toplumun tarihe karışmasını, yıkılmasını, sonunu getirir (Yeşil ve Aydın, 2007, s. 68). Bu sebeple değerlerin aktarılması, yaşatılması ve geliştirilmesi için değerler eğitiminin gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Bir diğer ifadeye göre değerler eğitimi, değerlerin bilinçli ya da örtük olarak bireylere kazandırılması sürecidir. Yani değerler eğitimi kişiye hayatını sürdürdüğü topluma ait kültürel ve evrensel olan değerlerinin aktarılması ve bireyin, bu değerlere göre davranışta ve eylemde bulunmasının sağlanmasıdır (Göldağ, 2015, s. 125).

Eğitimde değerleri göz ardı ederek sadece teknolojik gereksinimleri gidermeye çabalamak veya sadece gelenekselleşmiş ve alışılmış değerleri kullanmak, değer karmaşası oluşturacaktır. Eğitimde hiç değilse iyi birer birey ve toplum ortaya koymak amacına yönelik sarf edilen çalışmalar şeklinde ifade edilmelidir (Maslow' dan aktaran Akbaş, 2004, s. 29).

Değerler eğitimi, manevi, etik, toplumsal ve kültürel eğitim; bireysel ve toplumsal eğitim; dini eğitim; çok kültürlü/ırkçı olmayan eğitim; program ötesi temalar; özellikle vatandaşlık, çevre ve sağlık; manevi özen okul etiği; programa ek uygulamalar; geniş toplum bağlantıları; ortak ibadet/toplantı; öğrenen bir topluluk olarak okul yaşamı gibi ortak yaşam deneyimlerinin bir sınıflamasını yapabilmek amaçlı yeni bir şemsiye terimdir (Slater' dan aktaran Keskin, 2008, s. 20).

Türk millî eğitiminin genel amaçlarının belirlendiği 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre ilk 2 madde şöyledir:

Türk millî eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk ilke ve inkılaplarına ve Anayasa’da geçen Atatürk Milliyetçiliği’ne bağlı; Türk Milleti’nin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini içselleştiren, gözeten ve gelişmesini sağlayan; ailesini, vatanını, milletini seven ve her zaman yükseltmek için çabalayan; insan haklarına ve Anayasa’nın başlangıç ilkelerine dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarının bilincinde olan ve bunları eyleme dönüştürmüş vatandaşlar şeklinde eğitmek;
2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygusal yönden dengeli ve sağlıklı şekilde oluşmuş bir karaktere ve kişiliğe, özgür ve nesnel düşünceye, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişiliğe ve girişimlere önem veren, topluma karşı sorumluluk alan; yapıcı ve yararlı bireyler yetiştirmek.

Eğitimin görevlerinden biri de bireylere içerisinde yaşadığı toplumun kültürel ve evrensel olan değerlerinin kazandırılması ve bireyin, bu değerlere göre davranışta ve eylemde bulunmasının sağlanmasıdır (Göldağ, 2015, s.125).

Çocukların doğduklarında zihinlerinde saklanan üstün tarafları gün yüzüne çıkartmak bireyin tüm yönleriyle gelişmesine yardımcı olmak, mükemmel bir insana ulaşmayı sağlamak; kötü erdemlerden alıkoymak ve güzel ahlak değerleri ile beslemek ve devamlılığını sağlamak değerler eğitiminin amacıdır (Aydın, 2010).

Demokratik bir toplumda değer eğitiminin dört temel süreci kapsamı gerekmektedir. Bunlar: Akıl yürütme ve mantıklılığı teşvik etme, empati geliştirme, özsaygı geliştirme işbirliği geliştirmektir (Bailey’ den aktaran Doğanay, 2007, s. 264).

Değerler eğitiminde ebeveynlere ve eğitimcilere önemli roller düşmektedir. Bu çalışmalarda dikkat edilmesi gereken durumlar bulunmaktadır. Bunlar (Balat, 2004, s. 2-3);

- *İyi örnekler*; ahlak eğitiminde en işe yarar metot yetişkin bireyin karakteridir. Çocuklar yetişkinleri izleyerek ve gözlem yaparak değerleri öğrendiğinden yetişkinlerin olumlu davranışlarda bulunması önemlidir. Eğer çocuk ailesinde çalışkanlığın, nazik davranışın ve sorumluluğun önemine ilişkin örneklerle karşılaşılıyor ise kendisi de bu davranışları gösterme eğiliminde bulunacaktır. Eğer çocuk ailesinde yalan, kandırma, kötü alışkanlık örnekleriyle karşılaşılıyorsa kendisi de bu davranışlara yönelecektir.

- *Yüksek beklentiler*; küçük çocuklar ailelerinin beklentilerinden hoşlanırlar. Bu durum gerçekleştirdikleri davranıştan sebebiyle kendilerini iyi ve gururlu hissetmelerini sağlar. Kurallar açıkça belirlenmelidir. Örneğin, arkadaşımıza vurmak yanlıştır gibi. Çocukların tutumlarına yönelik uygulama imkanı bulunan kurallar seçilmeli, kurallara uygun davranması için heveslendirilmeli ve eylemi gerçekleştirdiğinde sevgi ile yaklaşmalıyız.
- *Mantıklı kurallar*; doğru eylemlere yönelik ilkeleri çocukların davranışlarını yöneten erişkin bireylerden ayırabilmek oldukça zordur. En etkin uygulanabilecek metot kalıplaşmış değerlerdir. Örneğin “boyalarla resim yaptıktan sonra kalemlerini kutunun içine geri koymalısın” gibi bir yönerge çocuğun sorumluluk ve öz denetimi kazanmasına yönelik bir uygulamadır. Burada sıkı bir disiplin durumu bulunmadığı gibi küçük çocuklar için eğlenceli ve özgür davranış sergileyebildikleri bir ortam oluşturulmalıdır. Fakat çocuklar açık ve keskin sınırları bulunan kuralları bilmeye ihtiyaç duyarlar. Kurallar yaşamın önemli bir parçasıdır ve çocukların bir şekilde bunları öğrenmeleri gerekmektedir.
- *İyi tavırlar*; eylemlere yönelik ilkeler iyi tavırlar olarak anlamlandırılmaktadır. Öğretmenlerin vatandaşlık konularıyla ilgili eylemleri öğrenciler açısından önemlidir. Gündelik hayatta iyi tavırlarda bulunmak için arzularımızı yönetmek ve dizginlemeyi bilmeli ve diğer insanlara yönelttiğimiz söz ve eylemlere özen göstermeliyiz. İyi tavırlara yönelik etkinlikler kendiliğinden meydana gelecektir. Öğrencilerin iyi tavırlara yönelik tecrübeleri çok karışık yapıdadır ve bu durumun ortadan kaldırılması için aile tek başına yeterlilik gösterememektedir. Doğru örnekler ile donatılmış bir ortam şekillendirme, hatırlama ve eyleme dökme durumu ortaya konmalıdır. Bu nedenle aileler çocukları için arkadaşları ve diğer kişilerle uygulama gerçekleştirebilecekleri imkanlar oluşturmalarıdır. Örneğin alışverişte kasiyerlere, yemek yenilen bir ortamda garsonlara veya taksi şoförlerine uygun tavırlar gösterme.
- *Birlikte değerlere ilişkin uygulamalar*; gündelik eylemlerin içerisinde doğru davranışlara yönelik etkinlikler yer almalıdır. Eğer merhamet olgusunu çocuklarımıza aktarabilmeyi amaçlıyorsak zor durumda olan bir kişiye beraber yardımda bulunmalıyız. Arkadaşlık ve cömertlik kavramlarını öğretmek istiyorsak komşumuza birlikte bir kek hazırlayıp götürebiliriz. Burada yetişkinlerin göz önünde bulundurmaları söz konusu olan kısım gerçekleştirilen davranışın çocuğa

izah edilmesi, işbirliği yoluyla davranışın her aşamasında aktif olarak katılımının gerçekleştirilmesidir.

- *Doğru ve yanlışlar hakkında konuşma*; yetişkinler çocukları ile bir konu hakkında konuşma yaptıklarında çocuklar bu konuşmanın önem ifade ettiğinin farkında olabilmelidirler. Değerlere ilişkin bir takım konuşmalar yapmak öğüt vermek olarak algılanmamalıdır. Bu şekilde olmasındansa değerın dünya üzerinde ne şekilde olması gerektiğı ve kişilerin niçin değerlere göre davranmaları gerektiğini açıklamalıdır. Bu durumun manası çocuklara değerlerin ne anlattığını izah etmektir. Örn. Okul öncesi dönemde bir çocuğa “Eğer iki tane elmamız varsa bunun birini arkadaşımıza verebiliriz, arkadaşımızda iki tane elma varsa o da birini bize verebilir bu paylaşmaktır” diyebiliriz. Burada çocukların doğru ve yanlış davranışlara dikkatlerini yönlendirmek önemlidir.
- *Değerler hakkında kitaplar okuma*; çocuklarımıza okuduğumuz hikaye ve şiirler oldukça önemlidir. Bu eserler çocuklarda iyi değerlerin oluşmasında fayda sağlar. Hikayelerin içirişinde bulundurduğu çizimler çocuklara doğru ve yanlış davranışlara ilişkin bilgiler sunar. Çocuklar hikayeler içerisindeki iyi karakterleri kendilerine ideal olarak belirlerler. Bu da çocukların doğru olana benzeme ve onu sevme eğilimine sebep olur.

Değer eğitiminin ne zaman yapılması gerektiğinin cevabı her zamandır. Ancak küçük yaşlarda karakter oluşumunun temelleri gerçekleştiğı için, ilk yıllar büyük öneme sahiptir. Çocukların yaşamlarını sürdürdüğü her türlü mekanda değerler eğitimi verilebilmektedir. Değerler eğitime aile, yakın arkadaşlar arkadaş çevresi, medya, okul vb. pek çok unsur katkıda bulunmaktadır (Doğanay, 2012, s. 233-234).

Değer hükümlerinin doğru şekilde içselleştirilmesi ve hayata geçirilebilmesi için öncelikli olarak öğrencilere bunların aktarılması önemlidir. Bunun için aile içi eğitim, okul ve çevre büyük görev üstlenmektedir. Aile ve okul, çocukları eğitirken onların bencillik duygularından kurtulmalarını sağlamak, diğerkâm ve paylaşımcı, ortak çalışabilme duygularının verilmesi icap eder. Bunun için çocuklara “Kendini sevdiğin gibi geleceğini ve başkalarını da sev” ilkesinin, sıhhatli akıl yürütme melekесinin kazandırılması şarttır. Bu onların aynı zamanda toplumsal bir karakter kazanmaları, sosyalleşmeleri demektir (Bolat, 2007, s. 19).

Bireyin sosyalleşme süreci, gelişimi değerlerin nitelikleri değerlendirildiğinde değerler eğitiminin doğuştan itibaren başladığı ortaya çıkmaktadır. Okul öncesinde aile, okul döneminde ise hem aile hem de okul birlikte medya, arkadaş çevresi gibi bireyi eğitme ve yönlendirme kuvvetine hakim bütün kişi, kurum ve kuruluşlar bu süreçte önemli görev üstlenmektedir (Yeşil ve Aydın, 2007, s. 80).

2.2.1.Okulda Değerler Eğitimi

İlköğretim içerisinde değerler eğitimine bütün derslerin bünyesinde bulunmasının yanında çocukların değerleri aktif bir şekilde kazanacakları okul ortamı ihtiyacı oluşmaktadır (Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2013, s. 35). Aile ile temel oluşturulan değer eğitiminin artırılması, başka değerlerin de kazanılması ve bunların beraber uyum içerisinde olması okulun varlığıyla hayat bulmaktadır. Okulda değerler, eğitim öğretim programının içerisinde toplumsal hayatın bir yapısı şeklinde aktarılır. Okullar, gelecek kuşakların değer yargılarını, alışkanlıklarını ve sosyal davranışlarında etki oluşturabilmelidir (Ryan Ve Bohlin' den aktaran Uçar, 2009, s. 33).

Değer eğitiminde aile, okul ve çevre zorunlu ve vazgeçilmez bir yapıdadır. Ailede kazandırılacak değerle okulda ve çevrede kazandırılacak değer birbirlerine yakın ve birbirini bütünler nitelik gösterecektir. Bu nedenle her yerde ve her zaman değerler ile karşılaşılabilmesi unutulmamalıdır (Ulusoy, 2007, s. 42-43).

Her yetişkin; bir öğrenciye iyi veya kötü bir model oluşturmaktadır. Sınıf içerisinde çocuklar diğer arkadaşları için olumlu ya da olumsuz aktarıcı konumunda bulunmaktadır. Okulda yer alan her türlü sosyal kullanım alanları değerlerin öğretilmesinin bir parçası olarak değerlendirilir. Kitap, eğitim programı ve değer öğretiminin ne şekilde gerçekleştirildiği değer eğitimi şekillendirir (Kirschenbaum' dan aktaran Ulusoy ve Tay, 2011, s. 66). Leming'e (1993:5) göre okullar varlığını devam ettirdiği sürece değer eğitimi olacaktır. Çünkü okullar yapısı gereği zaten değer öğretirler. Örneğin okullar bilginin bilgisizlikten daha değerli olduğunu veya sosyal düzenin düzensizliğe göre daha fazla değerli olduğunu öğretirler (Akbaş, 2004, s. 89).

Türk milli eğitimindeki genel amaçlar, Türkiye'deki okulların genelinde ve derslerin hepsinde fark gözetilmeden ulaşılmak istenilen nitelikleri belirtmektedir. Buna göre,

değerler eğitimi tüm okulun ve tüm derslerin çalışanlarının ortak hedefini oluşturmaktadır (Aydın, 2010, s. 5).

Değer eğitimi başlığı içerisinde toplanan (dürüstlük, çalışkanlık, adalet, yardımseverlik, hogörü, ilkelik, sorumluluk, girişkenlik, okumak, düşünmek, dinlemek, kişilik ve karakter sahibi olmak...) gibi pek çok duygu ve eylemlerin öğretimi çalışmaları için boş zamanı değerlendirmek yerine, değerli zaman aktiviteleri kullanılmalıdır. Okullarda oyun, eğlence, gezi, gözlem, sanat ve spor etkinliklerinin yanı sıra yarışmalara ağırlık verilmelidir (Yaman, 2011, s. 124).

2010 yılında gerçekleştirilen 18. Milli Eğitim Şurasında önemli konu başlıklarından birisini değerler eğitimi oluşturmuştur. Sonuç bildirisinde okulların görevlerinden birisinin de değerler eğitimi olduğu vurgulanarak bu konuda öğretmenlerin yeterlilik seviyelerinin artırılması ve materyal geliştirme düzeylerinin geliştirilmesine ilişkin bir dizi öneriler sunulmuştur. Ayrıca 08 Eylül 2010 tarihinde Milli Eğitim Bakanı imzası ile yayınlanan 53 numaralı İlk Ders genelgesi ile değerler eğitiminde okulların rolüne dikkat çekilmekte ve toplumsal yaşantımızın temelini oluşturan milli, manevi, sosyal, ahlaki ve kültürel değerlerimizin kuvvetlendirilmesi için okullarda yoğun faaliyetlerde bulunulması istenmektedir (Kaymakcan ve Meydan, 2011, s. 29). Bunun yanında değerlerin öğretimi MEB' in çalışmaları içerisinde sınırlandırılmış gibi görünse de eksik kalmaktadır. Yani; sadece okullarda verilen derslerin içerisinde değil sosyal ortamı da içerisine alan bir eğitim modeli geliştirmek arzu edilmektedir. Türkiye' de insanla ve toplumla alakadar olan kurum ve kuruluşlar, bir şekilde değerler öğretimi çalışmalarının içerisine katılmalıdır. Mümkün oldukça değer eğitimi hükümetlerin de önem verdiği konu başlıklarından biri olarak ele alınmalıdır (Yaman, 2011,s. 72).

2.2.2. Değerler Eğitimi ve Öğretmen

Öğretmen öğrenci için özellikle de ilköğretim düzeyinde model alınan, hayran olunan sürekli davranış ve söylemleri takip edilen konumundadır. Bu sebeple öğretmenler fark etmeden de olsa bir eğitim gerçekleştirmekte ve karakter oluşumunda olumlu etkiler yaratmaktadır.

Bireyin kişiliğinin olduğu ilköğretim düzeyinde sağlıklı bir değer eğitimi gerçekleştirilebilmesi, öğrencinin ileriki yaşlarda sağlam karaktere sahip olması

bakımından önem taşır (Yel ve Aladağ, 2015, s. 126). Sâtı Bey, küçük yaşlardaki çocuklarda dayanıklı bir irade oluşturabilmede en büyük payın öğretmende olduğunu ifade etmektedir. Öğretmen tutarlı, hırslı, girişken olmak üzere davranışlar sergileyerek çocuklara model davranış göstermelidir. İradenin eyleme dönüşmesi gerektiği bilinciyle öğrencinin özgür eylemler sergileyebilme olanakları da düşünülmelidir. Hareketlerinde hiçbir serbestlik olmayan, ebeveyn ve öğretmenin emrine tâbi olan bir çocuk bir zaman sonra kendi iradesi ile davranamayacak duruma gelir. Sâtı Bey bu noktada çocukları böylesi iradî fiillerini yapmaktan alıkoyacak bir denetime karşıdır (el-Husri' den aktaran Başar, 2003, s. 58).

Öğretmenlerin sınıf içindeki davranışlarını, sözleri, çocuklarla etkileşimi öğrenciler üzerinde farklılık oluşturmaları, düzeni, disiplini, hoşgörü ve sorumluluğu vaktinde dersine gelmesi, kıyafetlerinin temizliği, titizliği çocuklara bu değerlerin benimsetilebilmesi açısından önem taşımaktadır. Değerler eğitiminde, öğretmenlerin sözlü iletişimlerinin yanında sözsüz iletişim öğelerinin de etkili bir şekilde kullanımına dikkat etmeleri gerekmektedir. Öğretmen jest ve mimikler yoluyla fark etmeden değerlere yönelik birçok kavramı çocuklara aktarabilir (Merter, 2015, s. 571-572).

Değerler öğretiminde öğretmenlerin yapması gerekenler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- a) Model olmalı.
- b) Sınıfta ortak bir toplumsal yapı kurmalı.
- c) Her öğrenciye sorumluluk verip, onların ahlâkî gelişimlerine katkıda bulunmalı.
- d) Öğrencileri cesaretlendirmeli.
- e) Öğrencilere karar verme imkanı sağlamalı.
- f) Paylaşımında bulunmalarına imkan tanımalı.
- g) İşbirlikçi çalışmalara heveslendirmeli (Dilmaç, 2002, s. 4).

Okullarda öğretmenler değerler eğitimi verirken bulundukları çevrenin ve toplumsal tabakanın kültürel özelliklerini sınıf ortamına taşırlar. Bu alt kültürlerden oluşan farklı örtük programların değerlerinin birleşerek çatışması sonucunda alternatif okul kültürü meydana gelir. Öğrenciler kendilerine öğretilen okul kültüründe bulunan bütün değerleri öğrenemezler. Fakat kendisinin sahip olduğu kültüre yönelik verilen değerleri daha kolay kazanırlar. Bu nedenle öğretmenler değer eğitimi verdikleri her türlü okul ortamında

öğrencilerinde yer eden kültürlere yönelik değerler seçerek değer öğretimi gerçekleştirirse öğrenciler değerleri daha kısa sürede benimserler (Merter, 2015, s. 572).

Değerler eğitimi öğretme stratejileri olarak bazı tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu tavsiyeleri aşağıdaki şekilde ifade etmiştir (Titus' dan aktaran Kılcan, 2013, s. 29-30).

1. Öğrencinin bilgi, davranış ve duyguları üzerine odaklanılarak eğitim verilmeli,
2. Erdemi onurlandıran ve ödüllendiren içerikli seçmeler yapılmalı ve değerlerin içeriğini yansıtmada teşvik edilmeli,
3. Alıntılar, sözler, kurallar ve meselenin ana noktası kullanılmalı,
4. Bütün öğrenciler için büyük beklentilerle açık, tutarlı ve sevgi çerçevesinde iletişim kurulmalı,
5. Akran baskısına karşı koyarak öğrenci yeteneklerini geliştirme, öz-saygıyı sürdürme ve şiddet içermeyen biçimlerde çatışmalara çare bulunmalı,
6. Olumlu kişilik örneğiyle iyi bir rol model olunmalı,
7. Saygılı bir lisan kullanılmalı ve aynı şekilde bu saygının oluşturulması talep edilmeli,
8. Değerleri öğretmek için sınıf kuralları tasarımı oluşturulmalı ve kullanılmalı,
9. Öğrencilerin gayretli çalışmaları ve erdemli davranışları övgü ve takdir edilerek güçlendirilmeli,
10. Etik olmayan, ahlâka aykırı ve saygı içermeyen davranışların düzeltilmesi için olanak sağlanmalı,
11. Heterojen gruplarda öğrencilerin işbirlikli çalışması sağlanmalı,
12. Akranlara, ailelere ve emsallerine dâhil olunmalı,
13. Öğrencilerin kamu yararına işlerde çalışmaları desteklenmeli ve takdir edilmeli,
14. Tüm bu sayılanlar öğretilmeli, vaaz verilmemeli.

Sınıf ortamında değer öğretimi yapılırken hangi değer kazandırılacak olmasındansa hangi şekilde kazandırılacağı üstünde durmak gerekmektedir (Makedon'dan aktaran Merter, 2015). Geliştirilen yöntem ve stratejilerin hem öğrenciye hem de öğretim ortamına uyması önem arz etmektedir. Öğretmenlerin mesleki yeterlilikleri bilişsel alan bakımından yeterlilik gösterse de duyuşsal alan eğitimi oldukça zorluk oluşturmaktadır. Değerler de

aynı şekilde aktarılması benimsetilmesi zor olduğu gibi öğrenciye tam olarak etki etme düzeyi ölçülemediğinden öğretmenlere yeterli seviyede dönüt ulaşamamaktadır. Bu durumda birden fazla yöntem ve teknik kullanarak öğrencilerin duyuşsal alanlarına hitap etmede çeşitlilik oluşturulmaktadır.

Öğretmen değer kazandırma aşamasında pek çok yaklaşım, strateji, yöntemler ve materyalden yararlanabilir. Biyografiler, hikâyeler ve tarihî kahramanlar, önemli hadiselerin gerçekleştiğı yerlere düzenlenen geziler, gerçek kanıt ve kişilere dayanan sözlü tarih çalışmaları ve güncel olaylar vb. şeyler özellikle sosyal bilgiler öğretiminde değerlerin en iyi şekilde öğretilebileceğı konulardır. Öğretmen değerlerin kazandırılması aşamasında kanıt ve aktüel olayları kullanması, değerleri kazandırmada daha da fayda sağlayacaktır (Aladağ, 2009, s. 21). Aynı zamanda değer aktarımı aşamasında pek çok tarihi ve aktüel olayın değerlendirmesi yapıp değerler muhakeme edilebilir. Tarihte önemli yere sahip insanların yaşam öyküleri öğrencilerde o insana ait ilkelerin ve fikirlerin içselleştirilmesi ve öyküden değer çıkarımında bulunulması açısından önem taşımaktadır (Yel ve Aladağ, 2015, s. 128). İşbirliğine dayalı etkinliklere heveslendirilerek, aktarılabilecek değerlerin ele alındığı filmleri kullanarak, tartışma yoluyla ve çevre ile etkileşim kurularak, pek çok ders içeriğinde desteklenerek değer öğretimine katkı sağlanabilir (Yeşil ve Aydın, 2007, s. 77).

Öğretmenlerin sahip olduğu değer algıları onların düşüncelerini, mesleki yeterliklerini ve kullandığı öğretim stratejilerini etkilediğı bilinmektedir (Balcı ve Yelken, 2010, s. 82). Öğretmenler, sadece okullarda değil aynı zamanda sosyal hayatta gerçekleştirdikleri eylemleriyle öğrencilere örnek teşkil etmektedirler. Öğretmenler, okullarda eğitim-öğretim etkinliklerinde bulunurken sahip oldukları bilgi ve yeterliliklerinin yanı sıra sahip oldukları değerlere yönelik düşüncelerini de öğrencilere öğretir. Bu sebeple öğretim sürecinde öğretmenin kendisinde bulundurduğu değerler önem ifade etmektedir (Aktepe ve Yel, 2009, s. 608). Bu ifadeler ile toplumda tabir edilen ‘iyi bir öğretmene denk gelmek ‘ söylemi dayanak bulmaktadır. Bu sadece akademik olarak başarı ifade eden ‘iyi’ değildir. Aynı zamanda sahip olduğu değer ve değer yargılarını da ifade eden bir ‘iyi’ dir.

2.3. Değer Eğitiminde Yaklaşımlar

Değerler öğretme yaklaşımları, birlikçi ve çoğulcu olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birlikçi anlayışta değerler doğrudan öğretilirken ya da kazandırılırken, çoğulcu anlayışta bilişsel süreçler önem taşımaktadır ve değerlerin içselleştirilmesinden çok değerlerin anlatılması ve muhakeme edilmesi önemlidir. Türkiye’de değer öğretimi etkinlikleri, bu yaklaşımların birleştirilmesi anlayışıyla sürdürülmektedir (Aydın, 2015, s. 557). Bu yaklaşımların bir kısmı sınıflarda ders programları içerisinde etkinlik olarak bulunurken, diğerleri de bütün okul programlarında yer almaktadır (Doğanay, 2007, s. 266).

Carter III (1983), değerleri kazandırabilmek amacıyla altı yaklaşım ortaya koyulmuştur (aktaran Bacanlı, 2005, s. 33). Bunlar:

1. Öğretici (inculcative): Bu yaklaşım aktarılabilmek için belirli bir değer grubu olarak belirlenir ve öğrenciye kazandırılır.
2. Klasik: Tüm öğrencilere felsefe anabilim dalından seçmelik dersler sunar.
3. Yaşantısal: J. Dewey tarafından oluşturulan konulmuştur ve istenilen ahlâkî kişilik için rol model olmak üzere bazı öğrenci liderleri tespit edilir.
4. Gelişmeye yönelik: Yaşantısal yaklaşımın kişiselleştirilmiş bir çeşidi gibi görülür ve öğrenciye gerçek dünyada değerleri sorgulamayı gerektirir.
5. Gelişimsel: Piaget ve Kohlberg’in çalışmalarından türetilmiştir.
6. Meslek öncesi: Genel amacı, bir ders boyunca (tam veya bir kredili) düzenli bir derste öğrencilere değerleri aktarmaktır.

Değer eğitim yaklaşımlarında ele alınacak başlıklar değerlerin doğrudan öğretimi (telkin yoluyla), değer açıklama, değer analizi, ahlaki muhakeme ve örtük program olarak yer almaktadır.

2.3.1. Telkin Yoluyla Değer Aktarımı Yaklaşımı

Bu yaklaşımda öncelikli olarak öğretilecek değer tespit edilir ve zaman planlaması yapılmış ve programlanmış uygulamalar yardımıyla değer aktarılmaya çalışılır. İnsanlık var olduğu sürece bireylere arzu edilen değerler öğretmek amacıyla en çok tercih edilen yaklaşımlardan birisidir (Doğanay, 2007, s. 267).

Yüzyıllardır okullarda benimsenen değerlerin telkin yoluyla aktarılması anlayışında eğitim, yetişkinlerin gelecek nesillere, bilgi, kültür, norm ve değer aktarımı olarak bilinmektedir (Aydın ve Gürler, 2013, s.66).

Bu yaklaşımın hedefi, öğrencilere değerlerin kazandırılmasını ve bu değerlerin benimsetilmesini sağlayarak, öğrencilerin arzu edilen değerleri ile kendilerinde bulunan değerleri değiştirerek daha iyi göstermelerini sağlamaktır. Bu yaklaşımda süreç içerisinde; model olma, olumlu ve olumsuz pekiştirme, küçümseme, azarlama, alternatifleri idare etme, oyunlar ve taklitler, rol oynama ve araştırmacı öğrenme yöntemleri uygulanmaktadır (Superka vd.' den aktaran Aladağ, 2009, s. 22).

Yetişkin bireyler gerekli gördükleri değerleri (adalet, doğruluk, dürüstlük, özgürlük, eşitlik vb.) belirler ve bu değerleri doğrudan öğretmeye ve aşlamaya ilişkin bir yöntemle efsane karakterler, hikayeler, geleneksel oyunlar ve kahramanlık şarkıları sayesinde kazandırır (Doğanay, 2012, s. 236). Yetişkinlerin gençlere doğrudan ve öneride bulunması temelinde şu düşünce bulunmaktadır. Yetişkin tecrübeleri sayesinde kazandığı değerleri kendisi için doğru olarak kabul görür ve gencin kendisine farklı değerler belirlemesinden korku duyar (Simon' dan aktaran Aktaş. 2004, s.96).

Telkin yönteminde çok sık kullanılan yöntemlerden birisi ahlaki tarafı bulunan tarihi ya da kurgu öykülerden yararlanmaktır. Hayat hikayeleri arzu ettiğimiz değerleri telkinde bulunmaktadır. Bu hikayeleri anlatmak, bireylerin davranışlarının sorumluluğu açısından düşüncelerini geliştirir. (Akbaş, 2004, s.97).

2.3.2. Değerleri Açıklama Yaklaşımı

Bu yaklaşım, altmışlarda ve yetmişlerde duyuşsal eğitimde çok popülerdi, çünkü değerlerin göreliliğini eğitimsel pratik içine sokmaya imkan veriyordu (Bacanlı, 2005, s. 36). Değer açıklama yaklaşımının temelini, kişilerin hayatlarındaki şeylerin önem ifade edip etmediklerini nasıl belirledikleri oluşturmaktadır. John Dewey'in çalışmalarından esinlenerek, Raths, Harmin ve Simon tarafından 1966 yılında bir değer teorisi olarak değerlerin açıklaması yaklaşımını oluşturmuşlardır. Telkin yoluyla öğretimin tersine kişinin hangisine yöneleceğine diğer insanların telkini yoluyla değil, çeşitli yolları ve sonuçları ele aldıktan sonra, hür bir şekilde kendi kararına varması esastır (Doğanay, 2012, s.238).

Değer açıklama süreci dört ana adımı kapsamaktadır. Önce, değer ve ahlaki sorunla ilgili bir konu belirlenir. İkinci olarak, öğretmen ya da gruptaki lider öğrencilerin veya katılanların o konu hakkındaki düşüncelerine yardım etmek üzere bir soru ortaya atar. Üçüncü adımda, öğretmen veya lider herkesin düşüncelerinin saygı duyulması gereken bir yapıda olduğu durumun gerçekleşmesini sağlar, yani sınıf içerisinde bir güven ortamı oluşturur. Son olarak, konuya ilişkin düşünürken, öğretmen veya lider öğrencilerini ya da katılanları, sahip oldukları hisleri anlamlandırma, olası ifadeleri ele alma, olası ifadelere dikkat etme, hür iradesiyle seçimde bulunma, kendi düşüncesini savunan konuşma gerçekleştirme ve dini inanışlarına göre yaşama biçimindeki değerlendirme becerilerinden yararlanmaları için teşvik eder (Kirschenbaum' dan aktaran Bacanlı, 2005, s. 36-37).

Değer açıklama yaklaşımı tarafsızdır. Değer net olarak kazandırıldığında etki düzeyinin düşeceği belirtilmektedir. Bu sebeple değerler zorlama ve dayatma gerçekleştirilmeden, yedi adımda değerleri basamakta değer aktarmayı amaçlar (Simon' dan aktaran Akbaş, 2004, s.99).

Seçme

- 1.Hür iradeyle seçimde bulunma veya tarafsız seçim gerçekleştirme
- 2.Bir takım var olan seçenekleri ele aldıktan sonra olası seçenekler içerisinde seçilebilmelidir.
- 3.Olası seçeneklerin oluşabilecek neticelerinin muhakeme ederek ele aldıktan sonra seçebilme.

Ödüllendirme

- 4.En çok öneme ve değere sahip olan öğeleri ödül ve değer verme.
- 5.Özgürce tercih edilen değeri net açıklayabilme.

Hareket

- 6.Özgürce belirlenen değerle uyum içerisinde bulunan bir hareket davranışında bulunabilme.
- 7.Belirlenen değerle uyumlu olarak davranış şeklinde sık sık bulunabilme.

Bu yaklaşımdan başka, diğer değer öğretim yaklaşımının kullanmadığı kadar çok sayıda yöntem ve teknik kullanılmaktadır. Bu yöntemler, grup tartışmaları, bireysel ve grup çalışmaları, sahte, yapmacık ve gerçek ikilemler, zorlanmış tercihler,

duyarlılık ve dinleme teknikleri, şarkılar ve resimler, oyun ve taklitler, kişisel haber ve röportajlar gibi şeyleri içerisinde barındırmaktadır (Superka vd.'den aktaran Aladağ, 2009, s. 31) .

Bireysel değerler ile ahlaki değerleri ayırmadığı ve birbirleriyle ilişkilerindeki farklı yönleri meydana çıkartmada başarısızlık yaşadığı, doğru ve yanlış faaliyetlerin aralarında ayırdıma gitmediği, doğru davranış ve yanlış davranış arasında ayırım yapmadığı, değerleri sadece açıkladığı fakat öğretmediği için eleştirilmiştir (Göldağ, 2015, s,131).

2.3.3. Değer Analizi Yaklaşımı

Çoğunluk olarak sosyal bilimciler tarafından kabul edilen bu yaklaşımın amacı, değerlerle ilişkili eleştiride bulunabilmede ve bilimsel araştırma tekniklerinden yararlanmada öğrencilere yardım etmektir. Değer analizinde öğrenciler, çalışma alanları ya da değer temaları veya doğruluğa yönelik delillerle desteklenen gerçeği kazanmaya yönlendirilirler. Değer analizi mantıklı kararlar vererek konulara objektif yaklaşmayı belirginleştirir. Bu yaklaşımında çocukların sahip olduğu değer hükümlerinin savunulmasının arzulaması değer açıklama yaklaşımından farklılaştığı noktadır. Bu yaklaşım bireysel ahlaki çelişkilerdense, öncelikle toplumsal konuları içermektedir; bu durum ahlaki muhakeme yaklaşımından farkını ortaya çıkartmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılmaya elverişli bu yaklaşım, çocukları bilimsel ve nesnel çalışmalara, muhakemeye heveslendirir (Huitt' den aktaran Aladağ, 2009, s. 27-28).

Bu yaklaşımla örnek olay incelemeleriyle ahlaki düşünme becerisi kazanan öğrenciler bunun yanında toplumsal sorunlara bilimsel düşünme ile yaklaşmayı kazanırlar. Çocukların değer problemlerini anlamlandırabilmeleri için analiz ve dikkat yeterliklerinin desteklenmesi zorunludur (Aydın ve Gürler, 2013, s.75).

Değer analizi yaklaşımında kullanılan süreci 8 aşama olarak belirtilmektedir (Welton ve Mallan' dan aktaran Doğanay, 2007,s. 272-273).

1. Değer problemini belirleme.
2. Karşı karşıya gelinen problemi açıklama.
3. Probleme ilişkin bilgi ve deliller elde etme.
4. Bilgi ve delillerin doğru ve uygun değerlendirilir.

5. Alternatif çözüm yolları tespit etme.
6. Her bir çözüm yolunun alternatif doğrularını tespit etme ve değerlendirme.
7. Seçeneklerden birisini belirleme.
8. Belirlenen çözüm önerisi dikkate alınarak davranış sergileme.

Değerler analizinde karşılaşılabilecek olumsuz durumları bertaraf etmek amacıyla belirli kurallar doğrultusunda davranışta bulunmak gerekir (Welton ve Mallan' dan aktaran Ekşi ve Katılmış, 2011, s. 26).

- 1.Öğretmenler, öğrencinin ilgi düzeylerini önemseyerek onların ilgi düzeyleri konusunda duyarlı davranmalıdırlar. Çünkü ilgi düzeyleri düşük olan çocuklar konuya aktif şekilde dahil olamamaktadır.
2. Bütün öğrencilerde aktif katılım oluşturmak için küçük gruplar tercih edilmelidir.
- 3.Öğrencinin ilgisi konunun dışına çıkarsa konuyla alakalı özet şeklinde anlatarak öğrencileri tekrardan konunun içerisine alınmalıdır.
- 4.Değer analizinde problemin yeter düzeyde konuyu barındırmasının yanında çözüm süreci için zamanın da yeter düzeyde belirlenmesi gerekir. Yani yaklaşım sürecinde belirlenen konu içindekiler açısından analizde bulunmaya elverişli ve analizde bulunmaya imkan tanınmasına gerek duyulmaktadır.

Değer analizi yaklaşımı fazla mantıksal olması ve uzun zamanda gerçekleşmesi sebebiyle eleştiride bulunmaktadır (Sunal ve Haas' dan aktaran, Çengelci, 2010, s.20).

2.3.4. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı

Ahlaki muhakeme yaklaşımı, Kohlberg' in ahlaki gelişimi açıklamak için sunduğu örnek olayların tartışılarak ahlaki değerleri öğretme esasına dayanmaktadır (Aydın ve Gürler, 2013, s.69).

Fenton' a göre iyi bir ahlaki ikilemde şu özellikler bulunmalıdır:

- İkilem derste işlenen konuyla ilgili olmalıdır.
- İkilem oldukça basit düzeyde olmalıdır.

- İkilem net ve sadece belirli bir cevaptansa, alternatif cevap seçenekleri bulunduracak şekilde açık uçlu düzenlenmelidir. Bunda amaç çocukların kendi aralarında bilişsel çatışmayı, tartışmayı ve akıl yürütmeyi sağlamaktır.
- İkilem öğrencilerin olgusal bilgiler üzerine değil, çatışmanın fikir yürütme boyutuna odaklanılmasına yardım etmelidir.
- İkilemler öğrencilerin seviyelerine uygun olmalıdır (Oliner’ den aktaran Doğanay, 2007, s. 275).

Kohlberg, ahlaki değerlerin öğrenilmesinin, değerlerin başkalarının yönelimiyle değil, bireyin ahlaki gelişim düzeyine göre şekillenen akıl yürütmesi sonucunda oluştuğunu ifade etmiştir. Bu sebeple de değer eğitiminin bilişsel boyutta gerçekleştirilmesini ve bunun ahlaki muhakeme tartışmaları yani örnek olay incelemesi metoduyla gerçekleştiğini belirtmektedir (Aydın ve Gürler, 2013, s.70).

2.3.5. Örtük Program

Okullarda resmi olarak yer alan yazılı haldeki öğretim programlarına dahil olmayan, fakat; öğrencilerde etki oluşturacak çeşitli pek çok şey bulunur. Üstüne üstlük bu programın yazılı metinleri ya da durumdan duruma değişim oluşturmayan ortak nitelikleri de bulunmadığı için bunlar ‘Saklı Program’, ‘Örtük Program’ gibi tanımlanmaktadır. İlke uygulama ve amaçları net bir şekilde belirtilmemiş olan örtük programı okulun fiziki imkanları, psikolojik durumu, okul idaresinin ve öğretmenlerin sözlü olan ve tutarsız tavır ve eylemlerden meydana gelmektedir. Örtük program, çoğunlukla farkında olmadan yapılmakta çocuklar da bunları fark etmeden kazanmaktadır (Cemiloğlu, 2006, s. 47-48).

Yazılı halde bulunmayan fakat yazılı programdan, öncelikle değerlerin aktarılması aşamasında daha faydalı olan örtük programın etki alanının, okullarda idareciler ve bütün okul çalışanlarının da bilincinde olması gerekir. Sınıf ortamında veya sınıf dışı ortamlarda okulda demokratik bir kültürün meydana geldiği toplumun küçük bir parçası olarak düşünmek ve uygulamaya çabalamak gerekmektedir (Doğanay, 2007, s.282).

Gizli program öğrenciyle etkileşimde bulunan herkesin değerlerinden etkilenebilir. Eğitim sisteminde önemli görülmeyen temizlikçi, hizmetli, servis şöförü, seyyar satıcı gibi kişiler gizli programın bir ögesi olarak birtakım davranışlar kazandırabilirler. Eğitim sisteminin en çok su kaçıran programı gizli programdır, çünkü ilgili herkesin değerinin eğitime

sızmasına yol açar. Onların her birinin değerleri gizli programla eğitime girmiş olur. Bir bakıma, açıkça ortaya konmamış olsa bile, ana babadan servis şoförüne kadar herkesin benzer veya aynı değerlere sahip olmaları veya demokratik bir tolerans anlayışına sahip olmaları çocukta tutarlık duygusu oluşturur (Bacanlı, 2010, s.7).

2.4. Kök Değerler

Dünya üzerinde son yıllarda meydana gelen birçok güzel gelişmelere rağmen diğer toplumlarda meydana gelen olumsuzluklar engellenememektedir. Maddî bakımdan iyileşen bireylerin manevi açıdan bir takım olumsuzluklar yaşaması, devletleri bu olumsuzlukların ortadan kaldırılabileceği üzerine çare arayışlarına yöneltmektedir. Bu açıdan böyle problemlerle karşılaşan bütün ülkeler çare aramaya başlamışlar ve bu amaçla bireylerine toplumlarına ait geçmiş değerleriyle kültürel ortaklık barındıran evrensel değerleri aktarmacabasında bulunmuşlardır (Kurtoğlu, 2019, s. 59). İnsanlar, bebeklikten bu yana kazandığı değerleri, diğer insanlar ile etkileşim kurdukça ve yaşamdan bir şeyler aldıkça yeniden biçimlenir. Fakat benim değerim, karşı tarafın inandığı değer üstündedir düşüncesi, bireyin yaşamla kurduğu birlikteliği sarsar; bu nedenle yeni ortak değerlerin oluşturulmasında zorunluluk oluşturur (Tarhan, 2013, s.31-32).

Çağın değişimleri ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda yeniden tasarlanan programlarda öğrencilerin hangi davranışlarının doğru olduğu, insani değerlerin neler olduğu ve önemi gibi konuların doğrudan yer alması önemlidir. Sadece bilginin yeterli olmadığı, bilginin yanı sıra ahlaklı, insani ve milli değerlere sahip karakterli bireylerin yetiştirilmesi görüşü giderek önem kazanmıştır. Bu sebeptendir ki eğitimde değerler boyutu öğretim programlarında yeniden tasarlanarak vurgulanmıştır (Genç, 2018, s. 549).

Öğrenci merkezli tasarlanan yeni programlarda yer verilen kazanımların, değerler açısından farklı bir anlayışla yeniden yapılandırıldığını söyleyebiliriz. Şimdiye kadar olan tüm programlarda değerler eğitime doğrudan veya dolaylı olarak yer verilmiştir. Ancak son yıllarda değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar sonrasında yeniden tasarlanmış olan öğretim programlarında doğrudan bir program ögesi olarak ele alınmıştır (Genç, 2018, s. 558). Değerler, tek başına bir öğrenme alanı, ünite, konu vb. şeklinde belirlenmemiştir. Tam tersi tüm eğitimin genel amacı ve ruhu olarak görülen değerler öğretim programlarında her ögesine ve her bir bölümüne yerleştirilmiştir (MEB, 2018, s. 4).

2018 Öğretim Programlarında; Öğretim Programının Amaçları, Öğretim Programlarının Perspektifi, Değerlerimiz, Öğretim Programının Özel Amaçları, Öğretim Programında Alana Özgü Beceriler, Öğretim Programında Değerler Eğitimi ve Öğretim Programının Yapısı başlığı altında açıklamalar olduğunu görülmektedir. Yeni öğretim programlarında giriş kısmında değerler eğitimi ile ilgili “Değerlerimiz” adı altında ayrı bir başlık bulunmaktadır. “Değerlerimiz” başlığı altında on tane kök değerden bahsedilmektedir.

Kök değerler: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk vatanseverlik, yardımseverlik olarak yer almaktadır. Bu değerler, değer eğitimi aşamasında tek başlarına olduğu gibi, ilişkili bulunan alan değerleriyle ve diğer kök değerlerle beraber aktarılacaktır (MEB, 2018, s. 4).

Yürürlükte olan programları içerisine alan büyük çaplı bir literatür araştırması yapılmış, disiplin alanlarının her birinde kazanımlarla (eğitim öğretim amaçlarıyla) ilişkilendirilerek öğrencilere kazandırılması amaçlanan millî, manevi ve evrensel değerler 10 (on) ana başlık altında toplanmış, bu değerlere ilişkin tutum ve davranışlar tespit edilmiştir. (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2017, s. 7).

- Değer eğitiminin bütün eğitim sürecinin genel amacı ve ruhu olduğu, ayrı bir müfredat veya konu şeklinde algılanmaması gerektiği, bu bakımdan okul ve öğretmenlerin değerleri programların tamamlayıcı bir parçası (mütemmim cüzü) olarak algılaması ve ona uyacak yaklaşımlardan yararlanarak öğrencilere aktarması,
- Değerlerin yalnızca müfredatlarda bulunan sözler olmaktan çıkarılması, öğrencilere okul içinde ve dışında değerleri tecrübe edebilmeleri için uygun ve etkili imkanlar sunulması,
- Değerlerin anlamlı ve kalıcı olması için öğrencilere kazanımların içeriğiyle (konusuyla) ilişkilendirilerek ve konu anlatımından ziyade öğrencilerin akıl yürütme, sorgulama, araştırma, yorumlama, bağlantı kurma ve değerlendirme becerilerini kullanabilecekleri drama, rol oynama vb. etkinliklerle kazandırılması,
- Öğrencilerin güven duyabilecekleri, destek sağlayıcı, toplum bilincini geliştiren, karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı bir sınıf atmosferi meydana getirilmesi,

- Değerlerin kazandırılmasının yalnız sınıf veya okul ortamı ile sınırlandırılmaması, okul-aile iş birliğinin kurulmasının gerektiği belirtilmiştir.

Geçmiş yıllardaki faaliyetlerde ders ekseninde değerlerin belirlenmesi, kazandırılmak istenen değerlerin istenen şekilde ve özellikte oluşturulamaması; uygulamada yaşanan çeşitlilik bu konuda kargaşa oluşturmaktaydı. Uygulamada oluşan sorunların ortadan kaldırılabilmesi ve ders öğretim programları arasında birliktelik sağlamak amacıyla ders farkı gözetilmeden bütün ders öğretim programlarında ortak olarak yerleştirilmiştir (Kurtoglu, 2019, s. 57-58). Her dersin öğretim programında bulunan değerleri ile ilişkili olarak aktarılacak olan kök değerler belirli tutum ve davranışlar gerektirmektedir.

Yenilenen Öğretim programlarında yer alan kök değerlerin değerlerle ilişkili tutum ve davranışlar şunlardır: (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2017, s. 24).

- Adalet: Adil olma, eşit davranma, paylaşma...
- Dostluk: Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
- Dürüstlük: Açık ve anlaşılır olma, doğru konuşma, güvenilir olma, sözünde durma...
- Öz denetim: Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
- Sabır: Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...
- Saygı: Alçakgönüllü olma, başkasına kendisine davranılmasından hoşlandığı biçimde davranma, diğer bireylerin insanlıklarına değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
- Sevgi: Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma...
- Sorumluluk: Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
- Vatanseverlik: Çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme...
- Yardımseverlik: Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...

Öğretim programı eğitimin yakın amaçlarını gösterirken, eğitim programı uzak amaçları içerisine alan bir yapı oluşturur. Uzak amaçlar toplumun değerlerini, ideallerini meydana getirir. Değerler eğitiminin dayandığı nokta da uzak amaçlardır. Kaynak eserlerde belirtilen bu amaç değer öğretimindeki sıkıntıyı açık bir şekilde ortaya çıkartmaktadır. Uzak amaçlar derken adeta ulaşılma durumu ileriye koyulan, öncelik ifadesi taşımayan bir terim şeklinde algılanmaktadır. Oysaki eğitimin esas ulaşılması istenen yeri uzak amaçlardır (Aydın ve Gürler, 2013, s. 48). Uzak hedefler içerisinde yer alan kök değerlerin derslerde öğretime önem verilmeli öğrencilerde yerleştirilmesi için öncelik oluşturulmalıdır.

Kök değerlerin aktarılabilceği en önemli mekân ve araç olarak görülen okullarda bu değerlere ilişkin temel oluşturabilmek amacıyla ders öğretim programlarına aktarılması amaçlanan kök değerler yerleştirilmiştir. Bunu gerçekleştirebilmek için bütün dersler araç olarak tespit edilmiş ve ayırım gözetmeksizin tüm ders programlarında kök değerlerin öğretilmesi amaçlanmıştır. Öğretim programlarında en geç lise eğitiminde öğretilmesi hedeflenen “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik“ gibi millî ve evrensel değerlerin sıhhatli bir toplum meydana getirebilmek amacıyla ne kadar önemli olduğu şüphe götürmez bir gerçektir (Kurtoğlu, 2019, s. 59).

2.4.1. Sosyal Bilgiler Programında Kök Değerler

Bilimsel ve teknolojik gelişme değişmelerin hızı, insanların ve toplumların gereksinimlerinin değişmesi, eğitimde kullanılan teori ve yaklaşımlarındaki yenilikler kişilere yüklenen görevlere sorumluluklara etki etmiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, yaşamda işlevsel şekilde kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. nitelikteki bireyleri anlatmaktadır (MEB, 2018, s. 3). Öğrenciler kendilerinin sahip oldukları değer yargıları yoluyla kültürü ve toplumu oluşturan değerleri anlama gereksinimi duymaktadır. Öğrencilerin değer karmaşalarıyla etkin şekilde başa çıkma yeteneklerini ilerletmelerine; verdikleri değer kararının bir sonucu olacağının farkına varmalarına ve diğer insanların kendisinde ayrı olarak benimsedikleri değerlerine saygılı ve toleranslı davranma bilincine gereksinim duyulmaktadır. Bu sebeple, değerler öğretimi Sosyal Bilgiler dersinin ihtiyaç duyulan özel bir yapısıdır (Naylor ve Diem’ den aktaran

Keskin, 2010, s. 70). 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı yapılandırmacı anlayış doğrultusunda oluşturulmuş fakat değişimin ve gelişmenin ortaya koyduğu birey standartlarını sağlayabilmek için tekrardan ele alınarak 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı hazırlanmıştır.

Eğitimin amaçlarından birisi toplumun değer algılarını gelecek kuşaklara aktarmaktır. Bu aktarım, hazırlanan programlar aracılığıyla açık veya kapalı şekilde yürütülebilmektedir. Burada, yine eğitimciler; programların hazırlanmasında ve bu değerlerin kazandırılmasında önemli bir rol üstlenmektedirler (Akbaba ve Altun, 2003, s. 10). Sosyal Bilgiler eğitiminin genel amacı ise kişilere öncelikli olarak kendini, fiziksel ve sosyal ortamını anlamlandırılmalarına yardımcı bulunmaktır (Doğanay, 2012, s. 226). Belirtilen amaçlar doğrultusunda oluşturulan 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı sadece bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları önemseyen, değer ve beceri kazandırma amaçlı, sade ve anlaşılır bir yapıda oluşturulmuştur. Öğretim programlarında verilmeye çalışılan bilgi, beceri ve uygulamalar arasındaki etkileşimi oluşturan ve yol gösteren değerlerimiz ve yetkinliklerimizdir (MEB, 2018, s. 3).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile amaçlanan unsurlardan birisi de Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleridir (MEB, 2018, s. 8). Öğrencilerin bu erdeme ulaşmaları milli ve evrensel değerlere sahip bireyler olmaları için kök değerler büyük bir öneme sahiptir.

2018 Sosyal Bilgiler öğretim programı ile üst bilişsel beceriler yardımıyla uzun süreli etki sağlayan öğrenmeler gerçekleştiren, sarmal bir yapıda önce öğrenilmiş bilgiler ile bağlantı kurularak aktarma, farklı disiplinler ve gündelik yaşamdaki değerler, beceriler ve yetkinlikler üzerinde yoğunlaşmış öğretim programları toplamı şeklinde meydana getirilmiştir (MEB, 2018, s. 3). Oluşturulan 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yapılan değişikliklerden birisi de kök değerlerdir. Var olan değerlere yapılan değişikliklerin yanı sıra kök değerler ilave edilmiştir.

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında değer ve beceriler kazanımlarla bire bir ilişkilendirilmiştir. Fakat değer ve beceri öğretiminin hayat boyu öğretim içerisinde yer alması için bu değerlerin ya da becerilerin uygun olarak belirlenen farklı kazanım ve öğrenme alanları ile ilişki oluşturulmalıdır (MEB, 2018, s. 10). Program'da bulunan kök değerlerin ilişkilendirileceği 18 adet alana ilişkin değer bulunmaktadır. Alana ilişkin değerler: Adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık barış bilimsellik, çalışkanlık,

dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik olarak belirlenmiştir.

2.4.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Kök Değerler Eğitimi

Arzu edilen şeyi, bir kişiye zorlayarak yaptırabilirsiniz fakat belirli bir insana bir değeri zorlayarak kazandırmak imkansızdır. Değerler gönülden itaatle kazanılır. Baskı kurma zorlama ve tehditle, değerlerin oluşturulması mümkün değildir. Bu nedenle, değerlerin en iyi şekilde aktarılması, değeri destekleyen kavramların sevdirmesidir. Sevgiyle yoğrulan değerler, toplum tarafından kolayca içselleştirilir (Tarhan, 2013, s. 56).

Türk kültürü kök değerlerin aktarılmasında oldukça deneyimli ve birçok olanak barındırmaktadır. Asıl olarak ilk yazılı metinlerden bu yana nasihat edebiyatına ait metinleri ve faaliyetleri bulunan Türk kültürünü yaşadığı ortamla sınırlamayan birçok isim ve eser bulunmaktadır. Bu gerçekten yola çıkarak Türk kültür ve edebiyatının millî ve evrensel değerleri barındıran eserlerinden faydalanmak önemli bir yarar sunacaktır. Türk edebiyatına ve kültürüne ait ilk eserlerden başlayıp belirlenecek bazı eserlerin bugünün gençlerine aktarılması, bunlarda bulunan değerlerin kazandırılması millî ve evrensel anlamda önemli müspet sonuçlar ortaya çıkaracaktır (Kurtoğlu, 2019, s. 59).

Değerler eğitimi, soyut kavramları içerisinde barındıran bir yapıya sahiptir. Bu soyut terimleri, öğrencilerin benimsemeleri gayret gerektirir. Bu sebeple aktarılabilecek olan değerle ilgili etkinlikler gerçekleştirilmelidir. Hikâyeler, masallar, önemli şahsiyetler, oyunlar, örnek olaylar, geziler, kazandırılacak olan değerle ilgili filmler bu etkinliklerde kullanılırsa soyut kavramlardan oluşan değer ifadeleri somut hale getirilecek, çocuğa kazandırılmak istenen değeri anlamlandırması basitleşecektir. Değerler eğitimi sırasında öğrencilerde dikkati canlandırılması, örnek etkinlikte gösterme durumunda, mümkünse olumlu örnekler kullanılması, çocukların yaş, beceri, yetenek ve yaşadıkları çevrenin önemsenmesi, belirli bir seviyede bu öğrencilerle dostluk ve arkadaşlık oluşturulması, öğretmenlerin örnek tavırlar göstermesi değerlerin aktarılmasında önemli ve önemsenmesi gereken noktalardandır (Aktepe, 2010, s. 10).

Sosyal bilgiler öğretiminin amacı iyi ve etkili vatandaş yetiştirmek ise öğrencilerin dün, bugün, geleceği daha iyi anlamalarına ve yorumlamalarına yardımcı olmasını sağlayacak güncel olayları öğretim sürecinde kullanmak gerekir. Bu şekilde öğrencilere olayların

analizi yaptırılarak, bu olaylardan bir değer çıkarımında bulunmaları sağlanabilir. Aynı şekilde tarihteki ve günümüzdeki önemli kişilerin hayat hikâyesi de öğrencilerin o kişilerin ilkelerini, duygularını ve düşüncelerini benimsemesi, empati kurması ve bundan bir değer çıkarımında bulunması açısından önemli olacaktır. Örneğin; başta Atatürk olmak üzere tarihî kişiliklerin hayatı, Kurtuluş Savaşı gibi birçok önemli konu, anekdot ve gerçek olaya dayalı öyküler, içerdiği değerler açısından değer öğretiminde kullanılabilir (Aladağ, 2009, s. 21).

Efsaneler öncelikle bireylere iyi ve güzel olanı nasihat etme, kötülüklerden alıkoyma özellikleriyle eğitim içerisinde özel bir yere sahiptir. Sosyal hayatın içerisinde insanlar, topluma mensup değerleri, olumlu nitelikleri nesilden nesile dillendirerek bu değerlerin bireylerce benimsenmesine yardımcı olur, bunun sayesinde bu değerlerin yitilmelerine engel olmuş olur. Bu nedenle efsaneler toplumun değerlerinin sürdürülmesi, sonraki kuşaklara aktarılması dolayısıyla sosyal hayatta beraberliği oluşturan mihenk taşı olarak ifade edilir (Güven, 2014, s. 230).

Hünkar Hacı Bektaş Veli Velayetname' sinde konu alınan olayların kök değerlerle ilişkisinin öğrencilere sunulması bu değerlerin eğitimini kolaylaştıracaktır. Özellikle sosyal alanların öğretime yönelik derslerde biyografilerden yararlanılarak değer eğitimi faaliyetinde bulunmak hem değerlerin öğretimini kolaylaştırabilir hem de değerlerin kalıcılığını sağlayabilir (Gürgil vd, 2019, s. 456). Genç kuşaklara kök değerlerin aktarılması ve kazandırılmasında iyi örnek oluşturacak yabancı materyallerden faydalandığı gibi Hacı Bektaş Velî, Yunus Emre ve Mevlana gibi Türk dil ve kültür tarihinin önemli kişilerinin eserleri ile Dede Korkut Hikâyeleri Oğuznâme, Garibnâme vs. nasihat edebiyatımız içinde ele alınan Türkçenin tarihî metinlerinden de yararlanılması önemli bir zorunluluktur (Kurtoğlu, 2019, s. 68).

Evrensel ve ulusal tüm değerlerin ailede başlayıp okulda devam ettiği gerçeği göz önünde bulundurulursa ders kitaplarının bu değerleri içerecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Ders kitapları eğitimin temel kaynağı olarak görülmektedir. Bu nedenle özellikle ilkökul düzeyinde ders kitaplarına alınacak metinlerin değerler eğitime uygun şekilde hazırlanmasına, seçilmesine dikkat edilmelidir. Bu sebeple ders kitabı yazarlarına ve yayınevlerine öğretim programlarında kendine yer bulan kök değerlere eşit derecede yer vermeleri önerilmektedir (Eken ve Öksüz, 2019, s. 397).

“Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma” adlı tez çalışması sonuçlarına göre; Kitaplarda en çok karşılaşılan değer, %23,8 yüzdesiyle sevgidir. Sevgi değerini %15,7 yüzdesiyle duyarlılık; %12,5 yüzdesiyle yardımseverlik; %10,5 yüzdesiyle saygı değeri; %5,7 yüzdesiyle sorumluluk değeri olmaktadır (Şen, 2007,s, 377). Araştırma sonucuna göre kök değerlerin incelenen eserlerde ele alınması kök değerler eğitiminde 100 temel eserden yararlanılabileceğini fakat tek başına da yeterli olamayacağını göstermektedir.

Öğretmenler sınıf içinde veya dışında öğrenciler tarafından gözlemlenmektedir. Öğrencilerin bu gözlemlerini kendi yaşantılarına yansıtıyor olmaları öğretmenlerin davranışlarını ve davranışlarını etkileyen her türlü unsuru önemli kılmaktadır. Eğitimi verilmek istenen kök değerler en başta öğretmenlerde bulunmalı ve davranışa dönüşmelidir. Öğretmenin kendisinin sahip olmadığı bir değer öğrencilerde yerleşmesini beklemesi yanlıştır. Örneğin; öğretmen sınıfta adaletli davranmanın öneminden bahsederken ödev kontrolünde sevdiği bir öğrenciden ödevini yapmadığı halde puan kırmazken sevmediği öğrenciden puan kırmaktadır. Bu sınıfta adalet duygusunun yerleşmesi zordur. Önce öğretmen o değerlere kendisi sahip olmalıdır. Kendi algılama biçimleri doğrultusunda öğrencilere aktarım yaptıkları için kök değerleri nasıl algıladıklarını oldukça önemlidir.

2.5. Öğretim Programlarında Kök Değerler

2.5.1. Adalet

Adalet, bir değer olmaktan öte evrensel bir erdemdir. Adaletin olmadığı bir dünyada hayatı devam ettirmek zordur; insani tutumlar yerine başka kurallar devreye girer. Adaleti önemsemeyen yaklaşımlar, insanı zayıf düşürür, itibarsızlaştırır. İnsanlar arasındaki güveni zayıflatır (Yaman, 2011, s. 136).

Adil olmak, insanların hak ve hukuku önemseyerek herhangi bir konuda yargıda bulunacağı zaman tarafsız olma halidir. Adil kişi; bir sonuca varmadan özenli bir şekilde araştırmada bulunan, nefesine zor gelse de, haklıyı tespit etmeye, haklıyı ortaya koymaya çabalayan, ne kendine ne de sevdiklerine yanlı davranmayan, ne olursa olsun hakkı arayıp, haklıyı bulan, hakkını veren kişi olarak tanımlanmaktadır (Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012, s. 95). Bir kişiye ya da bir şeye hakkını vermek, hakkı gözetmek, herkese lâyük

olduğu muameleyi göstermek, dürüstçe... Bireyin davranışlarında insaflı ve merhametli, hükümlerinde karşısındakilere eşit mesafede yaklaşması, muhataplarını eşit görmesi ve en sonunda hak ve cezanın herkes için doğru, tam olarak ortaya çıkartmasıdır (Karatekin, Ekşi, Durmuş, Ortar, Işılak Durmuş ve Koç Yıldırım, 2012, s.14).

Katılmış' ın yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre; 'öğrencilerin adil olma boyutunda, dürüstlük, eşitlik, empati, saygı ve sorumluluk değer düzeylerinin yüksek olduğunu görülmektedir. Bu değerler de adil bir davranışın gerçekleşmesini sağlayabilecek duygu ve tutumları içermektedir' (Katılmış, 2010, s. 263).

Güçlü ile zayıfa aynı yükün yüklenmesi, bir tembel ile çalışkanın aynı oranda takdir edilmesi ya da bir öğretmenin "ödev yapmayanların yazılı yoklama sonuçlarını beş puan eksilteceğim" demesi eşitlik kavramıyla örtüşmekteyken ödev yapmayan öğrencilerin sahip olduğu şartları (ödev için alet edevat, çalışma şartları) göz önüne almaması adil olma kavramıyla örtüşmez. Demek ki adil olmak için herkese ilke olarak aynı muamele yapılması gerekse bile, tek tek özel durumların dikkate alınması gerekir. Ancak, böyle davranıldığı takdirde, adil olma işi barışçıl yaşamın temel ilkesi haline gelir ve devlet dairelerinde, arkadaş guruplarında, komşulukta, okulda ve en önemlisi de aile ortamında sosyal denge sağlanmış olur (Beil' den aktaran Kılcan, 2013).

2.5.2. Dostluk

Dostluk, kalplerin birbirine yönelmesiyle meydana gelen sevgi, saygı bağıdır. Bir başka ifadeyle dostluk, duygu ve düşünce boyutunda çok iyi ilişki kuran insanların birbirine karşı iyi ve kötü günlerinde destek ve yardımda bulunmalarıdır. Birbirlerine karşı olan ilişkilerinde samimi, şefkatli ve iyi niyetli davranışlarıdır. Birbirlerinin bazı hatalarını merhametle yaklaşarak gizleyebilmeleridir (Çelik, 2008, s. 31).

Dostluğun iki boyutu bulunmaktadır ve her biri diğerine yakın, arkadaş, ahbap, bildik, tanıdık, gönüldaş, sırdaştır. Esas olanın paylaşım, gönüllülük, şefkat, merhamet, feragat, diğerkâmlık olduğu, en az iki insan arasındaki sıkı sıkıya bir ilişkidir dostluk. İnsanların ruhlarının kaynaşarak onları bir arada tutmasıdır kopmamacasına... Uzun yolları, türlü zorlukları göze aldrabilen yakınlığın, uzaklıkları yakın eden bağın adıdır. Yoldaşla çıkılan yolun adıdır. Çıkılan yoldaki azıktır. Gönüllü kardeşliktir. Sempati duyma, içten gelen ilgi, önüne geçilemeyen bağlılık, yürekten hissedilen gereksinim, söze gerek duyulmadan

bakışlarla iletişim kurabilme, ses tonuyla destekleme, kaybolmayan, yok olmayan tükenmeyen dinamik... Özet olarak içinden geldiği gibi sevmek, özveri olduğunu düşünmeden verebilmektir (Karatekin vd., 2013, s.14).

Arkadaşlık ve dostluk birbiri ile karıştırılan kavramlardır. Arkadaşlık ve dostluk kademe kademe gelişir. Arkadaşlıklar kolay oluşurken, dostluk için zaman, çaba ve fedakarlık gerekir. Dostluğun yolu arkadaşlıktan geçer. Arkadaşlık ve dostluğun oluşması için ilk önce sevgi gerekmektedir. Kişiler arasında sevgi sayesinde arkadaşlık meydana gelir. Sevgiden sonra arkadaşlar arasında saygı, güven, fedakarlık, vefa gibi güzel niteliklerin de oluşması ile dostluklar ortaya çıkar (Çelik, 2008, s. 31).

2.5.3. Dürüstlük

Dürüstlük kavramı ile ilgili olarak söylenmiş olan en güzel sözlerden birisi, Mevlana'ya ait olan 'Ya görüldüğün gibi ol ya da olduğun gibi görün' sözüdür. Pedagojik anlamıyla dürüstlük kavramı hemen hemen bu vecizenin eğitim alanına uygulanmasından ibarettir (Avaroğlu, 2014, s.80).

Dürüstlük değeri 'Etik ve Karakter Eğitimi, Karakter Eğitimi Programı' gibi pek çok değer eğitim programında olduğu gibi UNESCO desteği ile oluşturulan 'Yaşayan Değerler Eğitimi' programında da temel değerlerden biri olarak belirtilmiştir ve önemle üzerinde durulmuştur (Keskin, Öksüz, Gelen ve Yılmaz, 2012, s. 360).

Dürüstlük değerini kendisinde barındıran bireyin güvenilir, saygıdeğer, sorumlu, adil bir birey olduğu anlamını ortaya çıkartmaktadır. Gerçeği gizlemeyen ve olduğundan farklı görünme çalışmayan bireyler için bir değer kavramı olarak kullanılan dürüstlük, "erdemli insan" olarak ifade edilen bireylerin tanımlanmasında üst sıralarda bulunan bir değer ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Mindivanlı vd., 2012, s. 97).

2.5.4. Öz Denetim¹

Kişinin herhangi bir dış ya da iç yapının yönlendirmesi olmadan yaşamını kendi seçtiği şekilde devam ettirebilmesini sağlayan iç gücü olarak ifade edilmektedir. Bir başka ifadeyle kişinin kendisinin bir yapısı olan duygu ve düşünceleri yönetmesi, kendini

¹ 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında öz denetim beceri olarak yer alırken 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında kök değerler içerisinde ele alınmıştır.

harekete geçirmesi, bunu yaparken kişinin dış etkenlerden bağımsız davranabilmesini; içsel his, dürtü ve isteklerini de kontrol altında tutabilmesini, tek başına ayakları üzerinde durabilmesini sağlayan öz gücü şeklinde tanımlanabilir (Karatekin vd., 2013, s.14).

Öz-denetimin gerekli olduğu durumlarda bireyler iki farklı sistem etkisi altında kalmaktadır (“Stanford Marshmallow Deneyi”, 2017).

- *Sıcak sistem*; buna dürtüsel veya duygusal sistem adı da verilmektedir. Sıcak sistem aktif olduğu zaman birey ödüle odaklanır. Bu davranışlar öz-denetimi düşürür.
- *Soğuk sistem*; buna rasyonel veya nötr duygusal sistem adı da verilir. Soğuk sistem aktif olduğu zaman birey ödülü düşünmez, başka konulara odaklanır ve bu strateji sayesinde öz-denetim sağlanır, zevki erteleme kabiliyeti artar. Öz-denetimin gerekli olduğu durumlarda duygusal ve dürtüsel davranışlarınızı soğuk sistemin yöntemlerini kullanarak kontrol altında tutabiliriz

Öz denetimli kişilerin sahip oldukları bazı özellikler bulunmaktadır. Bunlar: Tersliklere rağmen hayatın sürdürebilme, ruh hâlini biçimlendirebilme ve iç kontrollü disiplin oluşturabilme. Benimsediği bazı kurallara dış etkilere gerek duymadan kendi kendine uyum davranışı gösterme, kendine hâkim olabilme, kendini frenleme, ikaz ve uyarılara gerek kalmadan kuralları bilip ona göre davranabilmene, karar ve eylemlerinin sorumluluğunu alabilme, kendisinin ve isteklerinin zarar görebileceği durumları hissettiğinde kendini dizginleyebilme, kendini sınırlandırabilme. Uzun yollar kat etmeyi planlama ama kapasitesinin farkında olarak haddini bilerek hareket etme vb. şeklinde ifade edilmektedir (Karatekin vd., 2013, s.14).

2.5.5. Sabır

Bir değer olarak sabrın tanımlanması ise 14. yüzyıla dayanır. 14. Yüzyılda oluşturulmuş mesneviler, dönemin sahip olduğu değerlerin de etkisiyle içinde pek çok eğitim yapısı, değerler sistemi bulundurmaktadır. Sabır da bu değerler arasında bulunur. Sabır acı, yoksulluk, haksızlık gibi üzüntü veren durumlarla karşılaşıldığında sessizce bunların bitmesini bekleyebilme erdemi, dirayet tanımlanmaktadır (Eliüşük, 2014, s.14). Sabır; karşılaşılan her türlü zorluk, acı, üzüntü, güçlük ve musibete karşı dayanıklılık gösterme, gevşememe, doğru zamanlama ile çalışmayı devam ettirme, aceleye getirmeden, telaş

yapmadan, sakın bir şekilde, tutarlı ve hırslı olma, sebat göstermektir (Karatekin vd., 2013, s.14).

Mehrabian sabrı bir kişiliğin niteliği şeklinde tanımlar. Ayrıca sabır zamansal olarak da değerlendirilir. Üç tip sabırdan söz edilmektedir (Mehrabian' dan aktaran Eliüşük, 2014, s. 11).

1. Kısa süreli sabır: Günlük hayatta çok sık karşılaşılan bekleme durumları şeklinde nitelendirir. Örneğin: Trafik sıkışıklığı, otobüs ya da uçak saatini ve restoranda sıra beklemek gibi.
2. Uzun süreli sabır: Kişilerin herhangi bir zorlandığı durumlar karşısında başa çıkabilme kabiliyeti olarak tanımlanır. Örneğin; uzun süren rahatsızlıklar, maddi problemler, yeni doğan bebeklere karşı annelerin tutumu gibi.
3. Kişiler arası sabır: Kişilerin toplumsal ilişkilerinde diğer bireylere gösterdiği tahammül olarak tanımlanır. Örneğin; zorlu patronlar, ebeveynler, ergenler ya da öğrencilere karşı gösterilen sabır gibi.

Sabır etmek ruhu yavaşlatmak gibidir. Çünkü ruhumuz her zaman bir şeylerin hemen olmasını, çabuk gerçekleşmesini, bitmesini ister. Fakat bedenimiz belirli bir kapasitede performans sergileyebilmekte ya da başka bir sebepten ötürü işler aksamakta beklenen olay zamanında gerçekleşmemektedir. Bu gibi durumlarda olması gereken ruhumuzu yavaşlatmak ve bedeni yormamaktır. Olması gereken gerektiği zamanda gerektiği şekilde olacaktır. Bu sebeple ruhu yavaşlatıp sabretmek gerekmektedir.

2.5.6. Saygı

Saygı, herhangi bir ilişki içinde olunan bir kurum, kişi ve benzerine, söz konusu varlık veya oluşumun ilgi ve duygularının farkında olarak tutum göstererek, buna göre uygun bir davranış tarzını, tutumu içselleştirmektir. Saygı, genellikle, ilişkide olunan, iletişim kurulan varlık veya oluşumun hak, değer, inanç ve her türlü özelliğini göz önünde bulundurarak bunlara önyargısız yaklaşmayı ifade eden bir kavramdır. İnsanların birlikte yaşamasında tüm değerlerin esası olan saygı, insanın karşısındaki insanı yetenekleriyle, zayıf taraflarıyla ve yanlışlıklarıyla, haklarıyla ve gereksinimleriyle olduğu gibi kabullenmektir (Pighin' den aktaran Mindivanlı vd.,2012, s. 98).

Saygı, genellikle ilişkide bulunulan, iletişim kurulan varlık veya oluşumun hak, değer, inanç ve her türlü niteliğini göz önünde bulundurmak, bunlara önyargısız yaklaşmayı içerir (Nalçalı, 2014, s. 207) Saygı sayesinde birey diğer bireylerin de kendisi gibi haklara sahip olduğunu anlar ve diğer bireylere, dürüst, nazik ve düşünceli yaklaşır. Saygılı bireyler sadece insanlara değil, hayvanlara ve çevresindeki doğal yaşama da saygı ile yaklaşırlar (Kirschenbaum' dan aktaran Akbaş, 2004, s. 72).

Bireyde saygı kavramına ilişkin olumlu tutum gelişmesi için atılacak bazı adımlar;

- Çocuklara; insanları ve diğer canlı ya da cansız varlıkların varlıklarını kabul ettirme
- Güçlü ve zayıf yanlarını algılama ifade etme alışkanlığını kazandırma
- Yalan söylememe alışkanlığını kazandırma
- Her insanın hata yapabileceği ancak önemli olanın hataları en aza indirmek ve hatanın düzeltilmesi olduğunun gösterilmesi
- Kişiye sürekli kendisine ve çevresine neden nasıl faydalı olabileceğinin öğretilmesi
- Kişinin erken çocukluk döneminden itibaren kendi benliğine olan öz saygısını güçlendirmeliyiz
- Aile ve yakın çevrede saygıya ilişkin örnek yaşantılarla karşılaşmasını sağlamak
- Kitle iletişim araçlarını izlerken yetişkinlerce seçici davranma ve çocuklara da seçici davranırken nelere dikkat etmesi gerektiğini öğretmek,
- Çocuklara örnek davranışlar sergilerken görülen hatalar düzeltilmeli doğru davranışın üzerine yoğunlaşılmalı
- Saygı kavramını içinde barındıran bilgilerin alternatif öğrenme teknikleriyle verilmesi (Nalçalı, 2014, s. 209).

Sosyal ilişkilerin temelinde bulunan saygı, kişilerin aralarındaki ilişkiye ve samimiyete dayanır. Saygı ile yaklaşan kişi, saygı görmeyi arzular. Saygı iyi beslenmeye benzer, çocuk onunla ne kadar beslenirse, o kadar sağlıklı olur ve kuvvet kazanır. Bu sebeple okulda, sosyal hayatta ve ailede saygı eğitimi vazgeçilmez bir unsurdur. Burada en önemli rol ise bu işi, düzenli ve planlı yapacak olan eğitim sistemine düşmektedir. Eğitim sistemi içerisinde saygı eğitimi etkin, olumlu ve uygulamacı öğretmen ile aktif katılan öğrenci esaslı başarılar olarak amacına ulaşması sağlanacaktır (Türk, 2009, s.17).

2.5.7. Sevgi

Günümüz dünyasında ülkelerin mevcudiyetini ve refah düzeylerini arttırarak devam ettirebilmeleri için; olumlu benlik algısına sahip, mutlu, çevresine duyarlı, dışa dönük, sorgulayan, eleştirel düşünebilen, içinde yaşadığı toplumun değerlerin ve kültürüyle barışık, sevmeyi ve seilmeyi bilen bireyleri yetiştirmeye gereksinimleri vardır. Bu bireylerin yetiştirilmesinde başta anne babalara ve eğitimcilere önemli sorumluluklar düşmektedir. Eğitim programlarının uygulayıcısı olan öğretmenlerin, sevgi eğitime yönelik bilgi, beceri ve tutumlarının oldukça gelişmiş olması büyük önem taşımaktadır (Coşkun, 2014, s. 215).

Toplumumuzun genel kabul gören temel değerlerin başında sevgi gelir. Çünkü; sevgi her derdin ilacı, insanlığın yükselişi, gönüllerin huzuru, kalplerin sevinci, dertlerin devası, ruhların sevdasıdır. Sevgi insan olabilmenin ta kendisidir. Sevgi değerine sahip olmayan kişiler, ne kendi dünyalarında mutlu olabilirler ne de sağlıklı aile ortamı oluşturabilirler (Yaman, 2011, s.128).

Değerler eğitimi ile sevgi değerinin kazandırıldığı bireyler, insanlığa ve doğaya karşı; duyarlı, sorumluluğunu bilen, hoşgörülü, saygılı bireyler haline gelirler ve böylelikle diğer insanlarla çatışmaya girmeden uzlaşmacı bir tavırla sorunlarını çözme eğilimine girerler. Böylelikle toplum içerisinde mutlu bir ortam oluşturularak insanlar arasında çatışma oranları en aza indirilebilir (Önlen, 2017, s. 30).

Birey sevgi değerini önce kendini severek öğrenmelidir. Kendini seven bireylerde olumlu kişilik algısı oluşur ve toplumu da algılama düzeyleri gelişir. Ailede verilen sevgi çocukların benlik algıları için önem taşımaktadır. Sevgisiz bir ailede büyüyen çocuklarda aidiyet bağı azalırken sevgi ihtiyacını başka yollardan karşılamak uğruna kötü alışkanlıklar oluşabilir. Sağlıklı ve mutlu bireylerin yetişmesi için sevgi ile beslenmiş olmaları gerekmektedir.

2.5.8. Sorumluluk

Sorumluluk, bireyin özgür olarak yapması gereken görevleri yerine getirmesi ve yapmış olduğu hatalarının, davranışlarının sonucunu üstlenmesi durumu olarak ifade edilmektedir (Sezer, 2008, s. 46). Sorumluluk alınarak öğrenilir ve verilerek öğretilir. Bu yüzden okul içi ve okul dışı öğrenme alanlarının temel konuları arasında yer alır (Yürümezoğlu, 2014,

s. 223). Çocuklara karar vermeleri ve geçmişte ne yaşandığıyla ilgili olarak kendi bakış açılarını oluşturmalarına yardım edilebilir. Öğretmenler sınıf ortamında seçimler, mahkemeler oluşturabilirler. Anketler ve oylamalar kullanabilirler, sınıf hükümetleri kurup insan hakları ve kişisel haklarla ilgili problemleri konu edinebilirler, güncel olaylardaki sorumluluğu bölüşebilirler (Turner' den aktaran Ay, 2015, s. 160).

Sorumluluk bireyin kendi eylemlerinin bireysel sonuçlarına sahip çıkmasıdır. Çocuk yaşama tamamen sorumsuz bir tarzda başlar. Birçok temel ihtiyaçlarımızı karşılama sorumluluğumuzu ancak diğer insanları uyarma şeklindedir. Büyüme ve olgunlaşma, yavaş yavaş sorumluluk öğrenmektir. İlkokul dönemi öğrencileri, oyun ve ders çalışmayı ödevleri aksatmayacak biçimde dengeli olarak yürütmekle mesuldürler (Martin' den aktaran Akbaş, 2004, s. 73).

Sorumluluk her bireyde bulunması gereken üstün duygulardan birisidir. Bu duygu yüce ve yüksek bir bilinç gerektirir. Görev ve sorumluluk bilincine sahip olmakla kişi, kendini başkaları nezdinde ve kendi içinde rahat hisseder (Yaman, 2011, s. 133).

Sorumluluk duygusuna sahip kişiler, diğer insanlar tarafından şekillendirilmeye gerek duymazlar. Çünkü onları içlerinde kontrol altında tutan bir sistem mevcuttur. Bu sistem onların yapması gerekenleri yapması için sürekli denetim altında tutar ve bireyi bu durumda haberdar eder. Birey kendiliğinden bu süreci tamamlar. İşte sorumluluk, bireylerin kontrol mekanizmasıdır. Bunun için sorumluluk değerinin ders kitaplarında bulunan uygulamalar, resimler ve metinler yardımıyla çocuklara öğretilmesi ve devam ettirilmesi önem ifade etmektedir (Candan ve Ergün, 2014, s. 156).

2.5.9. Vatanseverlik

Vatanseverlik; bir ulusu oluşturan bireylerin, atalarından kalan maddi ve manevi değerlere bağlılığı ve toplum uğruna yaptığı fedakârlığı olarak ifade edilebilir. Türk milletinin uzun tarihine baktığımızda da her koşulda “vatan sağ olsun” dedirten ve uğruna binlerce şehit verdiren duygunun vatanseverlik olması bu fedakârlığı açıklar niteliktedir. Ayrıca toplum bilincinde anavatan ve memleket olgusunun var olması ve hemşehrilik kavramının doğması da vatanseverlik anlayışının bir tezahürüdür (Güven, 2018, s.38). Milliyetçilik duygusuna yakın olmakla birlikte, milliyetçilik her zaman vatanseverliği beraberinde

getirmez. Benzer şekilde bireyler vatansever olmak için milliyetçi olmak zorunda değildir (Mindivanlı vd., 2012, s. 99).

Vatanseverlik millî eğitimin çocuklara kazandırılmasında öncelik gerektiren hedeflerindendir. Bu hedeflerin süreç olarak meydana gelişi millî devletlerin doğuşuyla yakından ilişkilidir. Çünkü millî devletlerin ana esaslarından biri kişilerin devletle oluşturdukları vatandaşlık bağıdır. Vatandaşlık, bu bağın daha çok bilgi düzeyini oluştururken; vatanseverlik, duygusal düzeyini ortaya koymaktadır. (Elban' dan aktaran Gümüş, 2016, s. 53).

Vatanseverlik, kişinin bulunduğu toplum ve vatanı için büyük işler hatta fedakârlıklar yapması olarak ifade edilmesine karşın, aslında kişinin günlük hayatta, toplumsal anlamda kendine düşen sorumluluklarını da hakkıyla yerine getirmesi onun vatanseverliğinin bir delilidir. Şöyle ki; bir devlet çalışanının, günlük görev ve sorumluluklarını eksiksiz yerine getiriyor olması, onun vatanını seviyor olmasının kanıtı olabilir. Burada göz ardı edilmemesi gereken şey; vatanseverliğin ölçüsünün illa ki vatan için canını feda etmek - çok önemli olmasına karşın- düşüncesinin olmadığı, toplumsal manada görev ve sorumlulukları da hakkıyla yerine getirmenin vatanseverliğin bir göstergesi olduğudur (Kılcan, 2013, s. 54).

2.5.10. Yardımseverlik

Yardımseverlik sosyal yaşamdaki kişiler arasın etkileşimi geliştiren, bağlılığı kuvvetlendiren, eksiklikleri tamamlayan, boşlukları dolduran ve birlikteliği kuvvetlendiren bir duygudur. Yardımseverlik duygusu, bireyler arasındaki insani özelliklerin ön plana çıkmasını sağladığı gibi bireyler arasındaki saygı, sevgi ve hoşgörüyü de arttırmaktadır (Aktepe, 2010, s. 3).

Yardımseverlik sosyal hayatta dayanışmanın ve bağlılığın sonucunda oluşmuş bir dizi davranışlar kümesidir. Bir toplumun devamlılığını sağlayabilmesi, toplum içerisindeki dayanışmaya dolayısıyla da bireylerin yardımseverlik değerini göstererek bunu davranış haline dönüşmesine dayanır. Yardımseverlik değerini yalnız maddi ölçütler çerçevesinde değerlendirmemek gerekir. Bazen bir sözü, bazen bir üzüntüyü paylaşmak, bazen bir sorunu dinlemek ve ümit vermek de yardımseverlik duygusunun yansımasıdır. Dolayısıyla yardım etmek için zengin olmak gerekmemektedir. Çok vermek yerine, gönülden vermek

önemlidir (Aktepe, 2010, s.66). Toplumda onay kazanmak veya insanlarda iyi bir izlenim oluşturmak adına yapılan yardımlarda çıkar ilişkisi söz konusudur. Bu gibi durumlarda yardımseverlikten söz etmek anlamsızdır. Gerçek bir yardımseverlik karşılık beklemeden yapılmalıdır.

Toplumların huzur içinde yaşamını devam ettirmesini sağlama konusunda etkisi bulunan yardımseverlik değerinin önemini yitirmemesi sonraki nesillere kazandırılmasıyla mümkün olacaktır. Bu durumun yerine getirilmesi, öncelikle ailede kazandırılan daha sonrada hem okul tarafından verilecek olan eğitim hem de bu eğitimin toplum tarafından desteklenmesiyle -örnek yardımseverlik davranışları- gerçekleşebilir (Kılcan, 2013, s. 49).

BÖLÜM III

YÖNEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizine ilişkin bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Deseni

Araştırma nitel araştırma deseninde, durum çalışması olarak gerçekleştirilmiştir. Durum çalışmaları, ‘nasıl’ ve ‘niçin’ sorularını temel almakta, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelenmesine olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimşek 2016).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu; Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Sosyal Bilgiler eğitimi görmekte olan; birinci sınıf düzeyinde 43 (32 kız – 11 erkek), ikinci sınıf düzeyinde 59 (46 kız - 13 erkek), üçüncü sınıf düzeyinde 47 (24 kız – 23 erkek) ve dördüncü sınıf düzeyinde 21 (15 kız – 6 erkek) toplamda ise 170 (117 kız – 53 erkek) öğretmen adayından oluşmaktadır. Çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum

örnekleme kullanılmıştır. Araştırmacının, yüksek lisans eğitimini Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü bünyesinde yapıyor olması çalışma grubunun ulaşılabilirliğini arttırmaktadır. Amaçlı örnekleme, araştırmanın amacına dayanarak bilgi bakımından zengin olgular belirlenerek ayrıntılı inceleme yapılmasına seçilerek derinlemesine inceleme yapılmasına imkan sunar. Belirli kriterleri bulunduran ya da belirli nitelikleri olan özel vaziyetlerde araştırma yapılmak istendiğinde kullanılmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012, s. 90).

3.3. Veri Toplama Araçları

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının, kök değerlere ilişkin algılarını belirleyebilmek için üç farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. Bunlar;

1.Mecazlar Yoluyla Veri Toplama Formu: Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının kök değerlere yükledikleri anlamlara ilişkin metaforları belirlemek amacıyla Kılcan' dan (2013) yararlanılarak hazırlanan mecazlar yoluyla veri toplama formu kullanılmıştır. Metafor yani mecaz; bir şeyi başka bir tür şeye göre anlamak ve deneyimlemektir. (Lakoff ve Johnson, 2015, s.30). Mecazların nitel bir veri toplama metodu olarak ele alınması onun tasvir edici özelliğine dayanır. Mecazı merkeze alan çalışmalar süreç olarak açık uçlu sorulara dayalı bireysel ya da odak grup görüşmelerinden pek farklı değildir. Toplanan verinin doğası gereği tipik bir bireysel görüşme, odak grup görüşmesi, gözlem ya da doküman incelemesinin bazı çeşitlerine kıyasla daha kolay ve pratik bir veri toplama yöntemidir. Bu kolaylığının yanında mecazlar üzerinde inceleme yapılan konu, olgu, olay ve durumla ilgili çok sağlam zengin bir resim oluşturur, görsel bir imaj sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 210).

2. Doküman İncelemesi: Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının kök değerler ile alakalı olarak geliştirdikleri metaforlara ilişkin çizdikleri resim/karikatürlerden oluşan görsel dokümanlar da bir veri toplama aracıdır. Doküman incelemesi, incelenmesi amaçlanan olgu ya da olgularla ilgili bilgi bulunduran yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Nitel araştırmada doğrudan gözlem ve görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda veya araştırmanın geçerliliğini arttırmak amacıyla, görüşme ve gözlem metotlarının yanı sıra çalışılan konunun problemiyle alakalı yazılı ve görsel materyal ve malzemeler de araştırmaya katılmalıdır. Bu demektir ki doküman incelemesi veya analizi tek başına bir

araştırma metodu olduğu gibi, diğer nitel yöntemlerin kullanıldığı durumlarda ek bilgi kaynağı olarak da faydalanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 189).

3. *Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu:* Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforlar ve metafora yönelik çizdikleri resim/karikatürlere ilişkin yarı yapılandırılmış görüşme yapılarak veri toplama çalışması gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, hem sabit seçenekli cevaplamayı hem de ilgili alanda derinlemesine gidebilmeyi birleştirir. Analizlerin kolaylığı, görüşülene kendini ifade etme imkanı ve gerektiğinde derinlemesine bilgi sağlama imkanı sağlar (Büyüköztürk vd., 2012, s. 152).

3.4. Verilerin Toplanması

1. Aşama: Çalışmaya başlamadan önce araştırmacı kendisi ve araştırmayı yapma amacı hakkında kısa bilgiler sunmuştur. Mecazlar yoluyla veri toplama formu dağıtılmış ve çalışmanın nasıl yapılacağı hakkında, verilen formda yer alan yönerge okunarak öğretmen adaylarının araştırma konusunda bilgilenmeleri amaçlanmıştır. Formların doldurulması yaklaşık olarak 15 dakikada tamamlanmıştır. Veriler araştırmacı tarafından sınıf düzeylerine göre ayrılarak, öğretmen adaylarının kök değerlere ilişkin oluşturdukları metaforlar, gerekçeleri ve o gerekçe ve değere uygun olarak çizdikleri resim/karikatürler bir alan uzmanı eşliğinde gözden geçirilmiştir.

2.Aşama: Araştırmacı görüşme öncesinde gönüllülük esasına dayalı olarak ikinci sınıf düzeyinde 4, üçüncü sınıf düzeyinde 4, dördüncü sınıf düzeyinde 2 olmak üzere toplamda 10 öğretmen adayı belirlemiştir. Metafor formlarına tüm sınıf düzeyleri katılım gösterirken gönüllü görüşmeci seçimi yapılması sebebiyle birinci sınıf düzeyinde gönüllü bulunamadığından birinci sınıf düzeyinde görüşme gerçekleştirilememiştir. Gönüllü öğretmen adaylarına, katılıp katılmama konusunda özgür oldukları, istedikleri zaman görüşmeyi bırakabilecekleri ve katılmak istemeleri halinde yapılan görüşmenin ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınacağı hususlarında bilgilendirmeler yapılmıştır. Daha sonra öğretmen adayları ile tek tek görüşülerek kök değerlere ilişkin düşünceleri incelenmiştir. Öğretmen adaylarına; ‘Kök değerler nelerdir?’, ‘Kök değerler hakkında ne düşünüyorsunuz?’, ‘Kök değerlerin gerekliliği hakkında ne düşünüyorsunuz?’, ‘Kök değerler nasıl kazandırılabilir?’ ve ‘Kök değerler bizlere neler sağlar?’ gibi toplamda 5

soru sorulmuştur. Yapılan görüşmeler her bir katılımcıyla yaklaşık 10 dakikada tamamlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler, içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizi, insan davranışlarını ve doğasını belirleme üzerinde doğrudan olmayan yollarla çalışmaya imkân tanıyan bir tekniktir. İçerik analizi özellikle sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan en önemli tekniklerden biridir (Büyüköztürk vd., 2012, s. 240). Katılımcıların geliştirdikleri metaforların analizi, Saban (2009) ve Kılcan' dan (2013) yararlanılarak beş aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu aşamalar: Kodlama ve ayıklama aşaması, örnek metafor imgesi derleme aşaması, kategori geliştirme aşaması, geçerlik ve güvenirliği sağlama aşaması ve verilerin bilgisayar ortamına aktarılma aşamasıdır. Araştırmada gönüllülük esasına dayanarak yapılan görüşme verileri incelenerek ana kategoriler altında toplanmıştır.

Kodlama ve ayıklama aşaması: Bu aşamada katılımcıların ürettikleri metaforlar Excel programında alfabetik sıraya göre listelenmiştir. Katılımcıların yazılarında belli bir metaforun belirgin bir şekilde dile getirilip getirilmediğine bakılarak formda yer alan her bir metafor kodlanmıştır. Bu aşamada herhangi bir metafor imgesini içermeyen kâğıtlar ve boş bırakılan kâğıtlar ayıklanmıştır. Bunun yanı sıra katılımcıların bazıları belli bir metafor geliştirmelerine rağmen gerekçe sunmadıkları için bazıları da metafor imgesini sunmak yerine, kök değerlerin yararı ve gerekliliğine dair bilgi aktarımında bulunduğu için elenmiştir. Bütün bu ayıklamalar sonucunda yaklaşık 72 adet form elenerek araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Örnek Metafor Derleme Aşaması: Bu aşamada gerçekleştirilen 'metafor analizi' Saban (2009) ve Kılcan'dan (2013)'dan yararlanılarak metaforlar parçalara ayrıştırılmıştır. Katılımcıların ürettikleri metaforlar tekrar gözden geçirilerek, her metaforunda benzeyen, benzetilen ve benzeyen benzetilen arasındaki bağıntı analiz edilmiştir. Katılımcıların zayıf yapıları zihinsel imgeleri içeren formlarının ayıklanmasından sonra toplam 98 adet geçerli metafor imgesi elde edilmiştir.

Tablo 1

Kök Değerlere Yönelik Oluşturulan Metafor Formlarının Ayıklama, Derleme ve Geçerli Kabul Edilme Sonrasındaki Sayıları

Form Durumu	Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayları Sınıf Düzeyleri				
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	Genel Top
Boş	1	1	0	0	2
Geçersiz	17	25	21	7	70
Geçerli	25	33	26	14	98
Toplam	170 Katılımcı				170 Form

Kategori Geliştirme Aşaması: Bu aşamada katılımcılar tarafından üretilen metaforlar, katılımcıların oluşturdukları metaforun gerekçesine bakılarak kategorilendirilmiştir. Katılımcıların sınıf düzeylerine göre kök değerler yönelik geliştirdikleri metaforlar; birinci sınıf düzeyinde 6, ikinci sınıf düzeyinde 7, üçüncü sınıf düzeyinde 6 ve dördüncü sınıf düzeyinde 5 kategori altında toplanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirliği Sağlama Aşaması: Araştırmanın geçerlik ve güvenirliğini belirlemek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmada Miles ve Huberman' ın (1994) formülü (Görüş Birliği/Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı) kullanılarak uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri bir araya getirilerek aralarındaki uyum belirlenmeye çalışılmıştır. Bu araştırma verileri üzerinde uzman ve araştırmacı görüşleri arasındaki uyum %93 olarak tespit edilmiştir.

Nitel araştırmalarda araştırmacı ile uzman görüşleri arasındaki uyum %90 ve üzerinde belirlendiği durumlarda geçerlik ve güvenirlilik istenen düzeye ulaşmaktadır (Saban, 2009, s. 288).

Verilerin Bilgisayar Ortamına Aktarılma Aşaması: Katılımcıların kök değerlere yönelik ürettikleri metaforlar kategorilere ayrıldıktan sonra, bütün veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Daha sonra, her bir metaforu temsil eden katılımcı sayısı (f) ve yüzdesi (%) hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar sonucunda metaforların ve ketegorilerin ayrı ayrı

tabloları oluşturulmuştur. Kategorileri açıklamak için katılımcılar tarafından metaforun oluşturulma gerekçesini belirten ifadeler aynen alınarak bulgular kısmında verilmiştir. Verilen metafor ve gerekçelerinin hangi katılımcıya ait olduğunu belirtebilmek için kodlamalar kullanılmıştır. Bu kodlamalar (1.Sınıf, 3), (2.Sınıf, 8), (3.Sınıf, 12) ve (4.Sınıf, 16) şeklinde olup ilk rakam sınıf düzeyine, sınıf ifadesinden sondaki rakam ise kişinin sırasına karşılık gelmektedir. Verilen ifadelerin ardından o katılımcı tarafından çizilen resim/karikatürler, hem katılımcının ürettiği metaforu hem de bu metafora ait gerekçeyi desteklemesi açısından bulgular kısmına yerleştirilmiştir

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının geliştirdikleri metafor ve metafor kategorileri bulgularının yanında görüşme bulgularına da yer verilmiştir. Katılımcıların kök değerlere yönelik algıları ve katılımcıların kök değer düşüncelerine yönelik görüşleri başlıkları altında ele alınmıştır

4.1.Katılımcıların Kök Değerlere Yönelik Algıları

Katılımcıların oluşturdukları metaforlar sınıf düzeylerine göre ayrılarak kategori haline getirilmiştir. Ayrı başlıklar altında ele alınarak tablolar yorumlanmıştır. Her bir katılımcıya ait verilen kod bilgisiyle beraber geliştirdiği metaforlara ait gerekçe örnekleri verilmiştir

4.1.1. Birinci Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların Kök Değerlere İlişkin Bulguları

Birinci sınıf düzeyine ait geliştirilen metafor ve kategoriler ele alınırken katılımcıların geliştirdikleri metafora ait gerekçelerine ve çizmiş oldukları resim/ karikatürlere yer verilmiştir.

Sıra No	Metafor	F	%	Sıra No	Metafor	F	%
1	Ağaç	1	4	12	İskelet sistemi	1	4
2	Ağaç kökü	2	8	13	Kalp ve beyin	1	4
3	Altın	1	4	14	Kullanma kılavuzu	1	4
4	Bal peteği	1	4	15	Oksijen	1	4
5	Binanın temeli	2	8	16	Papatya yaprağı	1	4
6	Bitki	1	4	17	Parmak	1	4

Tablo 2
Birinci Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların “Kök Değerler” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

7	Çark parçası	1	4	18	Su	1	4
8	Çelik ve taş	1	4	19	Toprak	1	4
9	Çınar	2	8	20	Vitamin	1	4
10	Denge ipi üzerinde yürüyen adam	1	4	21	Vücut uzuvları	1	4
11	Güneş	1	4	22	Yapbozun eksik parçası	1	4
Toplam						25	100

Tablo 2 incelendiğinde, birinci sınıf düzeyindeki katılımcıların ‘kök değerler’ kavramına yönelik 25 adet metafor geliştirdikleri görülmektedir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (19) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilirken 3 metafor 2 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,13’dir. ‘Kök değerler’ kavramına ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılan ‘ağaç kökü’ (f:2), ‘binanın temeli’ (f:2) ve ‘çınar’ (f:2) gelmektedir.

Tablo 3

Birinci Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların “Kök Değerler” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Olmazsa Olmaz Unsur	Binanın temeli, Kalp ve beyin, Parmak, Su, Vitamin, Vücudun uzuvları	6	7
2	Eksikliğinde Olumsuzluk Oluşan	Çark parçası, Denge ipinde yürüyen adam, Güneş, Kullanma kılavuzu, Yapbozun eksik parçası	5	5
3	Temel Kaynak Oluşturan	Ağaç kökü, İskelet sistemi, Oksijen, Toprak	4	5
4	Dayanıklılık İfade Eden	Altın, Çelik ve taş, Çınar	3	4

5	Bütünlük Gerektiren	Bal peteği, Papatya yaprakları	2	2
6	Önem Verilmesi Gereken	Ağaç, Bitki	2	2

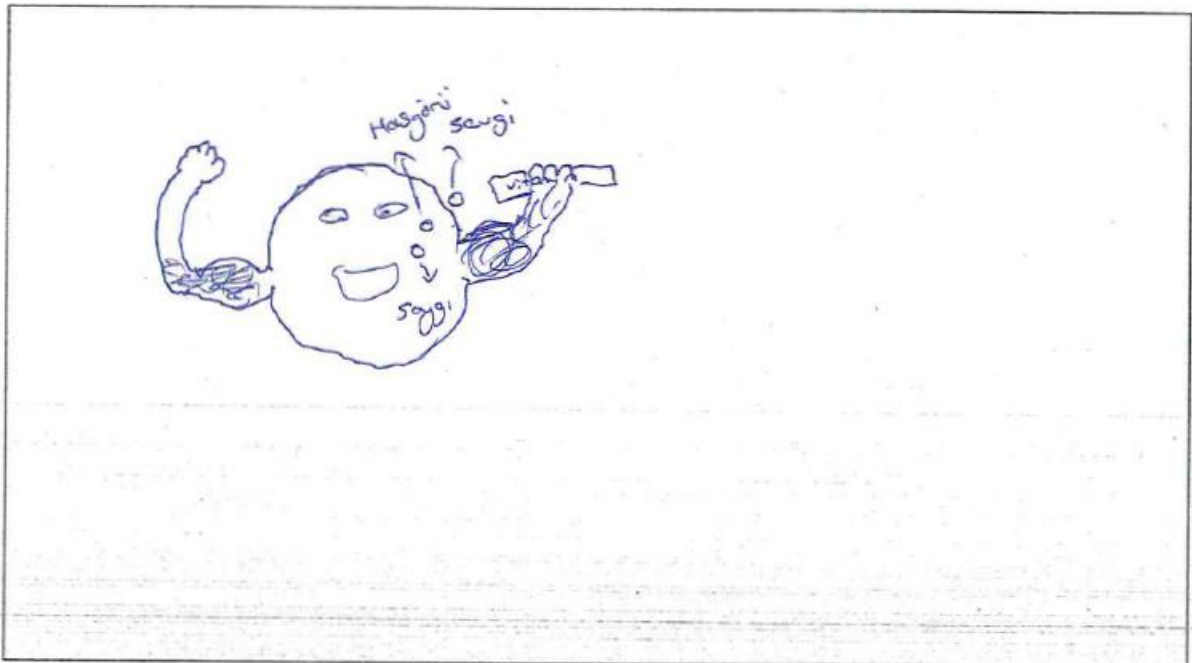
Tablo 3 incelendiğinde, birinci sınıf düzeyinde katılımcıların “kök değer” kavramına yönelik geliştirdikleri metaforları ortak özellikleri bakımından 6 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların gerekçeleri doğrultusunda gruplandırılmıştır.

Kategori 1- Olmazsa Olmaz Unsur: Tablo 3 incelendiğinde, ‘Olmazsa Olmaz Unsur’ kategorisinin toplam 6 metafor ve 7 katılımcı (% 28) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı ‘binanın temeli’ (f:2)’dür. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘olmazsa olmaz unsur’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değer su gibidir. Çünkü; olmadan yaşayamayız.’ (1. Sınıf, 6)

‘Kök değerler kalp ve beyin gibidir. Çünkü; onlar olmadan yaşam da olmuyor.’ (1. Sınıf, 34)

‘Kök değerler vitamin gibidir. Çünkü; Nasıl ki bir vücut vitaminsiz ayakta duramaz dünya da kök değerler olmadan yok olmanın eşiğine gelebilir.’ (1 Sınıf, 43)

Şekil 1. (1. Sınıf, 43) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

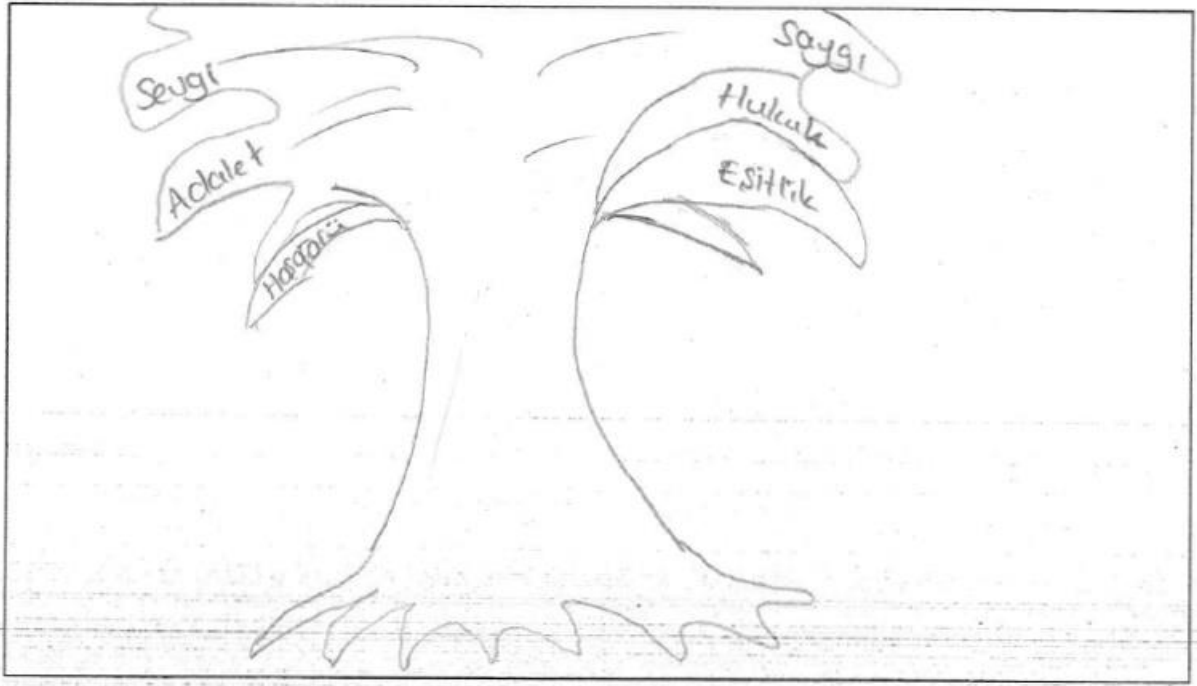
Kategori 2- Eksikliğinde Olumsuzluk Oluşan: Tablo 3 incelendiğinde, ‘Eksikliğinde Olumsuzluk Oluşan’ kategorisinin toplam 5 metafor ve 5 katılımcı (% 20) şeklinde olduğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘eksikliğinde olumsuzluk oluşan’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler çark parçası gibidir. Çünkü; kök değerler düzenin sağlıklı işleyebilmesi için vazgeçilmez unsurdur. Eğer bu çarkın en küçük parçası bile zarar görürse büyük sistem işler gibi görünse de işleyemez hale gelir ve sistem durmak zorunda kalır.’ (1. Sınıf, 17)

Kategori 3- Temel Kaynak Oluşturan: Tablo 3 incelendiğinde, ‘Temel Kaynak Oluşturan’ kategorisinin toplam 4 metafor ve 5 katılımcı (% 20) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı ‘ağaç kökleri’ (f:2)’dür. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘temel kaynak oluşturan’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler iskelet sistemi gibidir. Çünkü; kök değerler iskelet gibi insanları ve toplumları onların değer ve normlarıyla birlikte ayakta tutar. Toplumların ayakta kalmasını sağlar.’ (1. Sınıf, 10)

‘Kök değerler ağaç kökü gibidir. Çünkü; ağacı ayakta tutan onun kökleridir. Kökleri ağacın ayakta durmasını sağlar. Kök değerlerin de böyle olduğunu düşünüyorum. Değerleri ayakta tutan, onun yıkılmasını engelleyen de kök değerlerdir.’ (1 Sınıf, 28)

Şekil 2. (1. Sınıf, 28) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

Kategori 4- Dayanıklılık İfade Eden: Tablo 3 incelendiğinde, ‘Dayanıklılık İfade Eden’ kategorisinin toplam 3 metafor ve 4 katılımcı (% 16) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı ‘çınar’ (f:2)’dür. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘dayanıklılık ifade eden’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler çelik ve taş gibidir. Çünkü; her zaman gücünü korur ve devamlılığını bir şekilde sürdürür.’ (1. Sınıf, 38)

Kategori 5- Bütünlük Gerektiren: Tablo 3 incelendiğinde, ‘Bütünlük Gerektiren’ kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 8) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘bütünlük gerektiren’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler bal peteği gibidir. Çünkü; hepsi birbirine bağlıdır. Biri olmadan diğeri anlamsız olur.’ (1. Sınıf, 18)

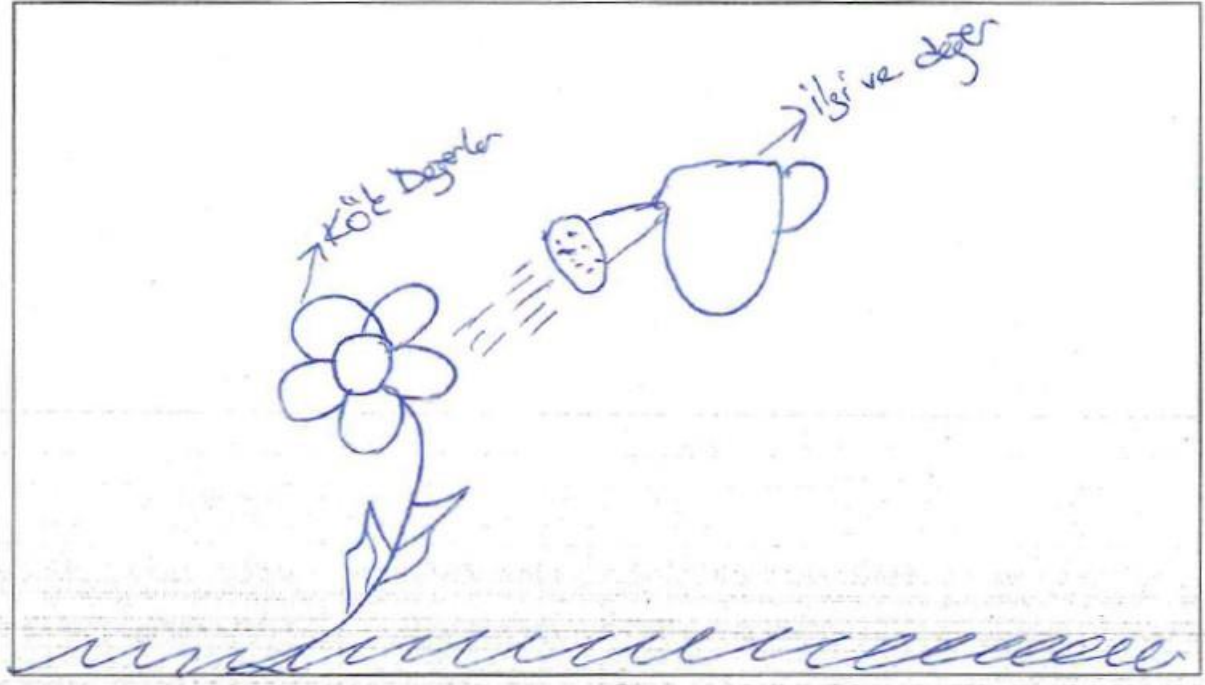
Kategori 6: Önem Verilmesi Gereken: Tablo 3 incelendiğinde, ‘Önem Verilmesi Gereken’ kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 8) şeklinde oluştuğu görülmektedir.

Aşağıda öğretmen adaylarının ‘önem verilmesi gereken’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler bitki gibidir. Çünkü; bitkiyi sulamazsanız büyümez aynı şekilde kök

Sıra No	Metafor	F	%	Sıra No	Metafor	F	%
------------	---------	---	---	------------	---------	---	---

değerlere de ilgi ve alaka göstererek beslemek gerekir.’ (1. Sınıf, 19)

Şekil 3. (1. Sınıf, 19) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

1	Adalet	1	3,03	14	Elma çekirdeği	1	3,03
2	Ağaç kökü	4	12,12	15	Güneş	1	3,03
3	Aile	1	3,03	16	Güneş ışığı	1	3,03
4	Anne	1	3,03	17	Meyve çekirdeği	1	3,03
5	Bayram	1	3,03	18	Milliyet	1	3,03
6	Binanın kolonları	1	3,03	19	Oksijen	1	3,03
7	Binanın temeli	2	6,06	20	Sarmaşık	1	3,03
8	Çamaşır suyu	1	3,03	21	Sinir hücreleri	1	3,03
9	Çarklar	1	3,03	22	Su	2	6,06
10	Çıkmayan mürekkep	1	3,03	23	Toka	1	3,03
11	Çınar ağacı	4	12,12	24	Yağmur damlaları	1	3,03
12	Ekmek	1	3,03	25	Zaman makinesi	1	3,03
13	El öpmek	1	3,03				
Toplam						33	100

4.1.2. İkinci Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların Kök Değerlere İlişkin Bulguları

Tablo 4

İkinci Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların “Kök Değerler” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Tablo 4 incelendiğinde, 2. Sınıf düzeyindeki katılımcılar ‘kök değerler ‘ kavramına yönelik 33 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (21) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 4 metafor ise 2-4 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,32’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında ‘ağaç kökü’ (f:4), ‘binanın temeli’ (f:2), ‘çınar ağacı’ (f:4) ve ‘su’ (f:2) gelmektedir.

Tablo 5

İkinci Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların “Kök Değerler” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Birleştiren	Bayram, Binanın temeli, Çınar ağacı, Sinir hücreleri, Toka, Zaman makinesi	6	7
2	Temel Kaynak Oluşturan	Ağaç kökü, Binanın kolonları, Çınar ağacı, Güneş ışığı, Su	5	7
3	Olmazsa Olmaz Olan	Ağaç kökü, Çamaşır suyu, Ekmek, Elma çekirdeği, Meyve çekirdeği, Oksijen	6	6
4	Gereksinim Duyulan	Binanın temeli, Çarklar, Güneş, Su	4	4
5	Her Yerde Olan, Çokluk	Adalet, Çınar ağacı, Sarmaşık, Yağmur damlaları	4	4
6	Zorunluluk	Aile, Çıkmayan mürekkep, El öpmek	3	3
7	Aidiyet İfade Eden	Anne, Milliyet	2	2

Tablo 5 incelendiğinde, Sosyal bilgiler 2. sınıf düzeyinde öğretmen adaylarının “kök değer” kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 7 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların gerekçeleri doğrultusunda gruplandırılmıştır.

Kategori 1- Birleştiren: Tablo 5 incelendiğinde, ‘Birleştiren’ kategorisinin toplam 6 metafor ve 7 katılımcı (% 21,21) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı ‘çınar ağacı’ (f:2)’dür. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘birleştiren’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler sinir hücreleri gibidir. Çünkü; sinir hücreleri nasıl her şeyi birbirine bağlıyorsa kök değerler de toplumu bir arada tutar.’ (2. Sınıf, 10)

‘Kök değerler toka gibidir. Çünkü; tokanın saçı toplayıp tuttuğu gibi kök değerler de insanları toplayıp tutar.’ (2. Sınıf, 23)

Kategori 2- Temel Kaynak Oluşturan: Tablo 5 incelendiğinde, ‘Temel Kaynak Oluşturan’ kategorisinin toplam 5 metafor ve 7 katılımcı (% 21,21) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı ‘ağaç kökü’ (f:3)’dür. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘temel kaynak oluşturan’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler ağaç kökleri gibidir. Çünkü; kök oluşur ve sonra onun etrafında şekillenir. Kök değerler de öyledir. Temelde onlar vardır. Ve diğerleri ona göre şekillenir.’ (2. Sınıf, 31)

‘Kök değerler binanın kolonları gibidir. Çünkü; onlar temel değerlerdir. Diğer değerler kök değerlerin üzerine inşa edilir.’ (2. Sınıf, 40)

Kategori 3- Olmazsa Olmaz Unsur: Tablo 5 incelendiğinde, ‘Olmazsa Olmaz Unsur’ kategorisinin toplam 6 metafor ve 6 katılımcı (% 18,18) şeklinde olduğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘olmazsa olmaz unsur’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

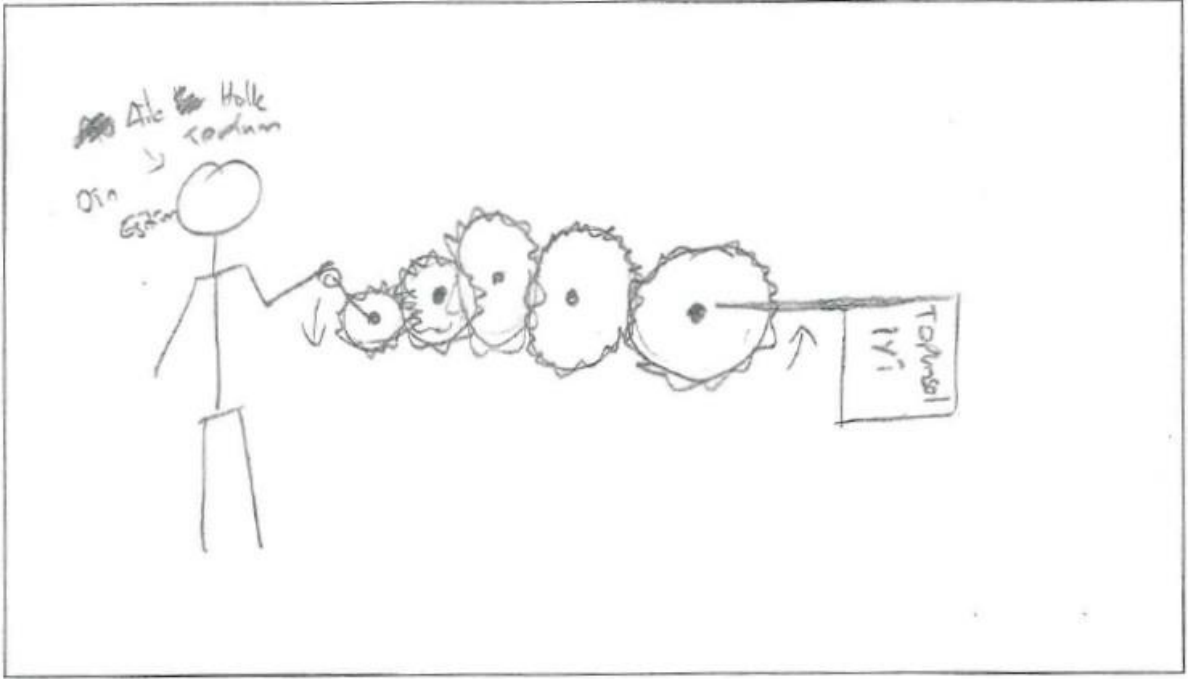
‘Kök değerler meyvenin çekirdeği gibidir. Çünkü; öğrenciyi bir meyveye benzetecek olursak olgunlaşmakta olan meyve çekirdeği olmadan oluşamaz. Burada çekirdek kök değerlerdir. Çekirdek ne kadar sağlam olursa oluşan meyve de sağlam olur. Öğrenci bu bağlamda nitelik kazanır.’ (2. Sınıf, 16)

‘Kök değerler oksijen gibidir. Çünkü; hayatın vazgeçilmezidir.’ (2. Sınıf, 43)

Kategori 4- Gereksinim Duyulan: Tablo 5 incelendiğinde, ‘Gereksinim Duyulan’ kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 12,12) şeklinde olduğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘gereksinim duyulan’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler su gibidir. Çünkü; her insan için bir ihtiyaçtır.’ (2. Sınıf, 42)

‘Kök değerler çarklar gibidir. Çünkü; makinenin düzgün işlemesi ve hatasız çalışması için çarklara toplumun ise kök değerlere ihtiyacı vardır.’ (2. Sınıf, 50)

Şekil 4. (2. Sınıf, 50) kodlu katılımcıya ait resim/ karikatürü

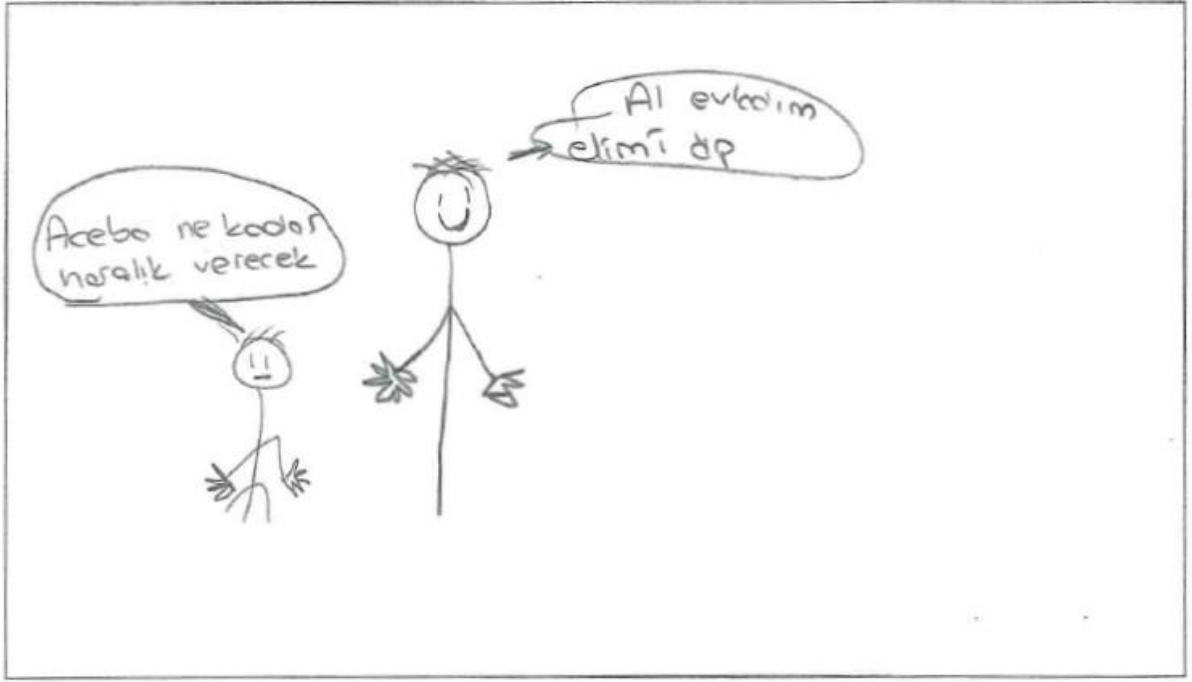
Kategori 5- Her Yerde Olan, Çokluk: Tablo 5 incelendiğinde, 'Her Yerde Olan, Çokluk' kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 12,12) şeklinde olduğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının 'her yerde olan, çokluk' kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

'Kök değerler sarmaşık gibidir. Çünkü; Nereden başladığı nereye doğru gittiği belli değildir. Ama bakınca her yerde görünürler.' (2. Sınıf, 35)

'Kök değerler yağmur damlaları gibidir. Çünkü; kök değerler milli ve manevi olmak üzere birden fazla değerlere sahibiz. O yüzden bize ait olan değerleri yağmur damlaları kadar sayılamayacak kadar çok olduğu için yağmur damlalarına benzettim.' (2. Sınıf, 47)

Kategori 6- Zorunluluk: Tablo 5 incelendiğinde, 'Zorunluluk' kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 9,09) şeklinde olduğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının 'zorunluluk' kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

'Kök değerler el öpmek gibidir. Çünkü; sevmesek de yapmak mecburiyetinde kalıyoruz.' (2. Sınıf, 19)

Şekil 5. (2. Sınıf, 19) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

Kategori 7- Aidiyet İfade Eden: Tablo 5 incelendiğinde, ‘Aidiyet İfade Eden’ kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 6,06) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘aidiyet ifade eden’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler anne gibidir. Çünkü, doğduğumuz zamandan beri bizimledir, ona sıkı sıkıya bağlanırsınız ve değer veririz.’ (2. Sınıf, 21)

4.1.3. Üçüncü Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların Kök Değerlere İlişkin Bulguları

Tablo 6

Üçüncü Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların “Kök Değerler” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	F	%	Sıra No	Metafor	F	%
1	Ağaç	1	3,84	12	Maya	1	3,84
2	Aile düzeni	1	3,84	13	Pusula	1	3,84
3	Anne sütü	1	3,84	14	Saat çarkı	1	3,84
4	Binanın kirişleri	1	3,84	15	Sabun	1	3,84
5	Can suyu	1	3,84	16	Su	1	3,84
6	Çınar ağacı	3	11,52	17	Şemsiye	1	3,84
7	Çiçek özü	1	3,84	18	Tahta	1	3,84
8	Güneş	3	11,52	19	Van gölü canavarı	1	3,84
9	Japonca	1	3,84	20	Vücudun organları	1	3,84
10	Kök	2	7,68	21	Yolda olmak	1	3,84
11	Makine	1	3,84				
Toplam						26	100

Tablo 6 incelendiğinde, üçüncü sınıf düzeyindeki katılımcıların ‘kök değerler’ kavramına yönelik 26 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazla (18) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. 3 metafor 2-3 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,23’dir. ‘Kök değerler’ kavramına ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılan ‘güneş’ (f:3), ‘çınar ağacı’ (f:3) ve ‘kök’ (f:2) gelmektedir.

Tablo 7

Üçüncü Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların “Kök Değerler” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Eksikliğinde Olumsuzluk Oluşan	Aile düzeni, Ana sütü, Binanın kirişleri, Güneş, Makine, Pusula, Saat çarkı, Sabun	8	8
2	Olmazsa Olmaz Unsur	Can suyu, Çınar ağacı, Çiçek özü, Güneş, Kök, Su	6	6
3	Temel Kaynak Oluşturan	Çınar ağacı, Kök, Maya, Vücudun organları	4	4
4	Bilinmezlik İfade Eden	Japonca, Van Gölü canavarı, Yolda olmak	3	3
5	Fayda Sağlayan	Güneş, Şemsiye, Tahta	3	3
6	Dayanıklılık İfade Eden	Ağaç, Çınar ağacı	2	2

Tablo 7 incelendiğinde, üçüncü sınıf düzeyinde katılımcıların “kök değer” kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 6 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların gerekçeleri doğrultusunda gruplandırılmıştır.

Kategori 1- Eksikliğinde Olumsuzluk Oluşan: Tablo 7 incelendiğinde, ‘Eksikliğinde Olumsuzluk Oluşan’ kategorisinin toplam 8 metafor ve 8 katılımcı (% 30,72) şeklinde olduğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘eksikliğinde olumsuzluk oluşan’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler güneş gibidir. Çünkü; güneş ışınları eksik olduğu zaman zararlıdır. Kök değerler de eksik olduğu zaman insanlar da topluma zarar verir.’ (3. Sınıf, 23)

‘Kök değerler ana sütü gibidir. Çünkü; nasıl ana sütü içmemiş bir bebek gelişimde sıkıntı yaşıyorsa kök değerleri almamış, benimsememiş bir öğrenci de gelişmez.’ (3. Sınıf, 29)

‘Kök değerler pusula gibidir. Çünkü; bu değerleri kazanamayan kişinin yolu doğru olmayabilir.’ (3. Sınıf, 39)

Kategori 2- Olmazsa Olmaz Unsur: Tablo 7 incelendiğinde, ‘Olmazsa Olmaz Unsur’ kategorisinin toplam 6 metafor ve 6 katılımcı (% 23,04) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘olmazsa olmaz unsur’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler can suyu gibidir. Çünkü; nasıl ektiğimiz tohum ya da ağaç can suyu olmadan yetişemezse öğrenciler de kök değerler olmadan doğru şekilde yetişemezler.’ (3. Sınıf, 6)

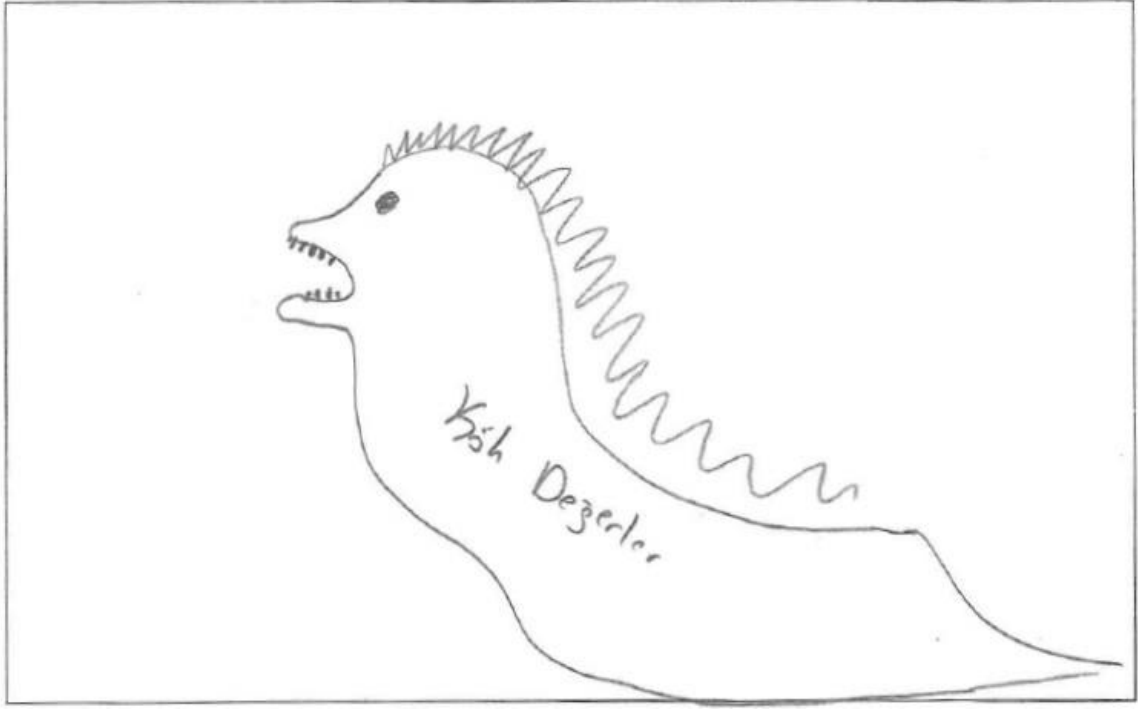
‘Kök değerler çiçek özü gibidir. Çünkü; arı yaşamak için ve bal yapmak için çiçek özüne ihtiyaç duyuyorsa ülkeler de bu kök değerlere ihtiyaç duyarlar.’ (3. Sınıf, 19)

Kategori 3- Temel Kaynak Oluşturan: Tablo 7 incelendiğinde, ‘Temel Kaynak Oluşturan’ kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 15,36) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘temel kaynak oluşturan’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler kök gibidir. Çünkü; kök ağacı ayakta tuttuğu gibi toplumu da kök değerler ayakta tutar.’ (3. Sınıf, 44)

Kategori 4- Bilinmezlik İfade Eden: Tablo 7 incelendiğinde, ‘Bilinmezlik İfade Eden’ kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 11,52) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘bilinmezlik ifade eden’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

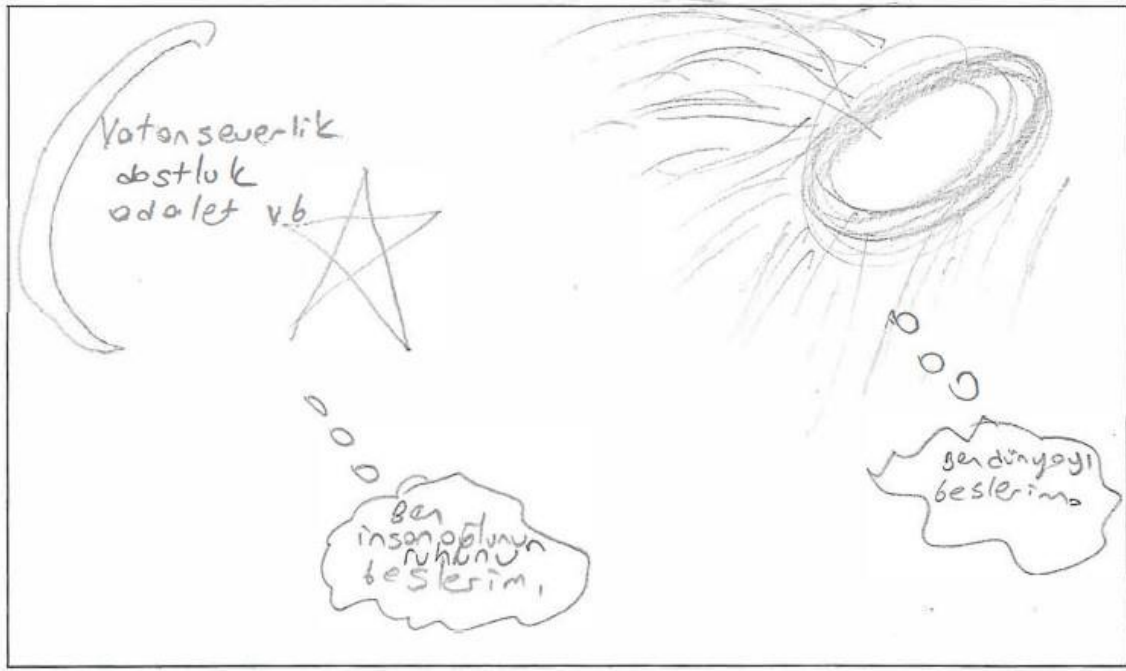
‘Kök değerler Van gölü canavarı gibidir. Çünkü; ikisi de var gibidir ama yoktur.’ (3. Sınıf, 46)

Şekil 6. (3. Sınıf, 46) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

Kategori 5- Fayda Sağlayan: Tablo 7 incelendiğinde, ‘Fayda Sağlayan’ kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 11,52) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘fayda sağlayan’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler güneş gibidir. Çünkü; dünyayı besler ısıtır. Kök değerler de insanoğlunu besler, birlik beraberliği sağlar.’ (3. Sınıf, 21)

Şekil 7. (3. Sınıf, 21) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

Kategori 6- Dayanıklılık İfade Eden: Tablo 7 incelendiğinde, ‘Dayanıklılık İfade Eden’ kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 7,68) şeklinde olduğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘dayanıklılık ifade eden’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler çınar ağacı gibidir. Çünkü; güçlüdür, köklüdür, derinlerden, geçmişten gelir. Sağlamdır.’(3. Sınıf, 12)

4.1.4. Dördüncü Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların Kök Değerlere İlişkin Bulguları

Tablo 8

Dördüncü Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların “Kök Değerler” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	F	%	Sıra No	Metafor	F	%
1	Ağaç kökü	2	14,28	7	Damar	1	7,14
2	Anne sütü	1	7,14	8	DNA	1	7,14
3	Aşı	1	7,14	9	Evin yapı taşı	1	7,14
4	Binanın kolonları	1	7,14	10	Güneş	1	7,14
5	Binanın temeli	1	7,14	11	Maslow’ un hiyerarşisi	1	7,14
6	Can suyu	1	7,14	12	Su	2	14,28
Toplam						14	100

Tablo 8 incelendiğinde, dördüncü sınıf düzeyindeki katılımcılar ‘kök değerler ‘ kavramına yönelik 14 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (10) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 2 metafor ise 2 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,16’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında ‘ağaç kökü’ (f:2) ve ‘su’ (f:2) gelmektedir.

Tablo 9

Dördüncü Sınıf Düzeyindeki Katılımcıların “Kök Değerler” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

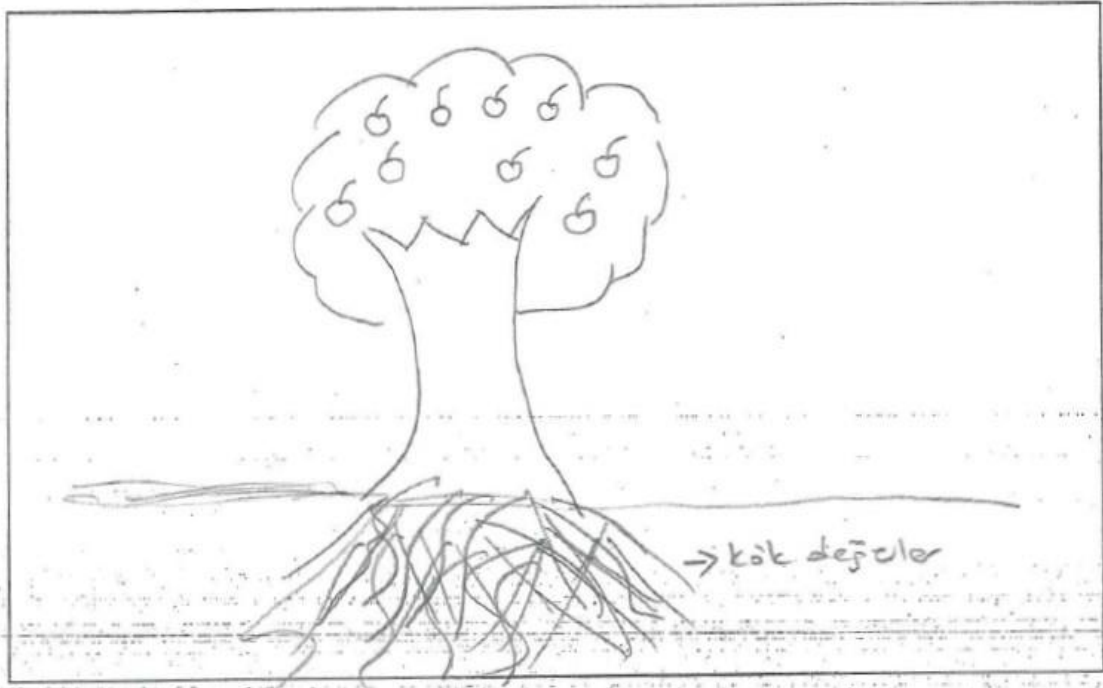
Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Temel Kaynak Oluşturan	Ağaç kökü, Binanın kolonları, Evin yapı taşı	3	4
2	Eksikliğinde Olumsuzluk Oluşan	Anne sütü, Aşı, Binanın temeli	3	3
3	Yol Gösteren, Yarar Sağlayan	Damar, Güneş, Maslow’un hiyerarşisi	3	3
4	Olmazsa Olmaz Olan	DNA, Su	2	2
5	Gereksinim Duyulan	Can suyu, Su	2	2

Tablo 9 incelendiğinde, dördüncü sınıf düzeyinde katılımcıların “kök değer” kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların gerekçeleri doğrultusunda gruplandırılmıştır.

Kategori 1- Temel Kaynak Oluşturan: Tablo 9 incelendiğinde, ‘Temel Kaynak Oluşturan’ kategorisinin toplam 3 metafor ve 4 katılımcı (% 28,56) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı ‘ağaç kökü’ (f:2)’dür. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘temel kaynak oluşturan’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler evin yapı taşı gibidir. Çünkü; bir evi oluşturan asıl unsur ve ilk olması gereken yapı taşıdır. Bir derste bir konuda öncelikle kök değerlerin verilmesi önemlidir. Kök değerler olmadan değerlerin bir anlamı olmaz.’ (4. Sınıf, 1)

‘Kök değerler ağaç kökü gibidir. Çünkü; ağacın yetişmesini, yaşamasını, meyve vermesini, beslenmesini sağlayan en temel kısmı kök kısmıdır. Biz ona ne kadar iyi bakarsak ne kadar önem verirsek kökleri o kadar güçlü olur. Kök değerleri de ne kadar sağlam kazanırsak tüm hayatımız o kadar sağlam temeller üzerine atılmış olur.’ (4. Sınıf, 11)

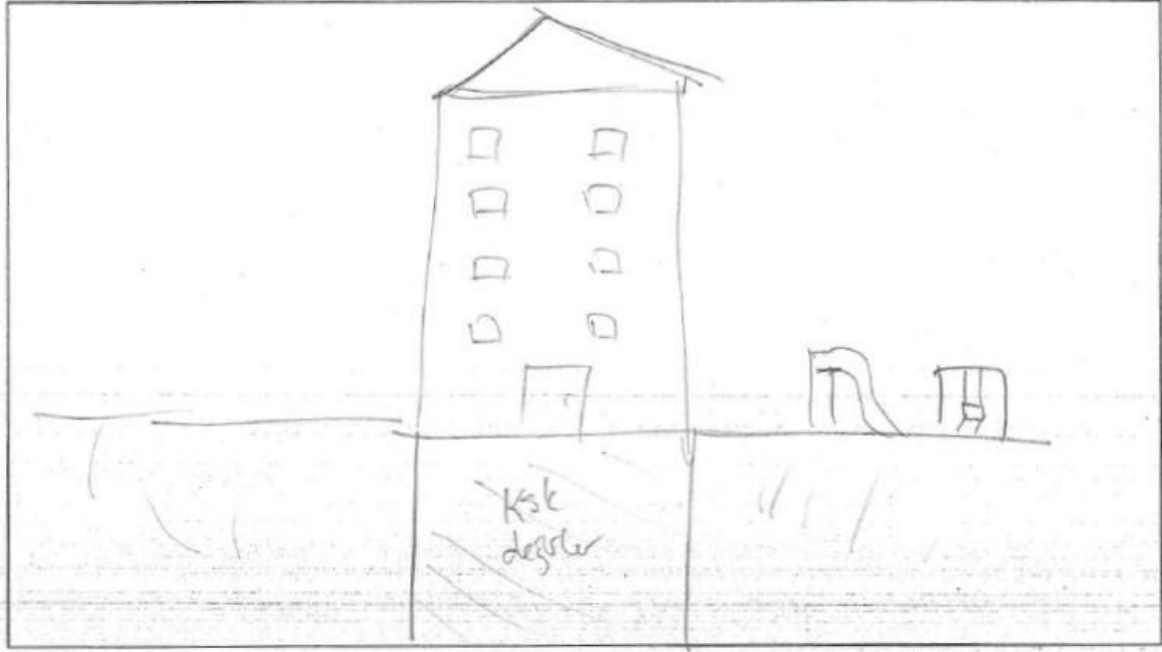

Şekil 8. (4. Sınıf, 11) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

Kategori 2- Eksikliğinde Olumsuzluk Oluşturan: Tablo 9 incelendiğinde, ‘Eksikliğinde Olumsuzluk Oluşturan’ kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 21,42) şeklinde olduğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘eksikliğinde olumsuzluk oluşturan’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler aşı gibidir. Çünkü; nasıl insanlara aşı vurulmazsa hastalanırlar, öğrenciler de kök değerler verilmezse iyi insan olma yolunda eksik kalırlar.’ (4. Sınıf, 12)

‘Kök değerler binanın temelleri gibidir. Çünkü; temeli sağlam atılmamış bina en küçük doğal afette yıkılmaya mahkumdur. Çocuklara vereceğimiz kök değerler kazanılmadığı sürece çocuk karşısına çıkan kötü alışkanlıkları daha kolay kazanır.’ (4. Sınıf, 8)

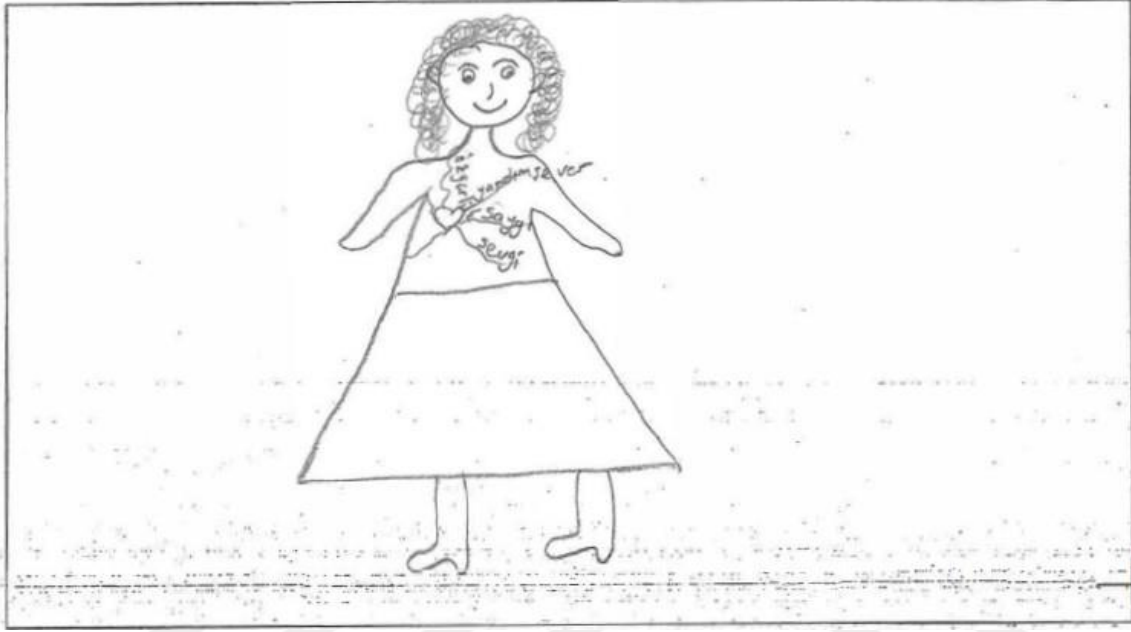

Şekil 9. (4. Sınıf, 8) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

Kategori 3- Yol Gösteren, Yarar Sağlayan: Tablo 9 incelendiğinde, ‘Yol Gösteren, Yarar Sağlayan’ kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 21,42) şeklinde olduğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘yol gösteren, yarar sağlayan’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler güneş gibidir. Çünkü; Güneş nasıl dünyamızı aydınlatıp aydınlıkta yönümüzü bulmamızı sağlıyorsa, kök değerler de iyi bir insan olma yolunda yönümüzü bulmamızı sağlar.’ (4. Sınıf, 13)

‘Kök değerler damar gibidir. Çünkü; damarlar insanın kan dolaşımını sağlarken kök değerler de insanın etkin bir vatandaş olmasını sağlar.’ (4. Sınıf, 7)

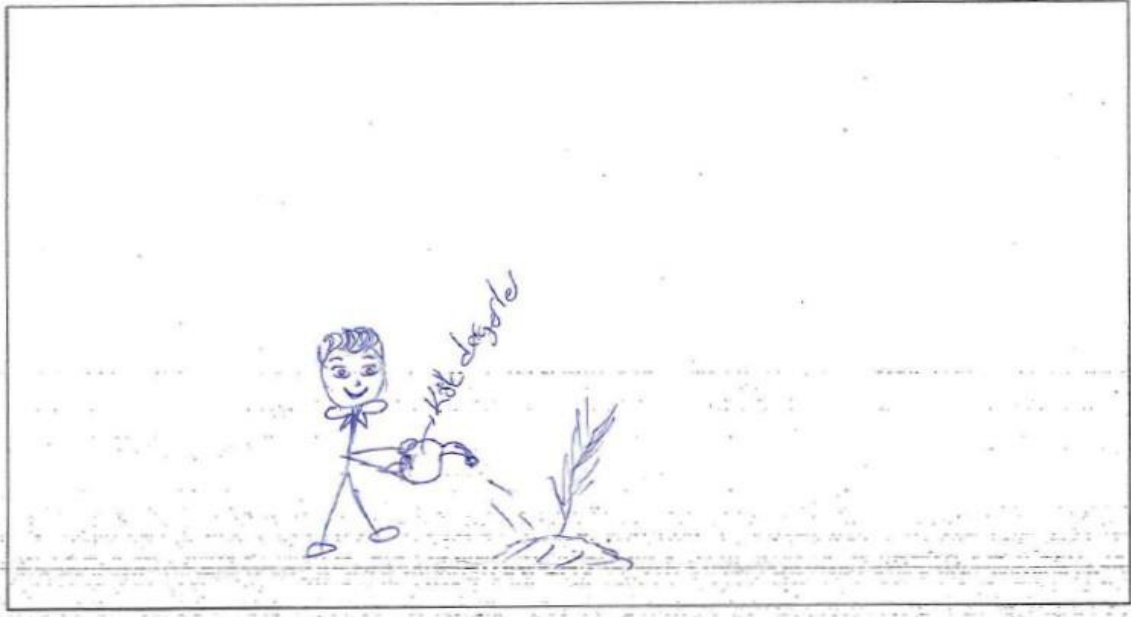
Şekil 10. (4. Sınıf, 7) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

Kategori 4- Olmazsa Olmaz Unsur: Tablo 9 incelendiğinde, ‘Olmazsa olmaz olan’ kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 14,28) şeklinde olduğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘olmazsa olmaz olan’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler DNA gibidir. Çünkü; yapının, işleyişin en gerekli parçasıdır.’ (4. Sınıf, 4)

Kategori 5- Gereksinim Duyulan: Tablo 9 incelendiğinde, ‘Gereksinim Duyulan’ kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 14,28) şeklinde olduğu görülmektedir. Aşağıda öğretmen adaylarının ‘gereksinim duyulan’ kategorisinde yer alan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı öğretmen adayları tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

‘Kök değerler su gibidir. Çünkü; en temel ihtiyacımızdır. Kök değerler en temelde öğrenilmesi ve öğretilmesi gereken değerlerdir.’ (4. Sınıf, 3)

Şekil 11. (4. Sınıf, 3) kodlu katılımcıya ait resim/karikatür

4.2. Katılımcıların Kök Değerlere İlişkin Görüşleri

4.2.1 Katılımcıların Kök Değerlerin Neler Olduğuna Yönelik Görüşleri

Katılımcıların kök değerlerin neler olduğuna dair verdikleri cevaplar betimsel analiz sonucunda beş ana tema etrafında toplanmıştır. Bunlar ‘bilmiyorum’ (f:5), ‘genel değerler’ (f:2), ‘öz değer’ (f:1), ‘topluma ait düşünce yaşam biçimi’ (f:1), ‘fikir ve duygular’ (f:1) temalarıdır. Katılımcıların kök değerlerin neler olduğuna yönelik belirttikleri görüşlerden yola çıkarak oluşturulan temalar ve o temalara ait katılımcı görüşleri aynen alıntılar yapılarak sunulmuştur. Aynen alınarak yapılan sunumlarda katılımcılara kodlar (Katılımcı,1 – Katılımcı, 5) verilmiştir.

Şekil 12. Öğretmen adayı kök değerleri

Kategori 1- Bilmiyorum: Katılımcıların bazıları kök değerlerin neler olduğunu bilmediklerini ifade etmişlerdir. Bu durum katılımcıların; *'Kök değerlerin ne olduğunu tam olarak bilmiyorum. Aklımda oluşan çağrışımlar adalet, eşitlik geliyor.'* (Katılımcı, 4), *'Kök değerler hakkında bir bilgin yok ama bir toplumun değerleri olur o olmazsa toplum yıkılır.'* (Katılımcı, 1) ve *'Kök değerlerin neler olduğunu bilmiyorum. Ama öğrencilere aktarılması gereken kendi kültür değerlerimiz olarak tahmin ediyorum. Vatanseverlik gibi adalet gibi.'* (Katılımcı, 8) ifadeleriyle özetlenebilir. Katılımcı ifadelerinde kök değerlerin ne olduğunu bilmemelerine rağmen tahmini olarak adalet, vatanseverlik, eşitlik gibi değerlere karşılık geldiği ve gerekli olduğu düşüncesi de belirtilmektedir.

Kategori 2- Genel Değerler: Katılımcıların bazıları kök değerleri genel değerler olarak ifade etmektedir. Bu durum katılımcıların; *'Önemli değerler olduğu biliyorum sevgi, saygı sorumluluk, dürüstlük, yardımseverlik, vatanseverlik gibi. Daha çok önde ve genel olan değerler olarak biliyorum.'* (Katılımcı, 10) ve *'MEB'in bize derslerde öğrencilere aktarmamızı istediği en genel değerlerdir. Bunlar vatanseverlik, sevgi, saygı, dostluk gibi.'* (Katılımcı, 5) ifadeleriyle özetleyebiliriz. Katılımcı ifadelerinde genel değerlerin; sevgi, saygı, sorumluluk, dürüstlük, dostluk, yardımseverlik ve vatanseverlik değerleri olduğu belirtilmektedir.

Kategori 3- Fikir ve Duygu: Katılımcı kök değerlerin belli fikir ve duygular olduğunu belirtmektedir. Bu durum katılımcının; *'Kök değerler geçmişten günümüze kadar gelen bizi biz yapan belli fikir ve duygulardır. Özgürlük, bağımsızlık, saygı sevgi adalet hoşgörü demokrasi kök değerlerin içerisinde yer alır. Bu bizim haricimizde tüm toplumlarda vardır diye düşünüyorum.'* (Katılımcı, 2) ifadesiyle özetlenebilir. İfade bu fikir ve duyguların özgürlük, bağımsızlık saygı, sevgi, adalet, hoşgörü ve demokrasi olduğunu ortaya çıkartmaktadır.

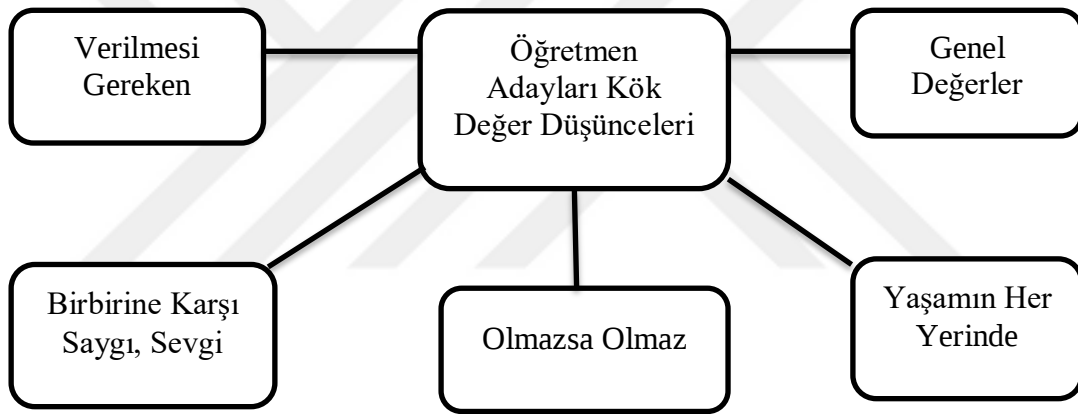
Kategori 4- Öz Değer: Katılımcı kök değerleri öz değerler olarak ifade etmektedir. Bu durum katılımcının; *'Kök değerler eğitim programlarımızda olan değerlerin daha öz olanlarıdır. Adalet, yardımseverlik, vatanseverlik gibi.'* (Katılımcı, 6) ifadesiyle özetlenebilir. İfade öz değerlerin; adalet, yardımseverlik, vatanseverlik olduğunu ortaya çıkartmaktadır.

Kategori 5-Topluma Ait Düşünce ve Yaşam Biçimi: Katılımcı kök değerleri topluma ait düşünce ve yaşam biçimi olduğunu söylemektedir. Bu durum katılımcının; *'Bir topluma ait*

olan düşünceler, yaşantı biçiminin pedagojik biçimde sistematize edilmiş hali diyebiliriz.’ (Katılımcı, 7) ifadesiyle özetlenebilir.

4.2.2. Katılımcıların Kök Değer Düşüncelerine Yönelik Görüşleri

Katılımcıların kök değer düşüncelerine yönelik verdikleri cevaplar betimsel analiz sonucunda beş ana tema etrafında toplanmıştır. Bunlar ‘verilmesi gereken’ (f:4), ‘genel değerler’ (f:1), ‘olmazsa olmaz’ (f:2), ‘birbirine karşı saygı sevgi’ (f:2), ‘yaşamın her yerinde’ (f:1) temalarıdır. Katılımcıların kök değer düşüncelerine yönelik belirttikleri görüşlerden yola çıkarak oluşturulan temalar ve o temalara ait katılımcı görüşleri aynen alıntılar yapılarak sunulmuştur. Aynen alınarak yapılan sunumlarda katılımcılara kodlar (Katılımcı,2 – Katılımcı,4) verilmiştir.

Şekil 13. Öğretmen adayları kök değer düşünceleri

Kategori 1- Olmazsa Olmaz: Katılımcıların bir kısmı kök değerlerin olmazsa olmaz bir unsur olduğunu düşünmektedir. Bu durum katılımcıların; ‘Kök değerler olmadığı zaman toplum bozulur. Mesela aile Türk toplumundan aile yapısını çıkarttığımız zaman toplum farklı bir şeye dönüşüyor. Milliyetçiliği örnek verebiliriz. Türk toplumundan milliyetçiliği çıkarttığın zaman her zaman değişme olur.’ (Katılımcı, 1) ve ‘Eğer kök değerler zarar görürse bütün toplumda zarar göreceğini düşünüyorum. Çünkü temelde yer alan kök değerlerdir ve bunun üzerine kurulmuş bir düzen var. O yüzden sarsılırsa domino taşları gibi bütün değerler sarsılır diye düşünüyorum.’ (Katılımcı, 2) ifadesiyle özetlenebilir. Bu ifadeler kök değerlerin olmazsa olmaz olduğunun yanında temelde yer aldığını da ortaya çıkartmaktadır.

Kategori 2- Genel Değerler: Katılımcı kök değerlerin genel değerler olduğunu düşünmektedir.. Bu durum katılımcının; *‘Özelden gelen değil de daha çok genel değerler yani evrensel değerler olduğunu bu yüzden de daha önemli öğretilmesi öncelikli olan değerler olduğunu düşünüyorum.’* (Katılımcı, 10) ifadesiyle özetlenebilir. Katılımcı ifadesi kök değerlerin evrensel olup öğretilmesinin öncelikli olduğunu da ortaya çıkartmaktadır.

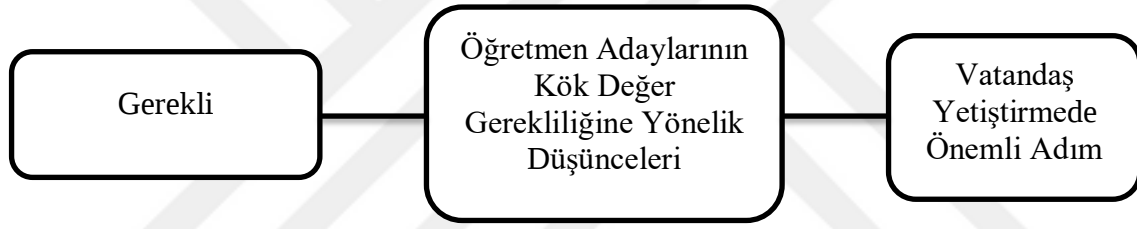
Kategori 3- Verilmesi Gereken: Katılımcılar kök değerleri verilmesi gereken değerler olarak düşünmektedir. Bu durum katılımcıların; *‘Kök değerler öğretim programındaki asıl verilmesi gereken değerler olduğunu düşünüyorum.’* (Katılımcı, 9), *‘Öğrencilere aktarılması gereken kültür değerlerimizdir. Mesela misafirperverlik, adalet vs. Ben bu değerlerin öğrencilere aktarılmasını düşünüyorum.’* (Katılımcı, 8), *‘Çocuk sadece bilgi ile yetişemez adabımuâşeret gibi şeylerin de verilmesi lazım. Kök değerler bunları bir nebze karşılıyor. Ama yetersiz olduğunu düşünüyorum.’* (Katılımcı, 7) ve *‘Bireylerin kendini geliştirebilmesi için o değerleri öğrenmesi lazım. Benimsenmesi için de öğretmenlerin her şekilde öğrencilere aktarması lazım. Buluş yoluyla veya sunuş yoluyla aktarılabilir.’* (Katılımcı, 6) ifadeleriyle özetlenebilir. Bu ifadelerden katılımcıların; kök değerleri verilmesi gereken değerler olarak düşündükleri, misafirperverlik ve adalet gibi değerleri içerdiği aynı zamanda da öğretmenlerin her şekilde öğrencilere aktarması gerektiği görüşünde olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra verilmesi gereken kök değerlerin yetersiz olduğu düşüncesi de ifade edilmektedir.

Kategori 4- Birbirine Karşı Saygı Sevgi: Katılımcılar kök değerlerin birbirine karşı saygı ve sevgiyi ifade ettiğini düşünmektedirler. Bu durum katılımcıların; *‘En önemlisi bence kök değerler arasında sevgi. Bir insan birini sevmezse saygı da duymayabilir. Sevgi duygusu olmadan vatanseverlik de olmayabilir. Bunları biz kazandıracamız ki öğrencilere vatanına milletine uygun, çalışkan bir birey olabilsinler. Sorumluluklarının farkına varabilsinler.’* (Katılımcı, 5) ve *‘Kök değerler saygı sevgi sorumluluktur. Onun yanında birbirine karşı olan herkesin birbirine karşı saygısı sevgisi olduğunu düşünüyorum. En başında adalet ve eşitliktir.’* (Katılımcı, 3) ifadeleriyle özetlenebilir. Katılımcıların ifadelerinden kök değerlerin, birbirine karşı saygı ve saygının yanı sıra adalet ve eşitlik değerlerinin de önemli olduğu ve değerlerin birbirini tamamlar nitelikte olup vatana millete uygun vatandaş olmanın şartı olduğu düşüncesi ortaya çıkmaktadır.

Kategori 5-Yaşamın Her Yerinde: Katılımcı kök değerlerin yaşamın her yerinde olduğu düşüncesindedir. Bu durum katılımcının; ‘Yaşamın her yerinde bulunduğunu düşünüyorum.’ (Katılımcı, 4) ifadesiyle desteklenebilir.

4.2.3. Katılımcıların Kök Değer Gerekliliğine Yönelik Görüşleri

Katılımcıların kök değer gerekliliğine yönelik verdikleri cevaplar betimsel analiz sonucunda üç ana tema etrafında toplanmıştır. Bunlar ‘vatandaş yetiştirmede önemli adım’ (f:1), ‘gerekli’ (f:9), temalarıdır. Katılımcıların kök değer gerekliliğine yönelik belirttikleri görüşlerden yola çıkarak oluşturulan temalar ve o temalara ait katılımcı görüşleri aynen alıntılar yapılarak sunulmuştur. Aynen alınarak yapılan sunumlarda katılımcılara kodlar (Katılımcı,3 – Katılımcı,8) verilmiştir.

Şekil 14. Öğretmen adaylarının kök değer gerekliliğine yönelik düşünceleri

Kategori 1- Gerekli: Katılımcılar kök değerlerin verilmesinin gerekli olduğunu belirtmektedirler. Bu durum katılımcıların; ‘Biz büyüdüğümüz zamanlarda biraz daha bağlıydı insanlar birbirine, komşuluk ilişkileri mesela. Biraz daha dayanışma ilişkisi vardı. Ama şuanda çocukların bununla hiç alakası yok. Bunu çocuklara öğretmemiz için derslerde kök değerlere yer vermeliyiz.’ (Katılımcı, 1), ‘Bir toplumda bunlar olmazsa üzerine hiçbir şey inşa edemeyiz. İyi fen bilebiliriz iyi matematik bilebiliriz ama kök değerlerimiz olmadığı sürece bunlar bize bir fayda sağlamaz. Bir vatandaş olarak öncelikle kök değerlerimizi öğretmemiz gerekiyor.’ (Katılımcı, 3), ‘Öğrencilerin vatana millete hayırlı vatandaş olması için gerekli diye düşünüyorum.’ (Katılımcı, 5) ifadeleriyle özetlenebilir. Bu ifadeler kök değerlerin verilmesinin gerekli olduğunun yanı sıra değerlere bağlılığın azaldığını, toplumda temel oluşturduğunu ve hayırlı vatandaş olma konusunda kök değerlerin öncelik etkisi yarattığını ortaya çıkartmaktadır.

Kategori 2- Vatandaş Yetiştirmede Önemli Adım: Katılımcı kök değerlerin vatandaş yetiştirmede önemli adım olduğunu ifade etmektedir. Bu durum katılımcı; *‘Vatandaş yetiştirmede önemli bir adım hatta kök değerleri almamış bir bireyse yeterli bir vatandaş olabileceğini düşünmüyorum. O yüzden en temeldedir. Aileden itibaren başlayabilir. Aileden okuldan ve hayat boyu devam eden değerler bütünü diye düşünüyorum.’* (Katılımcı, 2) ifadesiyle özetlenebilir. İfade kök değerlerin vatandaş yetiştirmede önemli adım olmasıyla birlikte hayat boyu devam eden temel değerler olduğunu da ortaya çıkartmaktadır.

4.2.4. Katılımcıların Kök değerini Kazandırılmasına Yönelik Görüşleri

Katılımcıların kök değerlerin kazandırılmasına yönelik verdikleri cevaplar betimsel analiz sonucunda altı ana tema etrafında toplanmıştır. Bunlar ‘edebi türler’ (f:2), ‘eğitimle’ (f:2) , ‘etkinlikler yoluyla’ (f:4) , ‘okul içerisinde’ (f:1) , ‘Model olarak’ (f:1) temalarıdır. Katılımcıların kök değerlerin kazandırılmasına yönelik belirttikleri görüşlerden yola çıkarak oluşturulan temalar ve o temalara ait katılımcı görüşleri aynen alıntılar yapılarak sunulmuştur. Aynen alınarak yapılan sunumlarda katılımcılara kodlar (Katılımcı,5 – Katılımcı,9) verilmiştir.

Şekil 15. Öğretmen adaylarının kök değerleri kazandırmaya yönelik düşünceleri

Kategori 1- Edebi Türler Yoluyla: Katılımcılar kök değerlerin edebi türler yoluyla kazandırılabilceğini belirtmektedirler. Bu durum katılımcıların; *‘Edebi türler ile türkü, destan gibi bu eserler ile öğrencilere geçmişten günümüze örnekler vererek kazandırabiliriz. Model olarak da kazandırabiliriz. Kendimizde barındırarak örnek olmalıyız.’* (Katılımcı, 5) ve *‘Kök değerlerin olduğu edebi eserler kullanılabilir. Sosyal*

bilgiler dersleri içerisinde zaman ayırıp ayrı bir şekilde verilebilir. İç içe geçmiş şekilde de anlatılabilir.' (Katılımcı, 6) ifadeleriyle özetlenebilir. Bu ifadeler kök değerlerin, çeşitli edebi türler yoluyla aktarılmasının yanında sosyal bilgiler dersinde ayrı zaman ayırarak veya iç içe geçmiş şekilde verilebileceğini ve model olarak da aktarılabilirliğini ortaya çıkartmaktadır.

Kategori 2- Eğitim Yoluyla: Katılımcılar kök değerlerin eğitim yoluyla kazandırılabilirliğini söylemektedirler. Bu durum katılımcıların; *'Kök değerleri en iyi kazandırmanın yolu eğitimden geçiyor ama devlet büyükleri ve medya tarafından da bunun desteklenmesi gerekiyor. Diziler filmler tamamen Türk toplumundan farklı şeyler yansıtıyor. Biraz daha bu değerlere dönüş yapılarak en azından çocukları özendirebiliriz.'* (Katılımcı,1) ve *'Kök değerlerin aileyle ve öğretmenle yani tamamen sosyal bir alan ile çocuğa eğitimle vermek gerekiyor. En önce öğretmen olarak kendimize saygı duymamız gerekiyor. Sorumluluğu bilmek gerekiyor. Öğretmenler kendi sorumluluklarını yapacak ki çocuktan sorumluluk bekleyebilsin. Önce öğretmen model olacak sonra öğrenciyi teşvik edecek.'* (Katılımcı, 3) ifadeleriyle özetlenebilir. İfadeler kök değerlerin eğitimle kazandırılabilirliğini, bunun yanında da devlet büyükleri ve medya tarafından desteklenerek dizi ve filmler ile aktarılabilirliğini aynı zamanda da model olarak da öğretilerilebileceğini ortaya çıkartmaktadır.

Kategori 3- Okul içerisinde: Katılımcı kök değerlerin okul ortamında kazandırılabilirliğini söylemektedir. Bu durum katılımcının; *'İlk olarak okul içerisinde vereceğimiz için okuldaki adaleti sağlayarak, kazandırılacak değerleri göstererek, örnek olarak kazandırılabilir. Model olmalıyız öğrencilere'* (Katılımcı, 8) ifadesiyle özetlenebilir. İfade okul içerisinde adaleti sağlayarak ve çocuklara örnek olarak kazandırılabilirliğini ortaya çıkartmaktadır.

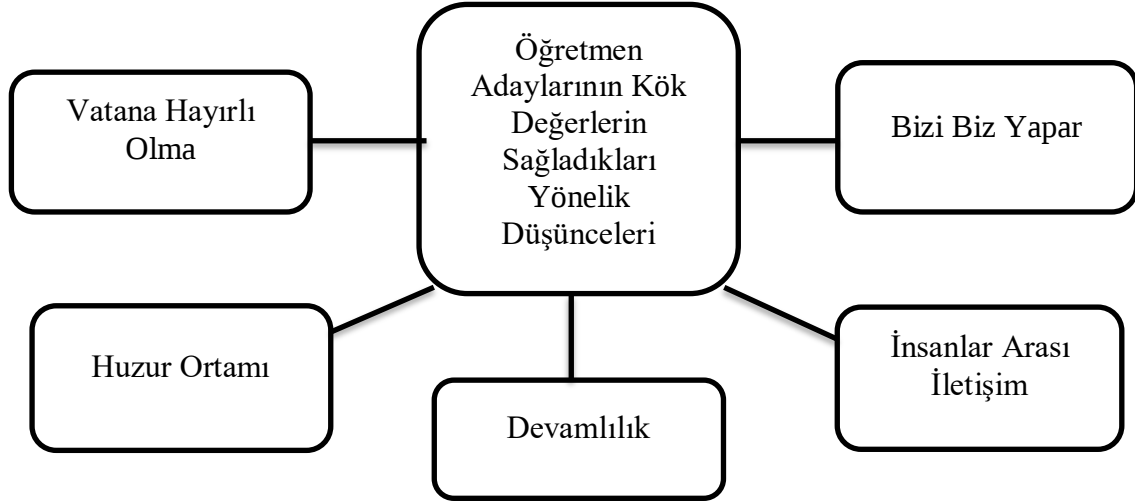
Kategori 4- Etkinlik Yoluyla: Katılımcılar kök değerlerin etkinlikler yoluyla kazandırılacağını söylemektedir. Bu durum katılımcıların; *'Sınıfta canlandırma yapabiliriz drama gibi. Bazı değerlerimiz bu şekilde de verilemiyor aslında. Onlar için de araştırma yapmalarını isteyebiliriz.'* (Katılımcı, 9), *'Ders içerisinde etkinlikler koyarak yapabiliriz. Grup çalışmalarıyla yapabiliriz. Ya da bireysel olarak öğrencilerle iletişimimizde gösterebiliriz. Bir de öğretmenin hissettiklerini öğrenciye geçirdiğini düşünüyorum. O yüzden ilk önce biz kendimizde yer ettirebilirsek bu düşünce ve duyguları öğrencilere de yavaş yavaş verebiliriz.'* (Katılımcı, 2), *'Çeşitli etkinlikler sayesinde yapılabilir. Somut bir*

örnek vermek gerekirse vızıltı yöntemi kullanılabilir. Kendi aralarında sorumluluk ve saygı bağıni oluşturabiliriz. Etrafı gözlemleyerek de kazandırabiliriz.’ (Katılımcı, 4) ve *‘Drama yöntemi ile el öpme bayramlar gibi durumları canlandırma ile gösterebiliriz. Kitaplarda da düz anlatım yöntemi şeklinde veriliyor ve arka planda tutulduğunu düşünüyorum. Daha ön plana çıkarılabilir.*’ (Katılımcı, 7) ifadeleriyle özetlenebilir. Bu ifadeler kök değerlerin yapılan etkinlikler sonucu kazandırılacağını belirtirken buna ek olarak araştırma ve gözlem yapmanın da etkili olacağını ve öğretmenlerin model olarak da kazandırabileceğini ortaya çıkartmaktadır. Kök değerlere yeterince önem verilmediğini daha ön plana çıkartılması gerektiğini belirtmektedirler.

Kategori 5- Model Olarak: Katılımcı kök değerlerin model olarak kazandırılacağını belirtmektedir. Bu durum katılımcının; *‘Sadece konu anlatarak değil de kendimizde uygulayarak öğretmeliyiz. Örneğin bir gezi var üç tane yer seçeneği var: İstanbul, Ankara, Bursa. Bu seçim sadece öğretmenler arasında olmamalı. Öğrenciler arasında oylayarak da yapılabilir. Sınıf başkanı seçimlerinde de öğrencilerin eşitliği anlamasını sağlayabiliriz. Kimi öğretmenler sevgiyi fazla gösteremiyor öğrenciye. Önce kendisinin göstermesi lazım ki öğrencide de oluşsun.*’ (Katılımcı, 10) ifadesiyle özetlenebilir. Katılımcı ifadesi kök değerlerin kazandırılmasında öncelikle öğretmenlerin bu değerlere sahip ve kendilerinde uyguluyor olmaları gerektiğini ortaya çıkartmaktadır.

4.2.5. Katılımcıların Kök Değerlerin Neler Sağladığına Yönelik Görüşleri

Katılımcıların kök değerlerin neler sağladığına yönelik verdikleri cevaplar betimsel analiz sonucunda beş ana tema etrafında toplanmıştır. Bunlar ‘vatana hayırlı olma’ (f:3), ‘huzur ortamı’ (f:2), ‘devamlılık’ (f:1), ‘insanlar arası iletişim’ (f:3), ‘bizi biz yapar’ (f:1) temalarıdır. Katılımcıların kök değerlerin neler sağladığına yönelik belirttikleri görüşlerden yola çıkarak oluşturulan temalar ve o temalara ait katılımcı görüşleri aynen alıntılar yapılarak sunulmuştur. Aynen alınarak yapılan sunumlarda katılımcılara kodlar (Katılımcı,3 – Katılımcı,8) verilmiştir

Şekil 16. Öğretmen adaylarının kök değerlerin neler sağladıklarına yönelik düşünceleri

Kategori 1- Vatana Hayırlı Olma: Katılımcılar kök değerlerin vatana hayırlı faydalı birer vatandaş olmayı sağladığını düşünmektedirler. Bu durum katılımcıların; ‘*Vatana millete faydalı bilinçli olup bilinçle hareket ederiz.*’ (Katılımcı, 5), ‘*İyi bir vatandaş olmamızı sağlar. Kendimizi geliştirmemiz için ruhsal anlamda sağlıklı bireyler olmak için önemli ölçüt olduğunu düşünüyorum.*’ (Katılımcı, 8) ve ‘*Çocuğun bu değerleri öğrenmesi vatanına hayırlı olmasını, ülkesine çevresine karşı duyarlı olmasını, eşitliği adaleti bilmesini, sağlar.*’ (Katılımcı, 9) ifadeleriyle özetlenebilir. Katılımcıların ifadeleri hayırlı ve faydalı vatandaş olmayı sağlayan kök değerlerin aynı zamanda çevreye karşı duyarlı olmayı, eşitlik adaleti bilmeyi, bilinçli ve sağlıklı birey olmayı da sağladığını ortaya çıkartmaktadır.

Kategori 2-Huzur Ortamı: Katılımcılar kök değerlerin huzur ortamı sağladığını düşünmektedirler. Bu durum katılımcıların; ‘*Saygılı olan bireyler her şekilde diğer bireylere de bunu yansıtacağı için huzur ortamı oluşur.*’ (Katılımcı, 2) ve ‘*Huzur getirir diye düşünüyorum Bizim daha çok insanca yaşamamızı sağlar. Ayrışmamızı engeller, birbirimize katlanmamızı sağlar.*’ (Katılımcı, 3) ifadeleriyle özetlenebilir. Katılımcıların ifadeleri huzur ortamı oluşturan kök değerlerin ayrışmayı engelleyip birbirimize katlanmayı sağladığını ve saygı değerinin de önemli bir payının olduğunu ortaya çıkartmaktadır.

Kategori 3:-Devamlılık: Katılımcı kök değerlerin devamlılık sağladığını belirtmektedir. Bu durum katılımcının; ‘*Bu döneme kadar devletler bu değerler sayesinde yaşayabilmiştir. Devamlılığını sağlayabilmiştir. Bizim de sürekli devletimiz yıkıldı ama yenisinin kurulması*

bireylerin hemen hemen yakın bir yaşantı biçimiyle yetişmesi sayesinde olmuştur. Kök değerlerin bu devamlılığı sağladığını düşünüyorum.’ (Katılımcı,7) ifadesiyle özetlenebilir. Katılımcı ifadesi kök değerlerin devamlılık sağladığı gibi yakın yaşantı biçimiyle yetişmesinin de bu duruma etki ettiğini ortaya çıkartmaktadır.

Kategori 4- İnsanlar Arası İletişim: Katılımcılar kök değerlerin insanlar arası iletişimi sağladığını belirtmektedir. Bu durum katılımcıların; *‘Karşımızdaki kişiye kendimizi iyi ifade edebilmemizi ya da tam anlamıyla ifade edebilmemize yardımcı olur.’* (Katılımcı, 4), *‘Kök değerler ile insanlar arasındaki etkileşim artıyor. İnsanların birbirine nasıl davranması gerektiği nasıl birey vatandaş olmaları gerektiği vurgulanıyor.’* (Katılımcı, 6) ve *‘Diğer insanlarla daha iyi anlaşabilen insan olmamızı sağlar. Birey olarak kendimizi gerçekleştirmemizi sağlayabilir.’* ifadeleriyle özetlenebilir. Katılımcıların ifadeleri kök değerlerin insanlar arasında iletişimi arttırdığı ve nasıl vatandaş olunması gerektiği hakkında bilgi sağladığını ortaya çıkartmaktadır.

Kategori 5- Bizi Biz Yapar: Katılımcı kök değerlerin bizi biz yapan unsur olduğunu belirtmektedir. Bu durum katılımcının; *‘Kök değerler bizi biz yapan özelliklerin kaynağını oluşturur.’* (Katılımcı, 1) ifadesiyle özetlenebilir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE TARTIŞMA

4.1. Kök Değer Metaforlarına İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonuçlarına göre öğretmen adaylarından elde edilen toplam 170 metafordan 98 adet geçerli metafor belirlenmiştir. Ayıklanan metaforlar birinci sınıf düzeyinde 6 ikinci sınıf düzeyinde 7 üçüncü sınıf düzeyinde 6 ve dördüncü sınıf düzeyinde 5 ana kategori halinde ele alınmıştır. Tüm sınıf düzeylerinde *'temel oluşturan'* ve *'olmazsa olmaz unsur'* algılamaları yer almaktadır. Bu kategorilerin yanında birinci üçüncü ve dördüncü sınıf düzeylerinde yüksek temsil gücüne sahip *'eksikliğinde olumsuzluk oluşturan'* kategorisi yer alırken ikinci sınıf düzeyinde ise *'birleştiren'* kategorisi yüksek temsil gücüne sahiptir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının kök değer kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlara sınıf düzeyleri göz ardı edilerek bakıldığında daha çok ağaç kökü, çınar ağacı, binanın temeli ve su gibi metaforları geliştirdikleri görülmektedir. Geliştirilen metaforlara bağlı olarak oluşturulan kategorilerde ise öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun kök değerleri *'temel oluşturan'*, *'olmazsa olmaz unsur'* ve *'eksikliğinde olumsuzluk oluşturan'* olarak algıladıkları görülmektedir.

Öğretmen adaylarının kök değerleri *'dayanıklılık ifade eden'* şeklinde algılamaları birinci ve üçüncü sınıf düzeyinde yer almaktadır. Katılımcıların (1. Sınıf 38), (3. Sınıf 12) gerekçeleri doğrultusunda *'Kök değerler çelik ve taş gibidir. Çünkü; her zaman gücünü korur ve devamlılığını bir şekilde sürdürür.'*

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının *'bütünlük gerektiren'* kategorisi sadece birinci sınıf düzeyinde yer almaktadır. *'Hepsi birbirine bağlıdır, biri olmadan diğeri anlamsız olur.'* (1.

Sınıf, 18) katılımcı ifadesiyle ortaya konulmuştur. Bu durum (Kılcan, 2016) tarafından yapılan çalışmada katılımcıların sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin tamamını bir bütün olarak algıladıklarının ve bu bütünün parçalarındaki her hangi bir eksikliğin bütünü bozacak nitelikte olabildiğini düşünmeleriyle örtüşmektedir.

Kök değerleri '*olmazsa olmaz unsur*' olarak algılayan öğretmen adayları her sınıf düzeyinde yer almasına karşın sınıf düzeyi yükseldikçe temsil eden kişi sayısı azalmaktadır. Bu da öğretmen adaylarının eğitim sürecinde kök değerlere olan bağlılıklarının azaldığını ve kök değerlere yönelik inançlarının zayıfladığını ortaya çıkartmaktadır.

Öğretmen adaylarının diğer sınıf düzeylerinden farklı olarak üçüncü sınıf düzeyinde kök değerlere yönelik '*bilinmezlik ifade eden*' algılarının olduğu görülmektedir. Katılımcının (3. Sınıf 46) geliştirdiği metafora kök değerler '*Van gölü canavarı*' olarak belirtilmiştir. Aynı katılımcının çizdiği resim/karikatürden ve '*ikisi de var gibidir ama yoktur*' gerekçesinden yola çıkarak kök değerlerin sosyal bilgiler içerisinde yer alıp almadığı konusunda tereddütleri olduğu aynı zamanda da kök değerler hakkında bilgi eksikliklerinin bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

Öğretmen adaylarının ikinci sınıf düzeyinde kök değerleri '*birleştiren*', '*olmazsa olmaz unsur*', '*gereksinim duyulan*' şeklinde olumlu düzeydeki algılamalarına karşın '*zorunluluk*' olarak algılayan öğretmen adayları da yer almaktadır. Katılımcının '*Kök değerler el öpmek gibidir. Çünkü; sevmesek de yapmak mecburiyetinde kalıyoruz.*' (2. Sınıf 19) metaforu, gerekçesinden yola çıkarak eğitim sürecinde kök değerlerin dayatma yoluyla aktarıldığını ve katılımcıda yapılmasının zorunluluk ifade ettiğini söyleyebiliriz. Tüm sınıf düzeylerinde geliştirilen kategoriler içerisinde kök değerleri zorunluluk ve bilinmezlik ifade eden olarak algılayan toplamda 6 katılımcı yer almaktadır. Diğer kategoriler de ele alındığında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tamamına yakınının (92) kök değerleri olumlu düzeyde algıladığı sonucuna ulaşılabilir.

4.2. Görüşmelere İlişkin Sonuç ve Tartışma

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kök değer kavramına yönelik düşünce ve görüşlerini belirlemek amacıyla on öğretmen adayı ile görüşme yapılmış ve sonucunda da öğretmen adaylarının kök değer kavramına yönelik düşünce ve görüşleri ortaya konulmuştur. İlk

olarak öğretmen adaylarının kök değer kavramını ne kadar bildiklerini ortaya koymak için ‘kök değer nedir?’ sorusuna cevap vermeleri istenmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda tam bir tanımlama elde edilememiştir. Görüşmecilerin yarısı kök değerleri bilmediklerini ifade ederken diğer yarısı tahminler üzerinden yoruma dayalı ifadeler kullanmışlardır. Örneğin: (Katılımcı, 1-4) *‘Kök değerlerin ne olduğunu tam olarak bilmiyorum. Aklımda oluşan çağrışımlar adalet, eşitlik geliyor.’* ve *‘Kök değerler hakkında bir bilgim yok ama bir toplumun değerleri olur o olmazsa toplum yıkılır.’* ifadesi kök değerleri tam olarak bilmediklerini fakat akıl yürütme yoluyla neler olabileceğini, toplumun devamlılığını sağlayan unsur olduğunu tahmin ettiklerini ortaya çıkarmaktadır. Bir diğer sonuç ise öğretmen adaylarının düşüncelerini desteklemek için vermiş oldukları kök değer örneklerine baktığımızda sosyal bilgiler programında yer alan değerler ile kök değerleri aynı olarak düşündükleri ortaya çıkmaktadır. Bu durum programda yer alan kök değerlerin kendi başlarına ve diğer alan değerleri ile ilişkilendirilerek aktarılacağı ifadesine hakim olmadıklarını göstermektedir.

Katılımcıların metafor gerekçelerinde belirttiği bilmiyorum ifadesi yapılan görüşme sonuçlarında da yer almıştır. Fakat bilinmezlik ifadesi sadece üçüncü sınıf düzeyinde kullanılırken görüşme sonuçlarında tüm sınıf düzeylerinde bilmediklerini ifade eden katılımcılar yer almaktadır. Bu durumda diğer sınıf düzeylerindeki öğretmen adaylarının da bilmeseler dahi bildikleri değerlerden hareketle metafor geliştirdikleri söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına bir diğer soru olarak kök değerler hakkında neler düşündükleri sorulmuştur. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar; verilmesi gereken, genel değerler, olmazsa olmaz, yaşamın her yerinde ve birbirine karşı saygı, sevgi gibi ifadelerden oluşmaktadır. Bu ifadelerden yola çıkarak öğretmen adaylarının kök değerlere yönelik olumlu düzeyde düşünce geliştirdikleri söylenebilir.

Öğretmen adayları kök değerlerin gerekliliği hakkındaki soruya verdikleri cevaplarda kök değerlerin gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Topal (2019)’ın yapmış olduğu çalışma sonuçlarına göre; Türk insanını incelediğimiz zaman bazı manevî sorumlulukları yerine getiremese dahi bunu bir eksiklik olarak görmekte ve pek çoğu ilerleyen yaşlarda manevî değerleri yaşamaya daha büyük önem vermektedir. Yani toplumda bazı manevî değerler yaşanmasa da doğruluğu ve gerekliliği kabul görmektedir. Bu durum değerlerin daha fazla olması gerektiği düşüncesini doğurmakta araştırma verileriyle örtüşmektedir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç kök değerlere önem verilmesi gerektiği fakat yetersiz olunduğudur. ‘Çocuk sadece bilgi ile yetişemez adabımuaşeret gibi şeylerin de verilmesi lazım. Kök değerler bunları bir nebze karşılıyor. Ama yetersiz olduğunu düşünüyorum.’ (Katılımcı, 7). Topal (2019)’ın çalışma sonuçlarına göre; öğretmenlerin yaklaşık yüzde %60’ının on kök değer olarak ifade edilen kavramların değerler eğitimi için yeterli olmadığı görüşündedir. Yine çalışmamıza katılmayı kabul eden öğretmenlerin yaklaşık yüzde 80’i dinî ve manevî değerlerin derslerde daha çok yer alması gerektiğini düşündüğü anlaşılmaktadır. Bu durum araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir.

Kök değerlerin nasıl kazandırılacağına ilişkin öğretmen adayları görüşlerine bakıldığında çoğunluğun etkinlik yoluyla kazandırılabilceğini söylerken eğitimle, edebi türler ile okulda ve model olarak kazandırılabilceğini de savunan katılımcılar bulunmaktadır. (Kurtoğlu, 2019) tarafından yapılan araştırmada yer alan; ‘Türk kültür ve edebiyatının millî ve evrensel değerleri ihtiva eden eserlerinden yararlanmak önemli bir avantaj sağlayacaktır.’ ifadesi ve (Şen, 2007) tarafından yapılan çalışma 100 temel eserde değerlerin ele alındığı ve değerler eğitiminde kullanılabileceği sonucu araştırma verilerini destekler niteliktedir.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcılara yöneltilen kök değerlerin nasıl kazandırılacağına ilişkin soruya katılımcıların; ‘Edebi türler ile türkî, destan gibi bu eserler ile öğrencilere geçmişten günümüzden örnekler vererek kazandırabiliriz.’ (Katılımcı, 5) ve ‘Kök değerlerin olduğu edebi eserler kullanılabilir.’ (Katılımcı, 6) vermiş olduğu cevaplar edebi türlerin kök değerler eğitiminde kullanılabilir olduğunu ortaya çıkartmaktadır. Edebi türler kapsamında (Gürgil vd., 2019) tarafından yapılan ‘Hünkar Hacı Bektaşî Veli Velayetnamesi’ nin Kök Değerler Açısından İncelenmesi’ adlı çalışmada bu değerlerin öğrencilere kazandırılmasında velayetnamede konu alınan olayların kök değerlerle ilişkisinin öğrencilere sunulması bu değerlerin eğitimi kolaylaştıracağı ortaya koyulmuştur. Bir edebi tür örneği olan velayetnamelerin kök değerlerde kullanılabilir olması çalışma bulgularını destekler niteliktedir. Bir başka çalışma sonuçlarına göre: Bir öğretim materyali olarak edebi ürünler içerisinde yer alan, İçinde yaşadığımız toplumun, milletimizin ortak değer ve anlayışını taşıyan ve daima yeni nesillere aktaran, hayatımızın her alanında karşılaştığımız her olay için söylenebilecek atasözleri ve deyimler de Sosyal Bilgiler öğretiminde değer aktarımında kullanılabilecek yardımcı unsurlardan biridir (Mindivanlı vd., 2012, s.99). Bu çalışmalar, araştırma

bulguları sonucu kök değerlerin eğitimle, edebi türlerle ve etkinliklerle kazandırılabilceğı ifadelerini destekler niteliktedir.

Öğretilcek olan değerle ilgili etkinlik temelli eğitim yapılmalıdır. Hikâyeler, masallar, önemli şahsiyetler, oyunlar, örnek olaylar, geziler, kazandırılacak olan değerle ilgili filmler bu etkinliklerde kullanılırsa soyut kavram olan değerler somutlaştırılmış olacak, çocuğun verilmek istenen değeri öğrenmesi kolaylaşacaktır (Aktepe, 2010, s.10). Bu ifade katılımcıların kök değerin etkinlikler yoluyla kazandırılmasına yönelik vermiş oldukları cevapları destekler niteliktedir.

Kök değerlerin neler sağlayacağı sorusuna yönelik verilen görüşlerde vatana hayırlı olmayı sağlar, bizi biz yapar, huzur ortamı oluşturur, devamlılığı ve insanlar arası iletişimi sağlar ifadeleri yer almaktadır. Öğretmen adaylarının bu ifadelerinden yola çıkarak kök değerlerin, hem birey hem toplum için olumlu sonuçlar ortaya çıkarttığı söylenebilir. Bireyin varlığı var olduğu toplumla anlam kazanır. Birey topluma ait değerleri ne kadar çok benimseyebilmişse o kadar toplumda yer edinir. Kök değerler de öğrencilerde iyi düzeyde işlenmeli ve hayat bulmalıdır. Öğrencilere aktarılan bu değerlerin öğretim süresinde öğretmenlerin kendi değer yargılarından beslenmesi sebebiyle öncelikli olarak öğretmenlerin algıları önem taşımaktadır. Öğretmenlerin daha etkili bir değer eğitimi yapabilmeleri için doğru ve yansız bir değer algısına sahip olmaları gerekir. Yapılan araştırma sonuçlarına göre öğretmen adaylarında kök değerlere ilişkin bilgi eksikliklerinin olduğu fakat olumlu düzeyde algılamalara sahip oldukları belirlenmiştir. Kök değer bilgi düzeylerinin arttırılması ve daha iyi bir kök değer eğitimi için lisans düzeyinde değerler eğitimi derslerine ağırlık verilmesi gerekmektedir. Tek başına yeterli olmasa da bilgi eksikliğini giderecek bir faktördür.

Yapılan araştırma sonucunda öğretmen adaylarının sınıf düzeyinde metafor kategorilerinde farklılaşma görülürken görüşme bulguları sonuçlarında belirgin bir farklılık bulunamamıştır. Bu durum öğretmen adaylarının görüşme ve metafor gerekçeleri arasında tam bir örtüşme olmadığını ortaya koymaktadır. Bunun yanında

4.3. Öneriler

Sosyal Bilgiler öğretmen adayları görüşlerinde kök değerlere yönelik net bilgi ve tanım ifade edememektedir. Bu duruma yönelik sosyal bilgiler lisans programında kök değer kavramına daha fazla yer verilebilir.

Araştırma Sosyal Bilgiler öğretmenliği dışında başta Türkçe, Tarih, Edebiyat olmak üzere diğer anabilim dallarındaki öğretmen adaylarının kök değer algıları üzerine çalışılabilir.

MEB bünyesinde çalışan öğretmenlerin kök değer algılarının ne olduğu ve bu değerleri nasıl aktardıkları üzerine çalışılabilir.

Ortaokul düzeyinde eğitim gören öğrencilerin kök değer algılarını belirlemek için çalışmalar yapılabilir.

Kök değerlerin sosyal bilgiler dersinde nasıl işlendiği, hangi etkinlik ile etkili bir şekilde verilebileceği konusunda araştırmalar yapılabilir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kök değerlerin ne düzeyde yer aldığına yönelik araştırmalar yapılabilir.

Sosyal bilgiler dersine giren öğretmenlerin kök değerler eğitimine yönelik uygulama yönünde hizmet içi eğitimler verilebilir

KAYNAKLAR

- Acat, B. ve Aslan, M. (2012). Yeni bir değer sınıflaması ve bu sınıflamaya bağlı olarak öğrencilere kazandırılması gereken değerler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1461-1474.
- Akbaba-Altun, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 7–18.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki geręekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde yardımseverlik değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktepe, V. ve Yel, S. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin değer yargılarının betimlenmesi: Kırşehir ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3, s.607-622.
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aral, D. (2008). *Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerler üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Avaroğulları, M. (2014). Pedagojik değerler. M. Girgin (Ed.), *Dürüstlük içinde* (s.79-81). Ankara: Vize.
- Avcı, N. (2007). *Toplumsal değerler ve gençlik*. Ankara: Siyasal.

- Yel, S. ve Aladağ, S. (2015). Sosyal Bilgiler öğretimi. M. Safran (Ed.). *Sosyal Bilgilerde karakter eğitimi* içinde (s. 151-164). Ankara: Pegem A.
- Aydın, M.Z. (2010). Okulda Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış*, 6(18), 16-19.
- Aydın, M.Z.(2010). *Okulda çalışan herkesin görevi olarak değerler eğitimi*. Değerler Eğitimi Buluşmasında Sunulmuş Bildiri, TOBB Ekonomi Üniversitesi, Ankara.
- Aydın, M.Z. (2015). *Okulda değerler eğitiminin ilkeleri ve sorunları*. Uluslararası Sempozyum İnsani Değerlerin Yeniden İnşası'nda sunulmuş bildiri, 549-560.
- Aydın, M.Z. ve Akyol Gürler, Ş. (2013). *Okulda değerler eğitimi yöntemler-etkinlikler kaynaklar*. Ankara: Nobel.
- Bacanlı, H. (2005). *Duyuşsal davranış eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Bacanlı, H. (2010). Değer hangi programın neresinde. *Değerler Eğitimi Uluslararası Konferansı*, İstanbul: Dem.
- Balat, G. U. (2004). Çocuk ve değerler eğitimi. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 8 (45), 18-20.
- Balcı, F. A. ve Yelken, Y. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 195-213.
- Bolay, S. H. (2007). Değerlerimiz ve günlük hayat. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 1(1), 12-19.
- Boz, B. (2014). Pedagojik değerler. M. Girgin (Ed.), *Açıklık* içinde (s.16-18). Ankara: Vize.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A.
- Cemiloğlu, M. (2006). Eğitim bilimi açısından örtük program ve halk anlatılarının örtük program bağlamında değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 257-269.
- Coşkun, T. F. (2014). Pedagojik değerler. M. Girgin (Ed.), *Sevgi* içinde (s.212-215). Ankara: Vize.

- Çelik, G. (2008). *Lisansüstü eğitim, öğretim ve sınav yönetmeliğinin felsefe ve din bilimleri ana bilim dalı/din eğitimi bilim dalı için öngördüğü*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışması*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 25, 33-49.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca değerler eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Doğanay, A. (2007). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım içinde* (s.255-286). Ankara: Pegem A.
- Doğanay, A. (2012). Sosyal Bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Değerler eğitimi içinde* (s.225-256). Ankara: Pegem A.
- Dökmen, Ü. (2012). *Küçük şeyler*. İstanbul: Remzi.
- Eken, N. T. ve Öksüz H. İ. (2019). İlkokul (1-4) Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerin Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler bakımından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 384-401.
- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2011). *Karakter eğitimi el kitabı*. Ankara: Nobel
- Eliüşük, A. (2014). *Sabır eğiliminin öz-belirleme öz-anlayış ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ergün, D. (2014). Pedagojik değerler. M. Girgin (Ed.), *Değerin kendisi içinde* (s.56-58). Ankara: Vize.
- Fichter, J. H. (1996). *Sosyoloji nedir* (N. Çelebi, Çev.). Ankara: Anı.
- Genç, S. (2018). Görsel sanatlar eğitiminde kök değerler. *Turkish Studies Educational Sciences*, 13(11), 543-560.
- Göldağ, B. (2015). *Orta öğretim kurumlarında okul kültürü yoluyla değerler eğitimi (Malatya ili örneği)*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

- Gümüş, O. (2016). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde Türk büyüklerine saygı, aile birliğine önem verme ve vatanseverlik değerlerinin karma yaklaşıma dayalı etkinliklerle öğretimi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı.
- Gürgil, F., Kılcan, B., Kılıçoğlu, G. ve Kurtoğlu, F.S. (2019). Hünkar Hacı Bektaş Velî Velayetnamesi' nin kök değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(1), 446-461.
- Güven, F. (2018). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının milliyetçilik ve yurtseverlik değerleri açısından analizi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Güzel Candan, D. ve Ergün, G. (2014). 3. Sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 134-161.
- Hökelekli, H. (2010). Modern eğitimde yeni bir paradigma: değerler eğitimi. *Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6(18), 4-9.
- Karatekin, N., Ekşi, H., Durmuş, A., Ortar, M., Işılak Durmuş, H. ve Koç Yıldırım, P. (2013). *Değerler eğitimi öğretmen kitabı: adalet*. İstanbul: Edam.
- Karatekin, N., Ekşi, H., Durmuş, A., Ortar, M., Işılak Durmuş, H. ve Koç Yıldırım, P. (2013). *Değerler eğitimi öğretmen kitabı: dostluk*. İstanbul: Edam.
- Karatekin, N., Ekşi, H., Durmuş, A., Ortar, M., Işılak Durmuş, H. ve Koç Yıldırım, P. (2013). *Değerler eğitimi öğretmen kitabı: öz denetim*. İstanbul: Edam.
- Karatekin, N., Ekşi, H., Durmuş, A., Ortar, M., Işılak Durmuş, H. ve Koç Yıldırım, P. (2013). *Değerler eğitimi öğretmen kitabı: sabır*. İstanbul: Edam.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Kuşdil, M. E. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal bilgiler derslerindeki bazı değerlerin kazandırılmasına yönelik bir karakter eğitimi programının geliştirilmesi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2011). Din kültürü ve ahlak bilgisi programları ve öğretmenlerine göre değerler eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 29-55.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, Y. (2010). Sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitiminin yeri ve önemi. *Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6(18), 68-72.
- Keskin, Y., Öksüz, Y., Gelen, İ. ve Yılmaz, H.B. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin bazı evrensel değerleri kazanım düzeylerinin karşılaştırılması (Samsun ili örneği). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 341-365.
- Kılcan, B. (2013). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılcan, B. (2016). Öğretmen adaylarının, değerlerin kazandırılmasına yönelik görüşleri ile değerler eğitimine ilişkin algılarında değerler eğitimi dersinin rolü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(45), 605-618.
- Kurtoğlu, F. S. (2019). Kök değerler açısından Hacı Bektaş Veli’nin eserleri. *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 89, 55-70.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2015). *Metaforlar, hayat, anlam ve dil*. (G. Y. Demir Çev.). İstanbul: İthaki.
- MEB (2018). *Milli eğitim bakanlığı sosyal bilgiler öğretim programı*. Ankara: MEB.
- Merter, F. (2015) *Okulda ve sınıfta örtük program aracılığıyla değerler öğretimi*. İnsani Değerlerin Yeniden İnşası Uluslararası Sempozyumunda sunulmuş bildiri, 561-576.
- Miles, M.B., & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mindivanlı, E., Küçük, B. ve Aktaş, E. (2012). Sosyal bilgiler dersinde değerlerin aktarımında atasözleri ve deyimlerin kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 93-101.
- Nalçalı, S. (2014). Pedagojik değerler. M. Girgin (Ed.), *Saygı içinde* (s.209-211). Ankara: Vize.

- Olağanüstü Kanıtlar (2017). <http://www.olaganustukanitlar.com/stanford-marshmallow-deneyi-yasam-basarimizi-etkileyen-oz-denetim-ve-irade-yeterlilikimizi-nasil-gelistirebiliriz/> adresinden erişilmiştir.
- Önlen, M. (2017). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan sevgi-saygı ve hoşgörü değerlerinin ulusal gazete haberlerine yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Poyraz, H. (2004). Değerler nasıl oluşur. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 61 - 71.
- Reboul, O. (1995). Değerlerimiz evrensel midir? (H. Izgar, Çev.). *Eğitim Yönetimi*, 1(3), 363-374.
- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Sezer, T. (2008). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde sorumluluk değerinin öğretimine ilişkin öğretmen görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Silah, M. (2000). *Sosyal psikoloji (Davranış bilimi)*. Ankara: Gazi.
- Şen, Ü. (2007). *Millî eğitim bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2017). Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Tarhan, N. (2013). *Güzel insan modeli*. İstanbul: Timaş.
- Topal, Y. (2019). Değerler eğitimi ve on kök değer, *Mavi Atlas*, 7(1), 245-254.
- Türk, İ. (2009). *Değerler eğitiminde saygı*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Uçar, S. (2009). *Sosyal bilgiler programındaki değerlerle ilgili kazanımlara yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Ulusoy, K. (2007). *Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ulusoy, K. ve Tay, B. (2011). Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar II. R. Turan, A.M. Sümbül, H. Akdağ (Ed.), *Sosyal Bilgilerde Değerler Eğitimi* içinde (s. 59-73). Ankara: Pegem A.
- Ülken, H. Z. (1965). *Değerler, kültür ve sanat*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlük Konferansları Serisi.
- Yaman, E. (2011). *Eğitimde yeni ufuklar değerler eğitimi*. Ankara: Medyator.
- Yavuz, Ş. (2010). Post/Modern bir köyde varlık, oluş ve umudun değneği ve değerlemesi: değerler, diğerleri ve değerler havuzu. *Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6(18), 43-49.
- Yel, S. ve Aladağ, S. (2015). Sosyal bilgiler öğretimi. M. Safran (Ed.). *Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi* içinde (s. 120-147). Ankara: Pegem A.
- Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yürümezoğlu, K. (2014). Pedagojik değerler. M. Girgin (Ed.), *Sorumluluk* içinde (s.223-225). Ankara: Vize.

EKLER

Ek-2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kök Değerlere Yönelik Görüşme Formu

Sınıf:

Başlama Saati: Bitiş
Saati:.....

Görüşmeci:

Tarih:
.../.../.....

Merhaba benim adım Sinem ÇENGEL ve Gazi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisiyim. Sizinle 2018 sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kök değerlerle ilgili olarak görüşme yapmak istiyorum. Bu görüşmede amacım, sizlerin kök değerlerle ilgili ne düşündüğünüzü ortaya çıkarmaktır. Bu araştırmada ortaya çıkacak sonuçların sosyal bilgiler eğitiminde değerler konusuna katkı sağlayacağını ümit ediyorum. Bu nedenle kök değerlerle ilgili düşüncelerinizi öğrenmek istiyorum.

- Bana görüşme süresince söyleyeceklerinizin tümü gizli kalacaktır. Bu bilgileri araştırmacının dışında birisinin görmesi mümkün değildir. Ayrıca hiçbir suretle isminiz ya da kimliğinizi belirtecek hiçbir bilgi araştırma raporuna yansıtılmayacaktır.
- Başlamadan önce söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da sormak istediğiniz bir soru var mı?
- Görüşmeyi izin verirseniz kaydetmek istiyorum. Sizce bir sakıncası var mı?
- Görüşmenin yaklaşık olarak 10 dakika süreceğini tahmin ediyorum. Dilerseniz bu süreyi uzatabilirsiniz. İzin verirseniz sorulara başlamak istiyorum.

Görüşme Soruları

1. Kök değerler nelerdir?
2. Kök değerler hakkında ne düşünüyorsunuz?
3. Kök değerlerin gerekliliği hakkında ne söylersiniz?
4. Kök değerlerin nasıl kazandırılacağını düşünüyorsunuz?
5. Kök değerler neler bizlere neler sağlar?

EK-3. Gazi Üniversitesi Uygulama İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 29/04/2019-E.54314

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Ölçme Değerlendirme Etik Alt Çalışma Grubu

Sayı : 91610558-302.08.01-
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 25.02.2019 tarih ve E.25922 sayılı yazı

İlgi yazınız ile göndermiş olduğunuz, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Sinem ÇENGEL'in, Dr.Öğr. Üyesi Bahadır KILCAN'ın danışmanlığında yürüttüğü "*Kök Değerlere İlişkin Sosyal Bilimler Öğretmen Adaylarının Algıları: Nitel Bir Araştırma*" adlı tez çalışması ile ilgili konu Kurulumuzun 24.04.2019 tarih ve 04 sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Mehtap ÇAKAN
Kurul Başkanı

Araştırma Kod No: 2019-075

Ek: 1 Liste

Ankara
Tel:0 (312) 202 20 57 - 0 (312) 2... Faks:0 (312) 202 38 76
İnternet Adresi :http://etikkomisyon.gazi.edu.tr/

Bilgi için :Burak Çitrak
Birim Evrak Sorumlusu
Telefon No:0312 229 78 00

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..